

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΤΟΜΕΑΣ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2021-2022

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της ΚΛΟΥΚΙΝΙΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ -ΜΑΡΙΑΣ του ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΜ 7340162101010

***«Η κατ' έγκληση δίωξη των περιουσιακών
αδικημάτων»***

Επιβλέποντες Καθηγητές

Αριστομένης Τζαννετής

Ηλίας Αναγνωστόπουλος

Βασίλειος Πετρόπουλος

Αθήνα 2022

Copyright ©, **Κλουκινιώτη Χριστίνα-Μαρία του Γεωργίου, 2022**

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
B) Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΕΠΑΓΓΕΛΤΗΣ ΔΙΩΞΗΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΔΙΩΞΗ ΩΣ ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΑΡΧΗ	8
1. Τα συστήματα της ιδιωτικής, λαϊκής και κρατικής δίωξης των εγκλημάτων	9
2. Ποιος εν τέλει έχει την πρωτοβουλία της ποινικής δίωξης; Κατ' έγκληση ή αυτεπάγγελτη δίωξη του εγκλήματος;	13
3. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εδραίωση της έγκλησης ως εξαίρεση στην επικράτηση της κρατικής και αυτεπάγγελτης δίωξης των εγκλημάτων	15
Γ) Η ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΠΛΕΟΝ ΔΙΩΞΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ & ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΥΤΗΣ	23
1. Οι λόγοι που οδήγησαν στην νομοθετική επιλογή για την κατ' έγκληση δίωξη των περιουσιακών εγκλημάτων	23
2. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ρύθμισης περί κατ' έγκλησης πλέον δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων	25
3. Κριτική	27
4. Σύγκριση με άλλες χώρες	31
Δ) ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ & ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΔΙΩΞΕΩΣ ΤΟΥΣ	32
1. Εισαγωγικά – Ενοποίηση των εγκλημάτων της ιδιοκτησίας και της περιουσίας σε ένα ενιαίο κεφάλαιο ως εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών	32
2. Οι ουσιώδεις μεταβολές του νέου Ποινικού Κώδικα στο τομέα των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών	35
3. Οι βασικές διακρίσεις των περιουσιακών αδικημάτων κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα – ταξινόμηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας ..	42
4. Οι διαφοροποιήσεις που επέφερε ο νέας Ποινικός Κώδικας ως προς τον τρόπο της ποινικής δίωξης των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών	44
5. Η ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 464 Νέου ΠΚ.....	46
1. Εισαγωγικά – Το γράμμα της διατάξεως	46

2. Απαιτείται η υποβολή δήλωσης συνέχισης κατά άρθρο 464 όταν ήδη έχει λάβει χώρα μήνυση ή καταγγελία της πράξεως αλλά μετά την πάροδο του τριμήνου από την τέλεση ή γνώση της πράξης;	48
2. Η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής αναπληρώνει τη δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 νΠΚ; Τι πρέπει να θεωρηθεί ως δήλωση συνέχισης;	51
3. Τρόπος υποβολής, δικαιούχοι και περιεχόμενο της δήλωσης συνέχισης του άρθρου 464 νέου ΠΚ.	54
4. Κατ' έγκληση πλέον διωκόμενο έγκλημα, με χρόνο τέλεσης πριν την έναρξη ισχύος του νέου Ποινικού Κώδικα, χωρίς κάποια ενέργεια από πλευράς παθόντος.	56
5. Έννοια «εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας» κατά το άρθρο 464 νέου ΠΚ	57
6. ΟΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΓΚΛΗΣΕΩΣ & ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 464 ΝΠΚ ΣΤΗΝ ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ - ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ.....	58
1. Έννοια του παθόντος ως φορέα του δικαιώματος υποβολής εγκλήσεως στα περιουσιακά εγκλήματα σύμφωνα με τις διατάξεις του Νέου Ποινικού Κώδικα.	58
2. Περιπτωσιολογία	62
2.1. Τέλεση αδικήματος από τους νομίμους εκπροσώπους του νομικού προσώπου	62
2.2. Δικαιούχος της έγκλησης επί αδικημάτων κατά αλλοδαπών εταιρειών	64
2.3. Η ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα ως δικαιούχοι εγκλήσεως .	67
2.4. Δικαιούχος της έγκλησης επί οιονεί καθολικής διαδοχής νομικών προσώπων .	68
2.5. Ως προς την ποινική δίωξη αυτεπαγγέλτως διωκομένων εγκλημάτων, η στοιχειοθέτηση των οποίων προϋποθέτει την τέλεση κάποιου βασικού αδικήματος	69
2.6. Ως προς την ποινική δίωξη διωκομένων κατ' έγκληση εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, που τελούνται κατ' εξακολούθηση, με παθόντες περισσότερα πρόσωπα.....	70
2.7 Οι αμέσως παθόντες και άρα δικαιούχοι εγκλήσεως στην περίπτωση της τριγωνικής απάτης, της υπεξαίρεσης και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας....	71
2.8. Η περίπτωση της πτώχευσης νομικού προσώπου	72
7. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΟΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΙΣΤΙΑΣ (ΑΡΘΡΟ 390 ΠΚ).....	73
1. Οι ρυθμίσεις που έλαβαν χώρα μέχρι την τελική μορφή του άρθρου 390 ΠΚ με τον Ν. 4637/2019 – Κριτική	73
2. Η κρίση περί αντισυνταγματικότητας του άρθρου 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 από πλευράς νομολογίας – κριτική από πλευράς θεωρίας – η απάντηση του Αρείου Πάγου	79
3. Η λήξη της προθεσμίας υποβολής της δήλωσης προόδου του άρθρου 6 παρ. 2 Ν. 4637/2019	85

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	92

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εάν ήθελε κανείς να χαρακτηρίσει με δύο λέξεις τη σκοπιμότητα και το χαρακτήρα των αλλαγών που επέφερε από 1-7-2019 ο Νόμος 4619/2019 με την εκ βάθρων μεταβολή του ισχύοντος έως τότε Ποινικού μας Κώδικα, θα χρησιμοποιούσε τους όρους «εκσυγχρονισμός» και «εξορθολογισμός». Με τον όρο «εκσυγχρονισμό» εννοούμε την απάλειψη αναχρονιστικών θεσμών, όπως η κατάργηση των πταισμάτων ως κατηγορίας εγκλημάτων και αντίστοιχα η κατάργηση των πταισματοδικείων ως ποινικών δικαστηρίων, καθώς και την κατάργηση πολλών εγκλημάτων που χαρακτηρίζονταν πλέον ως παρωχημένα κατάλοιπα. Από την άλλη, ο εξορθολογισμός συνίσταται στη ριζική αναδιαμόρφωση του συστήματος επιβολής της ποινής, την υποβάθμιση πολλών κακουργημάτων σε πλημμελήματα, την πρόβλεψη ηπιότερων ποινών σε αρκετά κακουργήματα, κάτι που είχε καταστεί πλέον εντελώς απαραίτητο εν όψει του άκρατου γιγαντισμού της ποινικής καταστολής και των υπερβολικά αυστηρών κυρώσεων που προβλέπονταν για αδικήματα με μάλλον ήσσονα ηθικοκοινωνική απαξία.

Συνοπτικά, ο νέος Ποινικός Κώδικας χαρακτηρίζεται από ριζική αναδιάρθρωση του συστήματος των ποινών, την εισαγωγή νέων θεσμών, όπως η ποινική συνδιαλλαγή και η ποινική διαταγή, την κατάργηση αναχρονιστικών διατάξεων και τον εξορθολογισμό των οικονομικών εγκλημάτων, με σημαντικότερα σημεία αφενός την κατάργηση του Ν. 1608/1950 περί Καταχραστών του Δημοσίου και την ένταξη των προβλέψεών του σε ηπιότερη μορφή στις επί μέρους διατάξεις που αφορούν οικονομικά εγκλήματα¹, αφετέρου τη διεύρυνση του θεσμού της εγκλήσεως στο χώρο των προσβολών των περιουσιακών εννόμων αγαθών, όπου πλέον κανόνας αποτελεί όχι η αυτεπάγγελτη δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων αλλά η κατ' έγκληση δίωξη αυτών καθιστώντας πλέον το αυτεπάγγελτο της διώξεως των εγκλημάτων αυτών σε εξαίρεση.

Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση του Νέου Ποινικού Κώδικα (Ν. 4618/2019)², «σημειώνονται αλλαγές στα Κεφάλαια 23^ο και 24^ο του Ειδικού Μέρους του Π.Κ., τα οποία ενοποιούνται σε ένα ενιαίο Κεφάλαιο, ώστε να είναι σαφές ότι ιδιοκτησία και περιουσία αποτελούν τις δύο όψεις ενός έννομου αγαθού. Στο ενιαίο αυτό Κεφάλαιο, δεν υπάρχουν πλέον, επειδή κρίθηκε ότι δεν περιέχουν εγκληματικό άδικο, τα εγκλήματα των άρθρων 373 (τυμβωρυχία), 376 (παρασιώπηση ανεύρεσης), 391 (αποφυγή

¹ Χαράλαμπάκης Α. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις στο Σχέδιο του νέου Ποινικού Κώδικα Μέσο Δημοσίευσης: ΤΝΠ QUALEX, ΠοινΔικ, 2/2019, σελ. 168 - 176

² Αιτιολογική Έκθεση Σχεδίου νέου ΠΚ στον ιστότοπο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf> σελ 7-8

πληρωμής εισιτηρίου), 392 (δόλια αποδοχή παροχών) κ.ά.. Οι πιο σημαντικές όμως αλλαγές είναι δύο: (α) Διαμορφώνονται διακεκριμένες μορφές των εγκλημάτων όταν αυτά στρέφονται κατά της περιουσίας του Δημοσίου, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και η αξία του αντικειμένου της υπερβαίνει συνολικά το ποσό των 120.000 ευρώ, οπότε επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η επιλογή αυτή συναρτάται με το περιεχόμενο της διάταξης του άρθρου 492 του Σχ.Π.Κ., βάσει της οποίας, από την έναρξη ισχύος νέου Κώδικα, καταργείται ο Νόμος 1608/1950 που ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1951, καθώς και κάθε διάταξη που τροποποιούσε το νόμο αυτό. (β) Διαμορφώνεται, για όλα τα εγκλήματα που δεν εμπεριέχουν χρήση βίας, ένας ευρύτατος λόγος απαλλαγής από την ποινή, εφόσον ο υπαίτιος μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα, καταβάλλοντας αποδεδειγμένα το κεφάλαιο και τους τόκους υπερημερίας, από την ημέρα τέλεσης του εγκλήματος. Κατά την επικρατήσασα άποψη, η διάταξη αυτή είναι αναγκαία προκειμένου να μην ασκείται εκβιαστική πίεση από το θύμα επάνω στον κατηγορούμενο. Οι μεταβολές αυτές συστοιχούνται με τη γενικότερη μέριμνα να εναρμονιστούν τα θετικά στοιχεία του ισχύοντος Κώδικα με τον αναγκαίο εξορθολογισμό και εκσυγχρονισμό των διατάξεών του. Οι κανόνες του δικαίου κατατείνουν στην πραγμάτωση ενός δέοντος. Ανταποκρίνονται σε ορισμένες θεμελιώδεις αρχές, σε αξίες αντικειμενικοποιημένες, δεσμευτικές για τη νομοθετική, τη δικαστική και κάθε κρατική εξουσία: αυτές που θετικοποιούνται στο Σύνταγμα. Το ουσιαστικό ποινικό δίκαιο τιμωρεί ορισμένη συμπεριφορά, διότι αυτή αντίκειται στον τελικό σκοπό της έννομης τάξης, να οργανώσει την κοινωνική συμβίωση με τρόπο ασφαλή και δίκαιο. Το έγκλημα και η ποινή είναι αρνητικά μεγέθη. Η εγκληματική συμπεριφορά είναι όχι μόνο δικαιικά, αλλά και ηθικοκοινωνικά ιδιαίτερα επιλήψιμη, διαταράσσει τους βασικούς όρους της ειρηνικής κοινωνικής ζωής. Ο νόμος την τιμωρεί με ανάλογο τρόπο, με τη «στιγματιστική σκληρότητα» της ποινής. Η ποινή αποτελεί ακραίο, το μοναδικό στο χώρο της κρατικής καταστολής και γενικότερα του κρατικού καταναγκασμού, μέσο, που προσβάλλει καίρια τα έννομα αγαθά του υπαίτιου. Δεν θα ήταν, λοιπόν, δικαιικά και λογικά, ανεκτή χωρίς την αναγωγή της σε ένα αντικειμενικά υποστηρίξιμο και οριακό ηθικοκοινωνικό δέον: την αποκατάσταση της διαταραχής που προκάλεσε το έγκλημα στον κοινωνικό οργανισμό. Τούτο ανταποκρίνεται στο συμφέρον της έννομης τάξης και το γενικό συμφέρον της πολιτικά οργανωμένης κοινωνίας».

Έτσι και κατά την Εισηγητική Έκθεση του κυρωτικού Νόμου 4619/11-6-2019 ³, με τις επερχόμενες ρυθμίσεις εξυπηρετούνται πρακτικές_ανάγκες (π.χ. επ' αυτοφώρω καταλαμβανόμενες κλοπές ή φθορές) αλλά λαμβάνεται υπόψη και ο ατομικός χαρακτήρας των προσβαλλόμενων εννόμων αγαθών.

Οι πολυάριθμες και εκ βάθρων αλλαγές που επέφερε ο νέος Ποινικός μας Κώδικας, μεταξύ άλλων και στον τρόπο δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων,

³ Αιτιολογική Έκθεση Σχεδίου νέου ΠΚ στον ιστότοπο <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/k-poinkod-eis-NEO.pdf>, σελ 72-73

εισάγοντας πλέον ως κανόνα (σε αντίθεση με την εξαίρεση που αποτελούσε υπό το προϋχόν νομοθετικό καθεστώς) την κατ' έγκληση δίωξη αυτών, μετατοπίζοντας την αυτεπάγγελτη δίωξη σε εξαίρεση, ήταν αναμενόμενο να επιφέρουν και θετικές και αρνητικές συνέπειες τόσο σε πρακτικό επίπεδο όσο και στο χώρο της θεωρίας και της νομολογίας των δικαστηρίων μας, φθάνοντας μάλιστα σε σημείο να διχαστεί.

Ήδη η ανωτέρω νομοθετική επιλογή χαρακτηρίστηκε αμέσως από μεγάλη μερίδα θεωρητικών ως συντονισμένη προσπάθεια με στόχο την «ιδιωτικοποίηση» των περιουσιακών εγκλημάτων, ανοίγοντας έτσι το δρόμο για τη θέσπιση κι άλλων μοντέλων ιδιωτικοποίησης στο χώρο του ποινικού δικαίου, τη στιγμή που τέτοιες επιλογές δεν μπορούν να έχουν θέση στο χώρο του ποινικού δικαίου και δεν συνάδουν με αυτό ως τμήμα του δημοσίου δικαίου.

Αντιπροσωπευτικές προς την ανωτέρω κατεύθυνση αποτελούν οι απόψεις του Αναπληρωτή Καθηγητή Νομικής Σχολής ΑΠΘ Θεόδωρου Παπακυριάκου σε σχετικό επιμορφωτικό σεμινάριο δικαστικών λειτουργών για το Νέο Ποινικό Κώδικα και τον Νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας⁴, όπου κάνει λόγο για ευρεία εισαγωγή θεσμών ιδιωτικοποίησης των περιουσιακών εγκλημάτων, θεσμών δηλαδή που εμπνέονται από αρχές οι οποίες κυριαρχούν στο αστικό δίκαιο και στην πολιτική δίκη. Τέτοιες ιδιωτικού δικαίου αρχές είναι κυρίως δύο: (α) η αρχή της ελεύθερης διάθεσης του αντικείμενου της αστικής δίκης εκ μέρους του εκάστοτε ενάγοντα-ζημιωθέντα και (β) η αρχή ότι η αποκατάσταση της προκληθείσας περιουσιακής βλάβης εκ μέρους του εκάστοτε εναγόμενου-ζημιώσαντα αρκεί για την περάτωση της όποιας αστικής διαφοράς. Οι αρχές αυτές εισάγονται πλέον μερικώς και στην ποινική δίκη μέσω της σημαντικής διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής δύο θεσμών: (α) αφενός της έγκλησης και (β) αφετέρου της εντελούς ικανοποίησης. Η έγκληση, ειδικότερα, αποτελεί εκ της φύσεώς της θεσμό που κατ' ουσίαν ιδιωτικοποιεί την ποινική δίκη, αφού παρέχει στο θύμα τη δυνατότητα να διαθέτει κατά βούληση το αντικείμενό της. Η ποινική δίωξη ξεκινά μόνο εφόσον το ζητήσει το θύμα και σταματά όποτε το θύμα εκφράσει τέτοια βούληση. Στην ουσία τους αυτές οι εξουσίες του θύματος θυμίζουν εκείνες που διαθέτει ο φορέας αστικών αξιώσεων και που χαρακτηρίζουν την κυριαρχούμενη από το διαθετικό σύστημα πολιτική δίκη. Έτσι, μέσω της μετατροπής της πλειονότητας των περιουσιακών αδικημάτων σε κατ' έγκληση διωκόμενα, η εξουσία του θύματος να διαθέτει το αντικείμενο της ποινικής δίκης είτε ξεκινώντας αυτή είτε παύοντας αυτήν, ανήχθη, πλέον, σε βασικό στοιχείο και του ποινικού πλαισίου προστασίας της ιδιοκτησίας και περιουσίας. Έτσι η ποινική δίκη για τα περιουσιακά αδικήματα αποκτά πλέον χαρακτηριστικά που μοιάζουν πολύ με αυτά της αστικής δίκης.

⁴ Παπακυριάκου Θ., ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ «Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ» Θεσσαλονίκη, 17-18/10/2019, Το αδίκημα της απιστίας στον νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf

Από την άλλη, υποστηρίχθηκε βάσιμα και η άποψη ότι οι ανωτέρω αλλαγές κυρίως στον τρόπο δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων ήταν ορθές, καινοτόμες και επιβεβλημένες. Όπως πολλοί θεωρητικοί, έτσι και ο καθηγητής Α. Χαραλαμπίδης⁵ υποστηρίζει ότι η καινοτομία που εισάγεται για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων κατά της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, όπου πλέον και με εξαίρεση το έγκλημα της ληστείας, απαιτείται έγκληση, είναι σημαντική και ορθή, διότι εκκινεί από την άποψη ότι διαθέτης του εννόμου αγαθού είναι ο φορέας του, ο οποίος και μπορεί να αποφασίσει αν θεωρεί την προσβολή του από το δράστη τόσο σοβαρή ώστε να αξίζει αυτή να αναχθεί σε εγκληματική πράξη. Έτσι, οδηγούμαστε σε έναν σπουδαίο εξορθολογισμό της ποινικής μεταχείρισης του δράστη στα περιουσιακά αδικήματα, αλλά και διευκολύνεται η δυνατότητα συνδιαλλαγής μεταξύ δράστη και θύματος. Το τελικό συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει ο καθηγητής είναι ότι το Σχέδιο του ΠΚ ως προς τη συνολική του εικόνα έχει θετικό πρόσημο τονίζοντας ότι η κατάργηση των πταισμάτων ως κατηγορίας εγκλημάτων, η κατάργηση πολλών αναχρονιστικών διατάξεων του Ειδικού Μέρους, ο εξορθολογισμός των ποινών και η βελτιωτική παρέμβαση σε διατάξεις τόσο του Γενικού όσο και του Ειδικού Μέρους πρέπει να αναγνωριστούν ως σημαντική νομοθετική πρόοδος που ικανοποιεί ανάγκες που έχουν ανακύψει εδώ και πολύ καιρό, ενώ οι όποιες επιφυλάξεις ως προς ορισμένες επιμέρους ρυθμίσεις δεν θα πρέπει να αρκέσουν ώστε να αναχαιτίσουν την εκσυγχρονιστική αυτή νομοθετική παρέμβαση.

Στην παρούσα επιχειρείται η ανάδειξη των προβληματισμών που προέκυψαν με τις μεταρρυθμίσεις που επέφερε η ισχύς του Νέου Ποινικού Κώδικα καθώς και των μετέπειτα αυτού τροποποιητικών νόμων σε σχέση με τα περιουσιακά αδικήματα και τη κατ' έγκληση δίωξη αυτών, τις απόψεις και τις αντιδράσεις από πλευράς θεωρίας και νομολογίας καθώς και τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στην πράξη σε σχέση με τη δίωξη των υπό εξέταση εγκλημάτων αλλά και κυρίως του τρόπου συνέχισης της ποινικής διαδικασίας σε σχέση με τα εγκλήματα αυτά μετά τις νομοθετικές αλλαγές.

Β) Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΥΤΕΠΑΓΓΕΛΤΗΣ ΔΙΩΞΗΣ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΔΙΩΞΗ ΩΣ ΕΞΑΙΡΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΝ ΛΟΓΩ ΑΡΧΗ

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση του θέματος της παρούσας, δέον όπως αναπτυχθεί πως καταλήξαμε ιστορικά στην κατ' έγκληση δίωξη των εγκλημάτων, ως εξαίρεση στην αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης αυτών, και επιπλέον πως δικαιολογείται νομικά και ιστορικά να αποτελεί η αυτεπάγγελτη δίωξη τον κανόνα στην δίωξη ενός εγκλήματος, ενώ αντιθέτως η κατ' έγκληση δίωξη να θεσπίζεται μόνο ως εξαίρεση και επί τη βάσει συγκεκριμένων λόγων. Εν ολίγοις, στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η απάντηση στο ερώτημα για ποιο λόγο η κατ' έγκληση δίωξη ενός εγκλήματος να

⁵ Χαραλαμπίδης Α. Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις στο Σχέδιο του νέου Ποινικού Κώδικα Μέσο Δημοσίευσης: ΤΝΠ QUALEX, ΠοινΔικ, 2/2019, σελ. 168 - 176

προβλέπεται ειδικά αιτιολογημένα στον νόμο, και προπαντός ως εξαίρεση του κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης.

1. Τα συστήματα της ιδιωτικής, λαϊκής και κρατικής δίωξης των εγκλημάτων

Το έγκλημα ιστορικά, στις πρωτόγονες κοινωνίες, εμφανίζεται ως απλή προσβολή των δικαιωμάτων του παθόντος, με τρόπο ώστε εκ της θελήσεώς του να εξαρτάται η δίωξη του δράστη, αποβλέπει δε στην ικανοποίηση αυτού και εν γένει η δια της ποινής καταστολή του εγκλήματος αποτελεί ιδιωτική υπόθεση μεταξύ του παθόντος και του δράστη⁶.

Έτσι, σε παλαιότερες εποχές η δίωξη του εγκλήματος ήταν βασικά υπόθεση του παθόντος από το έγκλημα, καθώς και της οικογένειάς του⁷. Τούτο αποτελούσε απόρροια της αντίληψης που επικρατούσε τότε, σύμφωνα με την οποία το έγκλημα – αν εξαιρούσε κανείς ιδίως τις περιπτώσεις της προδοσίας και της ιεροσυλίας – δεν ενδιέφερε άμεσα το κοινωνικό σύνολο ή την πολιτειακή εξουσία αλλά αποτελούσε κατά βάση ένα είδος ιδιωτικής διαφοράς μεταξύ δράστη και θύματος και δεν υφίστατο διαφορά μεταξύ ποινικής και αστικής συνέπειας. Μάλιστα η ιδιωτική δίωξη του εγκλήματος εμφάνισε ειδικότερα κατά καιρούς δύο όψεις: είτε δηλαδή ο παθών ή η οικογένειά του είχε ευθέως το δικαίωμα να επιβάλει «ποινή» και συνεπώς είχε τη αναγνωρισμένη από το σύνολο αξίωση, να τιμωρήσει αυτός ο ίδιος το δράστη (η λεγόμενη «ιδιωτική ποινή», η οποία δεν ήταν ποινή με τη σημερινή έννοια αλλά στην ουσία αντεκδίκηση, ενώ ο δράστης ή η οικογένειά του μπορούσαν εξάλλου να εξαγοράσουν το αδίκημα με την πληρωμή κάποιου χρηματικού ποσού ή άλλου ανταλλάγματος⁸), είτε είχε το δικαίωμα να αξιώσει από την Πολιτεία ή την όποια υπερκείμενη αρχή να διώξει εκείνη για λογαριασμό του το έγκλημα, να καταγνώσει την ποινή και να την εκτελέσει. Η τελευταία αυτή εκδοχή ήταν λ.χ. το σύστημα της μεσαιωνικής γερμανικής και γαλλικής ποινικής δίκης μέχρι τα τέλη του 13^{ου} αιώνα.

Από την άλλη, εκτός από την ανωτέρω «ιδιωτική δίωξη των εγκλημάτων», υφίσταται και το σύστημα της λαϊκής δίωξης των εγκλημάτων. Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, το έγκλημα φέρεται σε δίκη κατόπιν αιτήσεως ενός ιδιώτη, πλην όμως όχι μόνο του παθόντος και της οικογένειάς του αλλά οιασδήποτε πολίτη. Η ρύθμιση αυτή που τη συναντάμε λ.χ. στις περιπτώσεις των ρωμαϊκών *leges iudiciorum publicorum* και εν μέρει στο Αττικό Δίκαιο, αποτελεί δε ακόμα και σήμερα με κάποια

⁶ Ιακ. Ζαγκαρόλας, Η κατ' έγκληση δίωξη εις τον νέον ποινικόν κώδικα, ΠοινΧρ 1955 τόμος Ε' , σελ 329

⁷ Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012, 4^η Έκδοση σελ 51 επ.

⁸ Τα ανωτέρω ίσχυαν σε ολωσδιόλου ανεξάρτητες μεταξύ τους και χρονικά απέχουσες αιώνες ολόκληρους αρχαϊκές κοινωνίες – από την Ελλάδα των Ομηρικών επών έως τις λεγόμενες *compositiones* της πρώιμης Μεσαιωνικής Δυτικής και Κεντρικής Ευρώπης – που βρίσκονταν στο στάδιο ανάμεσα στη θήρα και την καλλιέργεια.

έννοια την υποτιθέμενη θεωρητική αφετηρία της αγγλικής ποινικής δίκης⁹, αντιστοιχεί σε μια σχετικά προηγμένη αντίληψη περί της κοινωνικής απαξίας της εγκληματικής δράσης : το έγκλημα προσβάλλει το σύνολο του λαού.

Με την πάροδο του χρόνου και δη αφ' ης αναγνωρίσθηκε το δίκαιο ως «γενική έννομη τάξη» και με την ενίσχυση της κρατικής εξουσίας, αυξήθηκε το δημόσιο συμφέρον στην παρεμπόδιση του εγκλήματος και στην τιμωρία αυτού, αναμορφώθηκε η ποινή σε μια δημόσια ποινή, της οποίας η επιβολή προϋπέθετε μια κρατική ποινική διαδικασία¹⁰.

Με την πάροδο λοιπόν του πολιτισμού, η κοινωνική συγκρότηση καθίσταται πληρέστερη, το δε Κράτος, αποτελούν την οργάνωση του λαού σε νομικό πρόσωπο, αποβαίνει ο φορέας της εννόμου τάξεως. Εφόσον λοιπόν το έγκλημα αποτελεί προσβολή αυτής της εννόμου τάξεως, θεωρείται προ παντός ως πράξη θίγουσα τα δικαιώματα του Κράτους, και για το λόγο αυτό επιλαμβάνεται της τιμωρίας του δράστη με δημόσια ποινή, χωρίς μάλιστα να λαμβάνει υπόψη τη θέληση του αμέσως εκ του εγκλήματος παθόντος.

Κατόπιν των ανωτέρω, άρχισε να καθιερώνεται το σύστημα της κρατικής και αυτεπαγγέλτου δίωξης των εγκλημάτων, στο οποίο η δίωξη του εγκλήματος είναι έργο αποκλειστικά και μόνο του κράτους. Το κράτος και μόνο αυτό είναι ο φορέας της ποινικής αξίωσης. Το εν λόγω σύστημα επικρατεί σήμερα με κάποιες περιορισμένης σημασίας εξαιρέσεις ¹¹ όχι μόνο στην ιστορική του πατρίδα, ήτοι την ηπειρωτική Ευρώπη αλλά στην ουσία σε ολόκληρο τον κόσμο – παντού η κίνηση της ποινικής δίωξης ανατίθεται στα κρατικά όργανα τα οποία είναι επιφορτισμένα και με τον έλεγχο της συνδρομής των προϋποθέσεων της. Είναι δε το σύστημα αυτό το μόνο που όντως ανταποκρίνεται στη σύγχρονη αντίληψη περί του εγκλήματος και της ποινής ειδικότερα για τους εξής λόγους:

Η ποινή επιβάλλεται σήμερα ως αυτονόητη και αναγκαία αντίδραση στο έγκλημα. Επιβάλλεται χάριν προστασίας της κοινωνίας με την πάταξη των αφόρητα αντικοινωνικών μορφών συμπεριφοράς, δηλαδή των εγκλημάτων. Η ποινή καταγιγνώσκεται ως κακό προκειμένου να γίνει αισθητή ως τέτοιο, σε εκδήλωση ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του δράστη από μέρους της κοινωνικοηθικά στηριγμένης εννόμου τάξεως. Και από μόνες αυτές τις παραδοχές συνάγεται ότι η ποινική δίωξη δεν αρμόζει να ανατίθεται στα χέρια ιδιωτών. Εάν η ποινή είναι αναγκαία κάτω από ένα κοινωνικοπολιτειακό πρίσμα, πώς θα μπορούσε να ανατίθεται η επιβολή της και γενικότερα η ποινική διαδικασία στην ιδιωτική βούληση; Και πώς θα ήταν νοητό η

⁹ Με την έννοια ότι και όταν ακόμη στην Αγγλία το έγκλημα είχε αρχίσει να διώκεται από τον Director of Public Prosecutions ή από την αστυνομία, η θέση των αρχών αυτών παρέμενε όμοια με εκείνη ενός ιδιώτη κατηγορού που φέρνει την υπόθεσή του μπροστά στη δικαστική αρχή. Τα πράγματα άλλαξαν σε κάποιο βαθμό με την εισαγωγή από το έτος 1985 του Crown Prosecution Service. Πριν δε τη καθίδρυση της αγγλικής αστυνομίας (1829) αλλά και μετά ο κάθε πολίτης μπορούσε να φέρει το όποιο (πραγματικό ή υποτιθέμενο) έγκλημα στο δικαστήριο.

¹⁰ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 22 επ.

¹¹ Για παράδειγμα στη Γαλλία η άσκηση της πολιτικής αγωγής έχει ως συνέπεια και την κινητοποίηση της ποινικής διαδικασίας σε περίπτωση που η ποινική δίωξη δεν έχει ήδη κινηθεί από τον Εισαγγελέα.

αποδοκιμασία εκ μέρους της εννόμου τάξεως να εξαρτάται όχι από την πολιτειακή εξουσία που την ενσαρκώνει αλλά από την ιδιωτική βούληση; Αλλά και η ίδια η σοβαρότητα των συνεπειών της ποινικής δίωξης και κύρωσης καθιστά τελείως ανεπίτρεπτο το ενδεχόμενο εκφυλισμό της σε ένα όργανο ιδιωτικής διαμάχης και αντεκδίκησης. Η βούληση του οποιουδήποτε ιδιώτη δεν αρκεί για να περιέλθει κάποιος στη θέση του κατηγορουμένου και να υποστεί τις βαριές δυσμενείς συνέπειες που αυτή μπορεί να επισύρει¹².

Στα καθ' ημάς, και σύμφωνα με το γενικά αναγνωρισμένο στο νεότερο ποινικό δικονομικό δίκαιο αξίωμα, το δικαίωμα της ποινικής δίωξης των εγκλημάτων ανήκει στην Πολιτεία και η έναρξη της ποινικής δίωξης γίνεται πάντοτε στο όνομα της Πολιτείας (άρθρο 27 παρ. 1 εδ. α' ΚΠΔ). Εν ολίγοις, ο μοναδικός και ο αποκλειστικός φορέας της δίωξης των εγκλημάτων και φορέας της ποινικής αξίωσης είναι η Πολιτεία και επομένως ισχύει απολύτως η αρχή της κρατικής δίωξης των εγκλημάτων. Η δικαιολογητική βάση της αρχής αυτής στηρίζεται κυρίως στη σκέψη ότι το έργο της ποινικής δίωξης των εγκλημάτων που συνεπάγεται σε αρκετές περιπτώσεις σοβαρές συνέπειες εις βάρος των ατόμων, τα οποία θα περιέλθουν ενδεχομένως στη θέση του κατηγορουμένου, ανήκει μόνο στην Πολιτεία, ώστε να εξασφαλίζεται η αντικειμενική και αμερόληπτη εκτίμηση και κρίση οποιασδήποτε κατηγορίας, Αντιθέτως, τόσο η αρχή της ιδιωτικής δίωξης ή κατηγορίας – δηλαδή η δυνατότητα του φερόμενου ως παθόντος από το έγκλημα είτε ο ίδιος να τιμωρήσει το δράστη είτε να ζητήσει από την Πολιτεία την ποινική του δίωξη και την εκτέλεση της ποινής – όσο και η αρχή της λαϊκής δίωξης ή κατηγορίας – δηλαδή της ευχέρειας κάθε πολίτη να ζητήσει από την Πολιτεία την ποινική δίωξη και εκτέλεση της ποινής – βαρύνονται με σημαντικά μειονεκτήματα. Έτσι η ιδιωτική δίωξη ενέχει τον κίνδυνο να μετατραπεί η ποινική δίωξη σε όργανο εκδικήσεων ή εκβιασμών, ενώ η λαϊκή δίωξη απαιτεί προηγμένη αντίληψη της κοινωνικής απαξίας της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι η αρχή της ιδιωτικής δίωξης που ίσχυε παλαιότερα στο δικό μας ποινικοδικονομικό σύστημα, κατ' απομίμηση, εν τίνι μέτρω, των γαλλικών μάλλον προτύπων, παράλληλα με την αρχή της δημόσιας κατηγορίας, καταργήθηκε το έτος 1920 με τον Ν .2236/1920, καθώς όπως επισημάνθηκε χαρακτηριστικά στο Διάγραμμα Σ.Κ.Π.Δ. «η άσκησης της ποινικής αγωγής παρ' ιδιωτών εγέννησεν εν τη εφαρμογή σοβαρότατα άτοπα, διότι εγένετο αφορμή να πολλαπλασιωσθώσιν αι ποινικαί δίκαι και να επιβαρυνθή το έργον της ποινικής δικαιοσύνης προς μεγίστην βλάβην αθώων πολλάκις προσώπων, υφισταμένων την εκβίανσιν ιδιωτών»¹³.

Ως είναι γνωστό¹⁴, χαρακτηριστικό ειδοποιό γνώρισμα του εγκλήματος είναι η αντικοινωνικότητά του, ότι δηλαδή καθώς προσβάλλει βασικά έννομα αγαθά ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων ανθρώπων, κλονίζει ουσιαστικά το πρωταρχικό για την

¹² Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012, 4η Έκδοση σελ 53 επ.

¹³ Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδ. Αντ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, σελ. 267-268

¹⁴ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 23 επ.

ζωή του ανθρώπου στοιχείο της κοινωνικότητας, της διαβιώσεως δηλαδή στην κοινωνία. Εξάλλου το κράτος το οποίο ενσαρκώνει, οργανώνει και εξασφαλίζει τη λειτουργία αυτής της διαβιώσεως στην κοινωνία, αντιμετωπίζει και το έγκλημα όχι ως μια απλή προσβολή εννόμων αγαθών ενός ατόμου εκ μέρους άλλου ατόμου και η οποία ενδιαφέρει μόνο το δράστη και το θύμα, αλλά ως ένα σοβαρό κλονισμό αυτής της κοινωνικής διαβιώσεως της οποία έχει αναλάβει την περιφρούρηση. Γι' αυτό λοιπόν και αναλαμβάνει το ίδιο, ως πρωταρχικό του μέλημα και κατ' αποκλειστικότητα τη τιμώρηση του δράστη και την προστασία των πολιτών από το έγκλημα γενικά.

Το έγκλημα αποτελεί προσβολή της Εννόμου Τάξεως, θεωρείται προπαντός ως πράξη θίγουσα τα δικαιώματα του κράτους, της πολιτείας ενώ η προκαλούμενη απ' αυτό ζημία αποτελεί απλώς μία προσβολή ατομικών δικαιωμάτων και μόνο. Η έννομη στην πολιτεία τάξη διαταράσσεται ουσιωδώς με την τέλεση αξιοποιώνων πράξεων. Αφού σκοπός του ποινικού δικαίου είναι η προστασία εννόμων αγαθών τα οποία έχουν ιδιαίτερη σημασία τόσο για τα κατ' ιδίαν άτομα όσο και για την κοινωνική συμβίωση και εφόσον το έγκλημα προσβάλλει τέτοια αγαθά είναι προφανές ότι η αποκατάσταση της δια του εγκλήματος διαταραχθείσης κοινωνικής ειρήνης αφενός μεν δεν μπορεί να εξαρτάται από τη θέληση του παθόντος, αφετέρου δε ανήκει στην πολιτεία. Η καταστολή τούτων δια της ανακαλύψεως του δράστου και της επιβολής κατ' αυτού της υπό του ποινικού νόμου απειλούμενης ποινής, η αποκαθιστώσα την διαταραχθείσαν έννομη τάξη, ενί λόγω η άσκηση της τιμωρού εξουσίας του κράτους, αποτελούσα το αντικείμενο της ποινικής δικονομίας, έχει έτσι δημόσιο χαρακτήρα. Φορέας της ποινικής αξιώσεως, ή κατ' άλλους, της ποινικής αγωγής στη σύγχρονη εποχή είναι πάντοτε και μόνο η Πολιτεία και όχι κάποιο άτομο. Στην πρακτική ορολογία η ποινική δίωξη αποκαλείται «δημόσια κατηγορία».

Ούτω η Πολιτεία κυριαρχεί της ποινικής δίωξεως, την οποία ασκεί δια των, προς τον σκοπόν τούτον, επιφορτισμένων οργάνων της (άρθρο 27 ΚΠΔ). Η δίωξη του εγκλήματος είναι έργο, και δεν μπορούσε να μην είναι, αποκλειστικώς και μόνο του κράτους¹⁵. Άλλωστε το έγκλημα συνιστά πράξη η οποία θίγει πάντα, σε τελευταία και κρίσιμη ανάλυση, το δημόσιο συμφέρον και η ποινική κύρωση επιβάλλεται πάντοτε χάριν αυτού του συμφέροντος, ακόμη και όταν το έγκλημα στρέφεται κατά πρώτον εναντίον ορισμένων ατόμων. Ως εκ τούτου, η καταστολή του εγκλήματος αποτελεί ζήτημα ενδιαφέρον ευθέως την κοινωνική ολότητα, αξιούν επομένως την δραστική παρέμβαση και παρά τη θέληση ακόμα του εκ του εγκλήματος παθόντος. Εάν αφήνετο η κίνηση της ποινικής δίωξεως στην ιδιωτική πρωτοβουλία, η δίωξη των εγκλημάτων θα κατέληγε να μην είναι πλήρης. Πολλά εγκλήματα θα παρέμειναν ακαταδίωκτα, κυρίως εκείνα τα οποία ούτε ιδιωτικά συμφέροντα θίγουν ούτε την κοινή γνώμη συγκινούν και αποτέλεσμα τούτων θα ήταν η χαλάρωση της ποινικής καταστολής αλλά και άνιση μεταχείριση μεταξύ των διαφόρων δραστών αξιοποιώνων πράξεων.

¹⁵ Α. Κονταξής ο.π.

2. Ποιος εν τέλει έχει την πρωτοβουλία της ποινικής δίωξης; Κατ' έγκληση ή αυτεπάγγελτη δίωξη του εγκλήματος;

Εντούτοις, από το γεγονός και μόνο ότι η κίνηση της ποινικής διώξεως ανατίθεται και ευρίσκεται υπό τον έλεγχο και στην αρμοδιότητα των κρατικών οργάνων, δεν σημαίνει αυτομάτως ότι τα συγκεκριμένα όργανα έχουν και την πρωτοβουλία για την κίνηση της ποινικής δίωξης. Εν ολίγοις δεν λύνεται αμέσως το μεγαλειώδες ερώτημα εάν το έγκλημα πρέπει να διώκεται πάντοτε αυτεπαγγέλτως, μιας και η κίνηση της ποινικής διώξεως ανατίθεται και ελέγχεται από τα κρατικά όργανα, ή εάν θα έπρεπε, σε ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις να αφήνεται η πρωτοβουλία της κίνησης στους ιδιώτες, όχι βέβαια υπό την έννοια της εκ μέρους τους απευθείας κίνησης της ποινικής δίωξης (όπως συμβαίνει, όπως είδαμε, στα συστήματα της «ιδιωτικής» ή της «λαϊκής» δίωξης) αλλά υπό την έννοια ότι τα αρμόδια κρατικά όργανα μπορούν να αποφασίσουν τη δίωξη μόνον εφόσον το ζητάει ο παθών: αυτό ακριβώς είναι το σύστημα της δίωξης του εγκλήματος κατ' έγκληση.

Κατά κανόνα η εισαγωγή του συστήματος της κρατικής δίωξης των εγκλημάτων συμβαδίζει με την αποδοχή και της αυτεπάγγελτης δίωξής τους. Μάλιστα η συναίσθηση ακριβώς της ανάγκης να αφαιρεθεί η πρωτοβουλία από τα χέρια των ιδιωτών υπήρξε εκείνη που οδήγησε στη γενίκευση της κρατικής δίωξης. Η καταστολή του εγκλήματος αποτελεί ζήτημα που ενδιαφέρει ευθέως την κοινωνική ολότητα και επομένως αξιώνει την κρατική επέμβαση ακόμα και παρά τη θέληση του παθόντος από το έγκλημα. Έτσι λοιπόν η γενικευμένη ανάθεση του έργου της πρόκλησης της δίωξης στην υποκείμενη σε εκφοβισμούς, εκβιασμούς ή και εξαγορά, ενδεχομένως ράθυμη, ή όμως, αντίθετα, υπέρμετρα εκδικητική ιδιωτική βούληση δεν μπορεί κατ' αρχήν σήμερα να γίνει αποδεκτή. Άλλωστε, από την ιστορική έρευνα συνάγεται ότι η αιτία της ανάληψης από το κράτος της ποινικής διώξεως σπάνια περιοριζόταν στην συνείδηση της κοινωνικής απαξίας του εγκλήματος. Πολύ συχνά η ανάληψη αυτή οφειλόταν είτε στην ανάγκη ενίσχυσης της κεντρικής κρατικής εξουσίας απέναντι στους επιμέρους φεουδάρχες είτε απλά σε ταμειακούς λόγους, δεδομένου ότι η ποινική καταδίκη είχε πολλές φορές ως επακόλουθο τη δήμευση της περιουσίας του κατ'αδικού.

Παρά ταύτα, τα σύγχρονα ποινικά δικονομικά δίκαια γνωρίζουν κατ' εξαίρεση και κάποιες περιπτώσεις εγκλημάτων επί των οποίων η ποινική δίωξη επιτρέπεται να κινηθεί μόνο ύστερα από έγκληση του παθόντος. Έτσι, και από το συνδυασμό των διατάξεων του άρθρων 27, 36 και 50 ΚΠΔ συνάγεται σαφώς ότι η δίωξη των εγκλημάτων χωρεί κατά κανόνα αυτεπαγγέλτως και ισχύει η αρχή της αυτεπάγγελτης διώξεως των εγκλημάτων, που απορρέει από την αρχή του κράτους δικαίου και από την αρχή της νομιμότητας, γιατί προέχει το δημόσιο συμφέρον για τη δίωξη του εγκλήματος και ότι **τότε μόνο ένα έγκλημα διώκεται με έγκληση** όταν ρητώς το ορίζει ο νόμος, δηλαδή ο ουσιαστικός ποινικός νόμος, η δε δίωξη ενός εγκλήματος ως

κατ' έγκληση διωκόμενου δεν δύναται ποτέ να είναι υποθετική¹⁶, εάν δε προκύπτει αμφιβολία ως προς το εάν η πράξη διώκεται με έγκληση ή αυτεπαγγέλτως δέον όπως αποφανθούμε υπέρ του κανόνα, ήτοι της αυτεπαγγέλτου διώξεως.

Τα εγκλήματα που διώκονται κατ' έγκληση, ως ρητά οριζόμενη εξαίρεση στον προαναφερθέντα κανόνα, κατατάσσονται από την επιστήμη συνήθως σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τον λόγο ο οποίος οδηγεί εκάστοτε στην εξαίρεση από την αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης που επικρατεί γενικά:

α) την πλειοψηφία των εγκλημάτων που διώκονται κατ' έγκληση συνιστούν αξιόποινες πράξεις οι οποίες έχουν σχετικά μικρή βαρύτητα και μάλιστα μέχρι σημείου ώστε να κρίνεται ότι η Πολιτεία δεν έχει λόγους να επέμβει εφόσον ο ίδιος ο παθών δεν εκδηλώνει ενδιαφέρον για τη δίωξη του δράστη. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται συνήθως εγκλήματα όπως είναι εκείνα κατά της τιμής, η φθορά ξένης ιδιοκτησίας κλπ. β) μια άλλη ομάδα εγκλημάτων που διώκονται κατ' έγκληση συγκροτούν πράξεις, των οποίων το κοινό χαρακτηριστικό έγκειται στο ότι τελούνται μέσα στο πλαίσιο άξιων προστασίας στενών προσωπικών σχέσεων ανάμεσα στο δράστη και στον παθόντα (με την ευρεία έννοια του όρου). Η Πολιτεία λοιπόν κρίνει ότι σ' αυτές τις σχέσεις δεν πρέπει να παρεμβαίνει αυτόκλητη αλλά μόνο όταν επέρχεται ουσιαστικός κλονισμός τους εξαιτίας μιας εγκληματικής πράξης ο οποίος κλονισμός διαπιστώνεται ακριβώς με την υποβολή της έγκλησης, διαφορετικά θα κινδύνευαν να κλονισθούν με την αυτεπάγγελτη κίνηση της ποινικής δίωξης ακόμα και όσες σχέσεις άντεξαν στο έγκλημα. Αυτά ισχύουν λ.χ. καθόσον αφορά στις κλοπές και στις υπεξαιρέσεις μεταξύ στενών συγγενών (υφαιρέσεις) και παλαιότερα στη μοιχεία γ) ο κύκλος των εγκλημάτων που διώκονται κατ' έγκληση κλείνει με τις περιπτώσεις σύγκρουσης ανάμεσα στο υπαρκτό πολιτειακό-κοινωνικό συμφέρον για τη καταπολέμηση του εγκλήματος και σε άξια αναγνώρισης συμφέροντα του παθόντος. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για σημαντικά μεν εγκλήματα (μερικές φορές μάλιστα και κακουργήματα) ως προς τα οποία όμως ο παθών έχει συχνά συμφέρον να απολειφθεί η ποινική δίωξη προκειμένου να μην θιγούν άλλα σπουδαιότερα έννομα αγαθά. Αυτό συμβαίνει ιδίως με τα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας των οποίων η κοινολόγηση με την αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη θα σήμαινε ίσως βαρύτερο πλήγμα για το θύμα από εκείνο που του έχει καταφέρει το ίδιο το έγκλημα.

Κατά τον αείμνηστο καθηγητή Νικόλαο Ανδρουλάκη¹⁷, η δικαιολόγηση της δίωξης μόνο ύστερα από υποβολή εγκλήσεως του παθόντος είναι προβληματική, όπως αναφέρει ο ίδιος, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις των εγκλημάτων που έχουν σχετικά μικρή βαρύτητα σε σημείο που να κρίνεται ότι η Πολιτεία δεν έχει λόγους να επέμβει εφόσον ο ίδιος ο παθών δεν επιθυμεί τη δίωξη του δράστη (υπό ανωτέρω στοιχείο α). Ως ήδη αναφέρθηκε, δικαιολογημένη είναι μόνο η αναγκαία ποινή ως αυτονόητη και επιβεβλημένη αντίδραση της πολιτείας στο έγκλημα και επιβάλλεται χάριν προστασίας της κοινωνίας. Ωστόσο η έγκληση του παθόντος δεν προσθέτει στην πραγματικότητα

¹⁶ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 27 επ.

¹⁷ Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012, 4η Έκδοση σελ 56-57.

κάτι ούτε στη βαρύτητα του εγκλήματος ούτε στην αναγκαιότητα της ποινής. Το να εξαρτάται επομένως η δίωξη του εγκλήματος και η τιμώρηση του δράστη από την έγκληση σημαίνει ότι η πράξη δεν είναι, ίσως καθόλου, άξια ποινής. Στην περίπτωση αυτή, θα πρέπει είτε να «προβιβασθούν» σε περιπτώσεις αυτεπάγγελτης δίωξης είτε να διαγραφούν από τον κατάλογο των εγκλημάτων.

Σχετικά όμως με τη δικαιολόγηση της κατ' έγκληση δίωξης στα εν λόγω εγκλήματα είναι ίσως περισσότερο αποδοτική η σκέψη του Alimena¹⁸: Ο λόγος για τον οποίο οι πράξεις αυτές δεν διώκονται αυτεπάγγελα βρίσκεται κατ' ορθή κρίση στη μεγάλη ομοιότητά τους προς κοινές και συνηθέστατες πράξεις που είναι ποινικά αδιάφορες. Πράγματι τα όρια λ.χ. ανάμεσα στην εξύβριση και τις κοινωνικά ανεκτές δυσμενείς κρίσεις ή τους δυσμενείς χαρακτηρισμούς κάποιου προσώπου είναι εξαιρετικά ασαφή στην καθημερινή ζωή. Εάν λοιπόν επρόκειτο να διώκεται αυτεπάγγελα η εξύβριση, τότε θα έπρεπε τα όργανα της τάξης να αυξηθούν μέχρι σημείου, ώστε να γίνεται δυνατή η παρακολούθηση «κάθε συζήτησης σε καφεενείο!». Επειδή όμως κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, η επιλογή των ποινικά ενδιαφερουσών περιπτώσεων οφείλει αναγκαστικά να αφεθεί στον παθόντα¹⁹.

Πάντως, δέον όπως επισημανθεί ότι η υποβολή μιας εγκλήσεως ουδόλως συνιστά άσκηση ποινικής διώξεως ούτε την αναπληροί. Απλώς δημιουργεί της προϋποθέσεις ασκήσεως της ποινικής διώξεως. Ετέρωθεν, ουδέν εκ του νόμου καθήκον έχει ο εισαγγελέας όπως προκαλέσει την υποβολή της εγκλήσεως και μάλιστα εμπροθέσμου αυτής, αφού η πρωτοβουλία ασκήσεως ανήκει αποκλειστικά στο δικαιούμενο να εγκαλέσει. Τούτο όμως δεν σημαίνει ότι επί των κατ' έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων η ποινική δίωξη αποβάλλει το δημόσιο χαρακτήρα της. Και σ' αυτά η δίωξη δεν είναι έργο του εγκαλέσαντος ιδιώτου, αλλά του κατηγορούντος οργάνου της πολιτείας. Η δίωξη παραμένει στα χέρια του κρατικού οργάνου, απλώς ο παθών έχει επ' αυτών την πρωτοβουλία της διώξεως. Τούτο όμως του το παρεχώρησεν αυτή η ίδια η πολιτεία, η οποία αυτοπεριορίσθηκε στη δίωξη των εγκλημάτων τούτων, για συγκεκριμένους σαφείς λόγους. Τούτο αποτελεί βεβαίως εξαίρεση της αρχής της αυτεπάγγελτης διώξεως των εγκλημάτων, αλλά αποτελεί συνάμα πραγματική αναγκαιότητα για την πολιτεία²⁰.

3. Οι λόγοι που οδήγησαν στην εδραίωση της έγκλησης ως εξαίρεση στην επικράτηση της κρατικής και αυτεπάγγελτης δίωξης των εγκλημάτων

Όπως ήδη επισημάνθηκε και ανωτέρω, κάνοντας μια ιστορική αναδρομή στα συστήματα δίωξης των εγκλημάτων, αυτό που εν τέλει επικράτησε και αποτελεί αρχή

¹⁸ Βλ. Alimena, Su la natura del diritto di querela, στο: Studi di Procedura Penale, 1906, σ. 236 επ.

¹⁹ Από την ίδια σκέψη προκύπτει και ο λόγος για τον οποίο μερικά εγκλήματα που διώκονται αυτεπαγγέλτως όπως η κλοπή και μέχρι πρότινος η υπεξαίρεση και η απάτη, εισάγονται σε δίκη σχεδόν μόνο ύστερα από έγκληση του παθόντος.

²⁰ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 2003, σελ 33 επ.

του ποινικού δικονομικού μας δικαίου είναι το σύστημα της κρατικής δίωξης των εγκλημάτων, όπου ο φορέας άσκησης της ποινικής αξίωσης ανήκει στην Πολιτεία η οποία και αναλαμβάνει το έργο της δίωξης του εγκλήματος. Το σύστημα τούτο επικρατεί σήμερα, με κάποιες περιορισμένης σημασίας εξαιρέσεις²¹, όχι μόνο στην ιστορική πατρίδα του, την ηπειρωτική Ευρώπη, αλλά στην ουσία σ' ολόκληρο τον κόσμο - παντού η κίνηση της ποινικής δίωξης ανατίθεται σε κρατικά όργανα, τα οποία είναι επιφορτισμένα και με τον έλεγχο της συνδρομής των προϋποθέσεων της²².

Κατά κανόνα, η εισαγωγή του συστήματος της κρατικής διώξεως των εγκλημάτων συμβαδίζει με την αποδοχή της αυτεπάγγελτης διώξεώς τους. Έτσι η πρωτοβουλία για την κίνηση του μηχανισμού επιβολής της ποινής ανήκει κατά κανόνα στα κρατικά όργανα, τα οποία διώκουν τις αξιόποινες πράξεις αυτεπάγγελτα, χωρίς δηλαδή καμία εξάρτηση από τη θέληση των ατόμων που έχουν υποστεί βλάβη²³. Δεν θα ήταν υπερβολή αν έλεγε κάποιος ότι στη γενίκευση της κρατικής διώξεως οδήγησε ακριβώς η συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας για αφαίρεση της πρωτοβουλίας από τα χέρια των ιδιωτών. Η καταστολή του εγκλήματος αποτελεί ζήτημα που ενδιαφέρει ευθέως την κοινωνική ολότητα και επομένως αξιώνει την κρατική επέμβαση ακόμα και παρά την θέληση του παθόντος από το έγκλημα. Έτσι λοιπόν η γενικευμένη ανάθεση του έργου της πρόκλησης της δίωξης στην υποκείμενη σε εκφοβισμούς, εκβιασμούς ή και εξαγορά, ενδεχομένως ράθυμη ή, όμως, αντίθετα, υπέρμετρα εκδικητική ιδιωτική βούληση, δεν μπορεί κατ' αρχήν σήμερα να γίνει αποδεκτή²⁴.

Ταυτόχρονα, όμως, οι σύγχρονες νομοθεσίες αναγνωρίζουν εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα. Η ποινική δίωξη ορισμένων εγκλημάτων, που ορίζονται πάντοτε ρητά από τις οικείες ποινικές διατάξεις, μπορεί να γίνει (από το κράτος) μόνον αν υπάρχει έγκληση του παθόντος. Οι εξαιρετικές τούτες περιπτώσεις διαχρονικά προεχόντως δικαιολογούνται είτε (i) από τη μικρή βαρύτητα της προσβολής ή από το γεγονός ότι αυτή έχει ως αντικείμενο ένα καθαρά ατομικό έννομο αγαθό για την προστασία του οποίου η πολιτεία δεν έχει ιδιαίτερο αυτοτελές ενδιαφέρον όταν δεν δηλώνεται αντίστοιχη βούληση του φορέα του²⁵ είτε (ii) από τη στενή προσωπική

²¹ Έτσι λχ στη Γαλλία η άσκηση της πολιτικής αγωγής έχει ως συνέπεια και την κινητοποίηση της ποινικής διαδικασίας σε περίπτωση που η ποινική δίωξη δεν έχει ήδη κινηθεί από τον Εισαγγελέα. Κατά τούτο και όπως διατυπώνεται στο άρθρο 1 παρ. 2 γαλλΚΠΔ «η ποινική αγωγή μπορεί επίσης να κινηθεί από το ζημιωθέν μέρος». – Εξάλλου και στην Γερμανία αναγνωρίζεται ακόμα η ιδιωτική δίωξη ως προς έναν περιορισμένο αριθμό εγκλημάτων, μικρότερης μάλλον σημασίας (τα λεγόμενα Privatklagelikte, §§ 374 επ. γερμ. ΚΠΔ)

²² Λ. Μαργαρίτης, Περιουσιακά εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Α') ΠοινΔικ 5/2021 ΤΝΠ Qualex

²³ Η ιστορική έρευνα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η από το κράτος ανάληψη της πρωτοβουλίας της διώξεως οφειλόταν όχι στη συνείδηση της κοινωνικής απαξίας του εγκλήματος αλλά είτε στην ανάγκη τονώσεως της κεντρικής κρατικής εξουσίας απέναντι στους φεουδάρχες είτε σε ταμειακούς λόγους βλ. Ν. Ανδρουλάκης, Οι θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης 2020, σελ. 72 επ.

²⁴ Βλ. Ανδρουλάκης ο.π.

²⁵ Εδώ ανήκουν ορισμένες προσβολές κατά: της προσωπικής ελευθερίας (άρθρα 331, 333, 334 ΠΚ), της τιμής (άρθρα 361-365 ΠΚ), του ιδιωτικού απορρήτου (: άρθρα 370-371 ΠΚ), της ιδιοκτησίας (άρθρα 374Α, 377 και 378 παρ. 1β' ΠΚ) και της περιουσίας (: άρθρα 387, 389, 394, 397 και 404 ΠΚ).

σχέση που υπάρχει ανάμεσα στο δράστη και τον παθόντα ²⁶ είτε (iii) από το σοβαρό συμφέρον του παθόντος για αποφυγή της δημοσιότητας της προσβολής που έγινε σε βάρος του²⁷.

Αμέσως ωστόσο από τα ανωτέρω αναφερόμενα, γεννάται το ερώτημα για ποιο λόγο να προβλέπονται στο ποινικό μας δίκαιο κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, τη στιγμή που, όπως ανωτέρω αναφέρθηκε, ο φορέας άσκησης της ποινικής εξουσίας είναι η Πολιτεία, στο όνομα της οποίας ασκείται και η οποία ποινική εξουσία ασκείται αποκλειστικά και μόνο χάριν δημόσιου συμφέροντος. Είναι άραγε νομικά ορθό και ευρίσκει επαρκές νομικό έρεισμα να προβλέπεται η δίωξη εγκλημάτων κατόπιν εγκλήσεως του παθόντος, τη στιγμή που το σύστημα που επικρατεί είναι αυτό της κρατικής και αυτεπάγγελτης δίωξης;

Η απάντηση στο ανωτέρω προβληματισμό δεν είναι ευχερής, ενώ η καθιέρωση της αρχής της κατ' έγκλησης δίωξης των εγκλημάτων ως εξαίρεση στην αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης ήρθε αντιμέτωπη με αρκετές βάσιμες κατά τα λοιπά αντιρρήσεις από το θεωρητικό κόσμο.

Όντως υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες το δημόσιο συμφέρον, χάριν του οποίου, όπως ειπώθηκε ανωτέρω, ασκείται η ποινική εξουσία, επιβάλλει όπως η πολιτεία απόσχει από αυτή, γιατί υπέρτερο κοινωνικό συμφέρον θα υφίστατο βλάβη από την επιβολή ποινικών κυρώσεων²⁸. Από τη σύγκρουση αυτή των κρατικών συμφερόντων, η δίωξη του συγκεκριμένου εγκλήματος υποχωρεί προ του υπέρτερου κρατικού συμφέροντος της μη διώξεώς του.

Είναι πράγματι αληθές ότι σε όλες τις νομοθεσίες αναγράφονται, κατ' εξαίρεση του κανόνα της διώξεως των εγκλημάτων υπό της πολιτείας, άνευ φυσικά της θελήσεως του εξ αυτών βλαφθέντος, και διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες ορίζονται ότι η ποινική δίωξη δεν χωρεί άνευ της θελήσεως του βλαφθέντος η οποία και εκφράζεται μέσω της εγκλήσεως. Ωστόσο, η ύπαρξη τέτοιων κατ' έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων υποστηρίχθηκε ότι δεν ευρίσκει θεωρητικό έρεισμα γιατί αντίκειται στο δημόσιο χαρακτήρα τον οποίο εμφανίζει η ποινική δίωξη, η οποία ανήκει αποκλειστικά στην Πολιτεία²⁹. Άλλωστε, εφόσον υπάρχει έγκλημα και μάλιστα υπό την έννοια ότι στρέφεται κατά της κοινωνίας το οποίο απαιτεί τιμωρία, η βούληση του παθόντος δεν δύναται να λαμβάνεται υπόψη γιατί η προστασία της κοινωνίας δεν δύναται να εξαρτάται από το συμφέρον του κατ' ιδίαν ατόμου (παθόντος).

²⁶ Εδώ υπάγονται οι κλοπές, υπεξαιρέσεις και απάτες μεταξύ συγγενών (άρθρα 378 και 393 προϊσχύσαντος ΠΚ), όπου η Πολιτεία κρίνει εν προκειμένω ότι σ' αυτές τις σχέσεις δεν πρέπει να παρεμβαίνει αυτόκλητη αλλά μόνον όταν επέρχεται ουσιαστικός κλονισμός τους εξαιτίας μιας εγκληματικής πράξης, ο οποίος κλονισμός διαπιστώνεται ακριβώς με την υποβολή της εγκλήσεως

²⁷ Σε τούτη την κατηγορία εντάσσονται τα εγκλήματα των άρθρων: 337 και (καταργηθέντος ήδη) 341 ΠΚ

²⁸ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική δίκη, Δογματική & Νομολογιακή Προσέγγιση, Θεσσαλονίκη 2003, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 65, Ζαγκαρόλας ΠΧρ Ε' 330

²⁹ Ζαγκαρόλας ΠΧρ Ε' 331, Τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα συνιστούν «ξένο σώμα» (FREMD KOERPER) σε ένα ποινικό δίκαιο στο οποίο κυριαρχεί η αρχή της δημόσιας κατηγορίας

Ούτε μπορεί να υποστηρίξει κάποιος ότι η κατ' έγκληση δίωξη αφορά σε μικρότερης βαρύτητας αδικήματα έναντι των άλλων εγκλημάτων, θέση όλως εσφαλμένη. Παράλληλα, το εκ της θελήσεως του παθόντος, απορρέον δικαίωμα της εγκλήσεως δύναται να αποτελέσει αντικείμενο συναλλαγής και εκβιάσεων, έτι δε σε άλλες περιπτώσεις θα αποβεί σε βάρος του παθόντος, εφόσον αυτός εκ φόβου ή άλλων λόγων δεν κάνει χρήση του προς δίωξη δικαιώματός του³⁰. Οδηγεί επίσης στην ατιμωρησία όταν παθών είναι ανήλικος και ο νόμιμος αντιπρόσωπος αυτού αμελεί τα συμφέροντά του, ομοίως σε άνιση μεταχείριση των δραστών εγκλημάτων.

Η πολιτεία δεν δύναται να θυσιάζει την ασφάλεια του συνόλου μόνο και μόνο διότι ο παθών είτε φοβούμενος τον δράστη είτε ικανοποιηθείς καθ' οιονδήποτε τρόπο, είτε λόγω επιεικειάς δεν επιθυμεί την τιμωρία του δράστου ή μεταμεληθείς τυχόν για μια τέτοια επιθυμία, αιτείται την ανάκληση της εγκλήσεώς του. Η πείρα καθημερινά διδάσκει ότι το δικαίωμα της εγκλήσεως και της ανακλήσεως αυτής αποτελεί ανήθικη πηγή εκμεταλλεύσεως των πλουσίων δραστών εκ μέρους των παθόντων, εκβιάσεων, εκφοβισμών εκ μέρους των χειροτέρων εγκληματιών. Είναι δε περιττό να λεχθεί ότι επί τέτοιων εγκλημάτων η δημοσιότητα την οποία επιτρέπει η σύγχρονη δημοσιογραφία και όχι οι σπάνιοι εκτροχιασμοί της υπό τη μορφή της βιομηχανίας του σκανδάλου, δεν σώζει του εγκαλούντες από τα άτοπα εκείνα τα οποία θα ηδύναντο να αποφευχθούν αποτελεσματικότερα ακριβώς με διατάξεις περιοριστικές των υπερβολών τους σε περίπτωση κοινών εγκλημάτων και εγκληματιών. Ένεκα τούτων, εζητήθη η ολοσχερής κατάργηση³¹ ή τουλάχιστον ο περιορισμός των εγκλημάτων των κατ' έγκληση διωκόμενων.

Παρά τούτα και τις όποιες ανωτέρω αντιδράσεις του θεωρητικού κόσμου, επικράτησαν οι ανάγκες της ζωής, ο δε θεσμός της εγκλήσεως διατηρήθηκε σε όλες σχεδόν τις νομοθεσίες και δη κυριαρχεί σε αυτές. Και ορθώς: ³²ο θεσμός της εγκλήσεως ικανοποιεί την κοινωνική σκοπιμότητα και δρα εντός των υπό της πολιτείας τιθεμένων κανόνων, δεν αντιτίθεται δε στην υπό της πολιτείας προστασία του γενικού συμφέροντος γιατί αποτελεί μερική εξαίρεση, υποβάλλεται δε σε πολλούς περιορισμούς και δρα περιορισμένα.

Από την άλλη οφείλεται και σε πραγματικούς λόγους. Δεν πρέπει να παροράται ότι και επ' αυτών ακόμη των αυτεπαγγέλτως διωκόμενων εγκλημάτων πολλάκις η βούληση του παθόντος διαδραματίζει σπουδαίον, επί δε αμφισβητούμενων περιπτώσεων, το σπουδαιότερο ρόλο. Αρκεί να θυμηθούμε τις υποθέσεις ψευδορκίας,

³⁰ Ζαγκαρόλας ΠΧρ Ε' , Η κατ' έγκληση δίωξη στο Νέο Ποινικό Κώδικα, σελ 332,

³¹ Δεν ελλείπουν χώρες όπου ο θεσμός της εγκλήσεως είναι λίαν περιορισμένης εφαρμογής, όπως στην Αγγλία, όπου το μοναδικό κατ' έγκληση διωκόμενο έγκλημα είναι η άδικη επίθεση, ενώ σε μερικές Πολιτείες των Η.Π.Α. ισχύει θεσμός παραπλήσιος προς τη δική μας ανάκληση, γνωστός ως «COMPROMISES», κατά τον οποίο ο παθών δικαιούται να ζητήσει προ της δίκης ή κατά αυτήν την αναστολή της διαδικασίας. Η διαφορά όμως προς την πλειονότητα των ευρωπαϊκών δικαίων είναι, ότι σύμφωνα με τις βορειοαμερικάνικες αυτές νομοθεσίες η δικαστική αρχή δεν είναι υποχρεωμένη να δεχθεί μια τέτοια αίτηση, δυνάμενη και να καταδικάσει τον κατηγορούμενο, εάν τούτο επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον – Βιουγιούκας ΠΧρ ΣΤ' 223.

³² Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική δίκη, Δογματική & Νομολογιακή Προσέγγιση, Θεσσαλονίκη 2003, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 67 επ

ψευδών καταμηνύσεων κλπ, όπου πλην ελαχίστων περιπτώσεων το δικαστήριο δέχεται, πολλάκις μετ' ανακουφίσεως, την «τακτοποίηση» της υποθέσεως και τη συνεπεία αυτής ελλείψη «δόλου» του κατηγορουμένου.

Υποστηρίχθηκε μάλιστα³³ ότι ο κανών πρέπει να είναι η κατ' έγκληση δίωξη των εγκλημάτων και η εξαίρεση η αυτεπάγγελτη τοιαύτη. Τα επικαλούμενα όμως επιχειρήματα είναι αβάσιμα³⁴. Μάλιστα δε το επιχείρημα ότι έτσι θα επέλθει η αποσυμφόρηση των ποινικών υποθέσεων, εάν οι σωματικές βλάβες εξ αμελείας γενικώς διώκονται κατ' έγκληση δεν είναι επιστημονικώς παραδεκτόν, γιατί παραβλέπεται ο σκοπός και ο λόγος της αυτεπάγγελτης διώξεως της σωματικής βλάβης εξ αμελείας, όταν ο υπαίτιος είναι υπόχρεος σε ιδιαίτερη επιμέλεια και προσοχή. Ήδη ο νομοθέτης καθιέρωσε ως κανόνα την κατ' έγκληση δίωξη των υπό αμέλεια σωματικών βλαβών. Ωσαύτως το λεγόμενο επί του αυτού θέματος ότι έτσι θα εξαλειφeto το άτοπο σε περιπτώσεις καθ' ας ο παθών είναι συγγενής του οδηγού να διαστρέφεται η πραγματικότητα προς την κατεύθυνση της απαλλαγής του κατηγορουμένου δεν ευσταθεί αφού το τοιούτον συμβαίνει επί παντός εγκλήματος. Φαντάζεται τις τι θα γινόταν εάν όλες πχ οι εξυβρίσεις και οι απλές σωματικές βλάβες εδιώκοντο αυτεπάγγελτα και ιδία οι δια του τύπου τοιαύτες; Περαιτέρω θα υπήρχε κίνδυνος να μην δύναται να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά η βαρεία εγκληματικότητα ένεκα υπερφορτώσεως των διωκτικών και δικαστικών αρχών.

Παρά τις όποιες διαφωνίες και αντιδράσεις στο χώρο της ποινικής επιστήμης για τη δικαιολόγηση της εγκλήσεως ως αναγκαίος όρος για την κίνηση της ποινικής διώξεως ορισμένων εγκλημάτων (αλλά και ως αρνητική προϋπόθεση για την εξάλειψη του αξιοποιούν) εντούτοις επήλθε συμφωνία πως οι λόγοι για τους οποίους ο νομοθέτης απομακρύνεται από τον κανόνα της αυτεπάγγελτης διώξεως και αξιώνει την προηγούμενή υποβολή εγκλήσεως, κάνοντας χρήση του εν λόγω θεσμού, είναι κυρίως δύο: α) Σε ορισμένες περιπτώσεις την έγκληση επιβάλλει η σκέψη ότι η πράξη προσβάλλει ένα καθαρά ατομικό έννομο αγαθό για την προστασία του οποίου η Πολιτεία δεν έχει ιδιαίτερο αυτοτελές ενδιαφέρον όταν δεν δηλώνεται αντίστοιχη βούληση του φορέα του και η τιμωρία του εγκλήματος δεν κρίνεται αναγκαία προς συντήρηση της εννόμου τάξεως εάν δεν ήθελε ζητήσει τούτο ο παθών. Πρόκειται κατά κανόνα για τα εγκλήματα όπου η συναίνεση του παθόντα αποκλείει ή αίρει τον άδικο χαρακτήρα της προσβολής. Άλλωστε στις περιπτώσεις αυτές τα όρια άδικης και ποινικά αδιάφορης συμπεριφοράς είναι δυσδιάκριτα χωρίς την προηγούμενη δήλωση του παθόντα. Έτσι δικαιολογείται λ.χ. η έγκληση σε προσβολές κατά της ελευθερίας (331, 333, 334 ΠΚ), της τιμής (361-365 ΠΚ) ή του ιδιωτικού απορρήτου (370 παρ. 2

³³ Παπαδόγιαννης ΚΠΔ, σελ. 86. Η εξαίρεση των περί των οποίων πρόκειται εγκλημάτων οφείλεται κατά την άποψη του Ζαγκαρόλη στο ιδιαίτερο αυτών γνώρισμα ότι επί πάτων η συναίνεση του παθόντος εάν υπήρχε κατά το χρόνο τελέσεως αυτών θα απέκλειε την αντικειμενική αυτών υπόσταση ή το άδικο της πράξεως. Η άποψη αυτή βασίζεται επί της ορθής διαπιστώσεως ότι επί πολλών εξ αυτών των κατ' έγκληση εγκλημάτων απαραίτητο στοιχείο είναι η παρά τη θέληση του φορέα του εννόμου αγαθού τέλεση αυτής πρβλ. και Γιωτόπουλο Δνη 1929, σελ 452, II, σελ 247 σημ. 2.

³⁴ Α. Κονταξής ο.π. σελ 68

και 371 παρ. 3 ΠΚ), σε ορισμένα εγκλήματα κατά τα ιδιοκτησίας ή σε προσβολές της περιουσίας.

β) Σε άλλες περιπτώσεις, η θέσπιση της έγκλησης προκύπτει από προηγούμενη στάθμιση συμφερόντων, της Πολιτείας από τη μια πλευρά για τη δίωξη του εγκλήματος, και του φορέα του εννόμου αγαθού από την άλλη, και δη για τη διαφύλαξη των οικογενειακών του σχέσεων, της ψυχικής του ηρεμίας ή της κοινωνικής του θέσης. Η προστασία των οικογενειακών δεσμών εκτιμάται λ.χ. για την καθιέρωση της κατ' έγκληση δίωξης στις κλοπές, υπεξαίρέσεις ή απάτες μεταξύ συγγενών. Αντίθετα στην αξιολόγηση των συμφερόντων του παθόντα να μην γίνει ευρύτερα γνωστό ένα έγκλημα που συνεπάγεται την ηθική-κοινωνική του μείωση ή τη διατάραξη της ψυχικής - πνευματικής του ισορροπίας οφείλει κατά κύριο λόγο την καθιέρωσή της η κατ' έγκληση δίωξη στα εγκλήματα λ.χ. κατά της γενετήσιας αυτοδιάθεσης.

Εντός των προαναφερομένων δύο κατευθυντήριων γραμμών όπου ο νομοθέτης κινήθηκε για την εφαρμογή της αρχής της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων, μπορεί να λεχθεί περαιτέρω ότι, έγκληση χωρεί: i) οσάκις το έγκλημα δεν προσβάλλει *in concreto* την κοινωνική ολότητα και τους απαραίτητους για την ειρηνική συμβίωση των ατόμων στην κοινωνία όρους κατά τρόπο τόσο έντονο ώστε να εμφανίζεται αναγκαία η αντιμετώπιση αυτού δια ποινής, ακόμη και παρά τη θέληση του προσβαλλομένου, μη διακατεχόμενου από την επιθυμία της διώξεως και της τιμωρήσεως του δράστη ii) οσάκις η δίωξη του εγκλήματος επηρεάζει *in concreto* προσωπικές βιοτικές σχέσεις, υφιστάμενες μεταξύ του προσβαλλομένου και του δράστη, με αποτέλεσμα η δίωξη του τελευταίου εναντίον της βουλήσεως του προσβαλλομένου να εμφανίζει κίνδυνο κλονισμού των ανωτέρω βιοτικών σχέσεων. Ένεκα του λόγου αυτού, εξαλείφεται η ποινική αξίωση της Πολιτείας, στις περιπτώσεις της μη υποβολής εγκλήσεως από το δικαιούχο ή της παραιτήσεως ή της ανακλήσεως κατά δράστη – συγγενή αυτού για ορισμένα εγκλήματα όπως για παράδειγμα η υφαίρεση, παλαιότερα η μοιχεία κ.α.. iii) οσάκις η δίωξη του δράστη και η μετά την ποινική δίκη συνδεόμενη δημοσιότητα συνεπάγονται *in concreto* τη βάνανση προσβολή του απορρήτου των προσωπικών σχέσεων του προσβαλλομένου, με αποτέλεσμα η δίωξη του δράστη του εγκλήματος να συνεπάγεται περαιτέρω προσβολή εννόμων αγαθών εκ του εγκλήματος παθόντος. Συνεπεία των ανωτέρω περιστατικών εξαλείφεται η ποινική αξίωση της Πολιτείας στις περιπτώσεις μη υποβολής εγκλήσεως του δικαιούχου από την έγκληση ή παραιτήσεως ή ανακλήσεως αυτής κατά του δράστη βαρύτερων εγκλημάτων που στρέφονται κατά της γενετήσιας ελευθερίας λ.χ. βιασμός, η αποπλάνηση, η κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια, η απατηλή επίτευξη συνουσίας κλπ. Συντρεχόντων των ανωτέρω περιστατικών, η σχετική ποινική δίωξη του δράστη, η κατάγνωση ποινής κατά αυτού και η εκτέλεση αυτής δεν εμφανίζονται *in concreto* ως αναγκαίοι ή σκόπιμοι για την προστασία των απαραίτητων για την ειρηνική συμβίωση των ατόμων στην κοινωνία όρων και κατά συνέπεια η ποινική αξίωση της Πολιτείας υποχωρεί και εξαλείφεται³⁵.

³⁵ Αλ. Κατσαντώνης, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Τόμος Δεύτερος, Αθήνα 1978, σελ 163 επ.

Συνεπώς, και κατ' εξαίρεση από το γενικό κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης των εγκλημάτων, και μόνο σε ρητά οριζόμενες στον Ποινικό Κώδικα ή σε άλλους νόμους περιπτώσεις, η ποινική δίωξη γίνεται ύστερα από έγκληση του παθόντος, ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη δίωξη του εγκλήματος³⁶, εξαίρεση η οποία παρά τις όποιες αντιδράσεις και αντιρρήσεις που έχουν διατυπωθεί διαχρονικά, ευρίσκει εντούτοις επαρκές νομικό έρεισμα και σαφή δικαιολογητική βάση, αρκεί η αρχή της κατ' έγκλησης δίωξης των εγκλημάτων να μην επεκτείνεται σε περιπτώσεις μη επιτρεπόμενες, και οδηγούμεθα έτσι σε διαστρέβλωση και κατάχρηση του σκοπού και των λόγων καθιέρωσής της.

Κατόπιν των ανωτέρω, καταλήγουμε σε μια εκ των βασικών διακρίσεων των εγκλημάτων σε κατ' έγκληση και αυτεπαγγέλτως διωκόμενα³⁷. Κατ' έγκληση θεωρούνται τα εγκλήματα των οποίων η δίωξη έχει πάντα ως προϋπόθεση την υποβολή εγκλήσεως υπό του δικαιουμένου σ' αυτή, και τα οποία διώκονται πάντοτε με έγκληση, ενώ αυτεπάγγελτα είναι εκείνα των οποίων η δίωξη χωρεί χωρίς κάποια έγκληση. Μια ενδιάμεση κατηγορία σχηματίζουν τα καλούμενα σχετικώς κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα³⁸, τα οποία κατ' αρχήν διώκονται μεν αυτεπάγγελτα, οσάκις όμως κατά το χρόνο τελέσεως της πράξεως υφίστανται μεταξύ δράστου και παθόντος ορισμένη σχέση ή ιδιότητα ή στενός σύνδεσμος διώκονται κατ' έγκληση πχ 377, 378 ΠΚ.

Ο προϊσχύσαν Ποινικός μας Κώδικας φαίνεται πως σε γενικές γραμμές ευθυγραμμιζόταν με τις παραπάνω κατ' εξαίρεση αναγνωριζόμενες περιπτώσεις κατ' έγκληση δίωξης. Μια συνολική μάλιστα επισκόπηση του προϊσχύσαντος Ποινικού Κώδικα οδηγεί στη διαπίστωση ότι εγκλήματα, για τα οποία ο νόμος απαιτούσε έγκληση, ήταν: η απλή σωματική βλάβη (308 ΠΚ) και η σωματική βλάβη από αμέλεια (άρθρο 314 ΠΚ) με τους όρους και τις προϋποθέσεις του άρθρου 315 ΠΚ — η ακούσια (άρθρο 327 ΠΚ) και η εκούσια απαγωγή (άρθρο 328 ΠΚ) — η αυτοδικία (άρθρο 331 ΠΚ) — η απειλή (άρθρο 333 ΠΚ) — η διατάραξη οικιακής ειρήνης (άρθρα 334 παρ. 1 και 4 ΠΚ) — η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (άρθρα 337 και 344 ΠΚ) η απατηλή επίτευξη συνουσίας (άρθρα 341 και 344 ΠΚ) — η βάνανυση προσβολή της αιδούς άλλου (άρθρο 353 παρ. 2 ΠΚ) — η απάτη σχετικά με το γάμο (άρθρο 355 ΠΚ) — η εγκατάλειψη εγκύου (άρθρο 359 ΠΚ) — η εξύβριση (άρθρο 361 ΠΚ), η δυσφήμιση (άρθρο 362 ΠΚ), η συκοφαντική δυσφήμιση (άρθρο 363 ΠΚ), η δυσφήμιση ανώνυμης εταιρίας (άρθρο 364 ΠΚ) και η προσβολή της μνήμης νεκρού (άρθρο 365 ΠΚ) κατά το άρθρο 368 ΠΚ — η παραβίαση του απορρήτου των επιστολών (άρθρο 370 ΠΚ) — τα εγκλήματα των άρθρων 370Α, 370Β παρ. 1 και 2, 370Γ παρ. 1-4 και 371 ΠΚ — η κλοπή χρήσεως μεταφορικού μέσου (άρθρο 374Α ΠΚ) — οι κλοπές και υπεξαιρέσεις ευτελούς αξίας (άρθρο 377 ΠΚ) — οι κλοπές και υπεξαιρέσεις μεταξύ

³⁶ Α. Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδ. Αντ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ, σελ. 301

³⁷ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην ποινική δίκη, Θεσσαλονίκη 2003

³⁸ Κατ' άλλην ορολογία περί «περιορισμένων και μη» κατ' έγκληση εγκλημάτων ή «περί πλήρων και μερικών» κατ' έγκληση εγκλημάτων. Στη Γερμανία δε υφίσταται και μια ενδιάμεση κατηγορία εγκλημάτων μεταξύ των κατ' έγκληση και των αυτεπαγγέλτως διωκόμενων. Πρόκειται περί εγκλημάτων τα οποία διώκονται κατ' έγκληση κατ' αρχάς, πλην όμως δεν απαιτείται έγκληση και διώκονται αυτεπαγγέλτως όταν ο εισαγγελέας κρίνει ότι υφίσταται ιδιαίτερο δημόσιο συμφέρον για τη δίωξή τους.

συγγενών — υφαιρέσεις (άρθρο 378 ΠΚ) — η φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρα 381, 382 παρ. 2 στοιχ. β' και 383 ΠΚ) — η απάτη ευτελούς αξίας και η απάτη μεταξύ συγγενών (άρθρα 387 και 393 παρ. 1 ΠΚ) — η απατηλή πρόκληση βλάβης (άρθρο 389 ΠΚ) — η δόλια αποδοχή παροχών (άρθρο 392 ΠΚ) — η αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος ευτελούς αξίας (άρθρο 394 παρ. 2 ΠΚ) — η καταδολίευση δανειστών (άρθρο 397 ΠΚ) — η απλή χρεοκοπία (άρθρο 398 εδ. τελευταίο ΠΚ) — η (καταργηθείσα) παρακώλυση της ασκήσεως δικαιώματος (άρθρο 399 ΠΚ) και η παράνομη αλιεία (άρθρο 400 ΠΚ) — η παραπλάνηση ανηλίκων σε χρέη (άρθρο 403 ΠΚ).

Πλέον, και μετά τις αλλαγές που επέφερε ο Ν. 4619/2019 και με την έναρξη ισχύος του Νέου Ποινικού Κώδικα, διατηρήθηκαν κατά βάση και υπό το νέο καθεστώς οι επιλογές του παλαιού καθεστώτος για τον τρόπο διώξεως, χωρίς ιδιαίτερη διεύρυνση των εγκλημάτων που κατά τον πΠΚ διώκονταν κατ' έγκληση, με εξαίρεση εντούτοις τα εγκλήματα του εικοστού τρίτου και εικοστού τετάρτου κεφαλαίου, ήτοι των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών – άρθρα 372 έως 405 νΠΚ.

Έτσι, στα πλαίσια του ισχύοντος (νέου) ΠΚ, εγκλήματα, για τα οποία απαιτείται έγκληση είναι: η (απλή και εντελώς ελαφρά) σωματική βλάβη (308 παρ. 2 ΠΚ) και η σωματική βλάβη από αμέλεια (314 παρ. 2 ΠΚ) — η αυτοδικία (331 ΠΚ) — η απειλή (333 παρ. 3 ΠΚ) — η διατάραξη οικιακής ειρήνης (334 παρ. 1 και 4 ΠΚ) — η προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας (337 παρ. 1 και 4 ΠΚ) — η κατάχρηση σε γενετήσια πράξη (343 στοιχεία α' και β' και 344 ΠΚ) — η προσβολή γενετήσιας ευπρέπειας (353 ΠΚ) — η παραβίαση της υποχρέωσης διατροφής (358 ΠΚ) — η εγκατάλειψη εγκύου (359 ΠΚ) — η εξύβριση, δυσφήμιση, συκοφαντική δυσφήμιση και προσβολή μνήμης νεκρού (361-365 και 368 ΠΚ) — η παραβίαση απορρήτου εγγράφων, η παράνομη πρόσβαση σε σύστημα πληροφοριών ή σε δεδομένα, η αθέμιτη αντιγραφή στοιχείων ή προγραμμάτων υπολογιστών και η παραβίαση επαγγελματικής εχεμύθειας (370, 370B, 370Γ και 371 ΠΚ).

Εν αντιθέσει δε με τα αμέσως προηγούμενα, στα δύο τμήματα των εγκλημάτων κατά περιουσιακών αγαθών (: εγκλήματα και της ιδιοκτησίας- εγκλήματα κατά της περιουσίας) ο νέος ΠΚ μετέβαλε, αναστρέφοντας ουσιαστικά το σχήμα του προϊσχύσαντος ΠΚ, τον τρόπο διώξεως των αντίστοιχων αξιόποινων πράξεων: κανόνα πλέον αποτελεί η κατ' έγκληση δίωξη αυτών και όχι η αυτεπάγγελτη δίωξη και εξαίρεση η αυτεπάγγελτη και όχι η κατ' έγκληση δίωξη. Τούτο σημαίνει ότι ο νομοθέτης άλλαξε τη γενικότερη αντίληψη για το αξιόποιο των προσβολών κατά της ιδιοκτησίας και περιουσίας, αναβαθμίζοντας σημαντικά τη θέση του ζημιωθέντος στην όλη λειτουργία του αξιοποίνου. Η βούληση του τελευταίου αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την άσκηση της ποινικής διώξεως των αδικημάτων αυτών, μέσω της διευρυμένης εφαρμογής του θεσμού της εγκλήσεως³⁹.

³⁹ Λ. Μαργαρίτης, Περιουσιακά εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Α') ΠοινΔικ 5/2021 ΤΝΠ Qualex

Γ) Η ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΗ ΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΠΛΕΟΝ ΔΙΩΞΗΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ & ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΥΤΗΣ

1. Οι λόγοι που οδήγησαν στην νομοθετική επιλογή για την κατ' έγκληση δίωξη των περιουσιακών εγκλημάτων

Στα πλαίσια των όσων ανωτέρω αναφέρθηκαν στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο σχετικά με τη δικαιολογητική βάση της καθιέρωσης της αρχής της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων σε περιπτώσεις ειδικά οριζόμενες στον νόμο και ειδικά αιτιολογημένες, ο ποινικός νομοθέτης προέβη με τον Ν. 4619/2019 και την αλλαγή του Νέου Ποινικού Κώδικα στην κατά κανόνα κατ' έγκληση (και όχι αυτεπάγγελτη) δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων.

Πράγματι, ο νέος Ποινικός Κώδικας αναμόρφωσε το κεφάλαιο των περιουσιακών εγκλημάτων (άρθρα 385 έως 405) με την πρόβλεψη της κατ' έγκληση δίωξης ικανού αριθμού εγκλημάτων, ρύθμιση η οποία χαρακτηρίστηκε ως ένα από τους κεντρικούς μεταρρυθμιστικούς άξονες του νέου ΠΚ.

Έτσι, από την 01.07.2019, σύμφωνα με τη μεταβατική του διάταξη του άρθρου 460, εκκίνησε η θέση σε ισχύ του Ν. 4619/2019 περί νέου Ποινικού Κώδικα (ΦΕΚ Α' 95/11.06.2019), κατά τη διάταξη του εδ. α' της παρ. 1 του άρθρου 405 του οποίου, για την κίνηση της ποινικής δίωξης απαιτείται η υποβολή έγκλησης για το πλημμέλημα και το κακούργημα της απάτης (άρθρο 386 παρ. 1), για το πλημμέλημα και το κακούργημα της απάτης με υπολογιστή (άρθρο 386Α παρ. 1 και 2), για το πλημμέλημα της απάτης μικρής αξίας (άρθρο 387), για το πλημμέλημα της απατηλής πρόκλησης βλάβης (άρθρο 389), για το πλημμέλημα της απιστίας (άρθρο 390 παρ. 1 εδ. α'), για την κακουργηματική μορφή της απιστίας όταν στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα (άρθρο 390 παρ. 1 εδ. β'), για το πλημμέλημα της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος εάν το πράγμα προήλθε από πράξη που διώκεται κατ' έγκληση (άρθρο 394), για το πλημμέλημα της καταδολίευσης δανειστών δανειστών (άρθρο 397) και για το πλημμέλημα της τοκογλυφίας (άρθρο 404). Εξαίρεση στα ανωτέρω αποτελεί όταν οι ανωτέρω πράξεις σε κακουργηματική έκφανση στρέφονται σε βάρος του Δημοσίου όπου διατηρήθηκε η αυτεπάγγελτη δίωξη.

Η συγκεκριμένη ως άνω επιλογή του νομοθέτη για τη διεύρυνση των κατ' έγκληση διωκόμενων εγκλημάτων και στα ανωτέρω εγκλήματα που έγκεινται στην προσβολή του εννόμου αγαθού της περιουσίας, ακόμα και σε κακουργηματική βαθμίδα, εδράσθηκε, σύμφωνα και με την αιτιολογική έκθεση του οικείου νόμου, «στον ατομικό

χαρακτήρα του πληττόμενου εννόμου αγαθού», χωρίς ωστόσο κάποια περαιτέρω αιτιολόγηση.

Οι υπό συζήτηση αξιόποινες πράξεις πράγματι προσβάλλουν άπασες –αν και με διαφορετικό τρόπο– την περιουσία, σε αντίθεση με άλλα αδικήματα του κεφαλαίου τα οποία προσβάλλουν και έτερα έννομα αγαθά (π.χ. εκβίαση) ή έχουν ενταχθεί σ’ αυτό μολονότι δεν πλήττουν ευθέως την περιουσία (π.χ. δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα).

Ωστόσο, η ατομικότητα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού είναι αναγκαίος, αλλά όχι επαρκής όρος για την κατ’ έγκληση δίωξη μιας εγκληματικής συμπεριφοράς. Αν ίσχυε το αντίθετο, θα έπρεπε λ.χ. να διώκονται κατ’ έγκληση όλα τα εγκλήματα, που στρέφονται κατά της υγείας ή της σωματικής ακεραιότητας ανεξαρτήτως της βαρύτητας της προξενθείσας βλάβης. Η δυνατότητα διάθεσης του εννόμου αγαθού παρέχει απλώς και μόνο στο φορέα του το δικαίωμα συναίνεσης στην προσβολή, η οποία ως γνωστόν αίρει το άδικο της πράξης. Επειδή η κατ’ έγκληση δίωξη εισάγει εξαίρεση από την αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης, θα πρέπει να δικαιολογείται από δικαιιοπολιτικές αναγκαιότητες και κοινωνικές σκοπιμότητες⁴⁰.

Τίθεται λοιπόν το κρίσιμο ερώτημα εάν συντρέχει κάποια ουσιώδης κοινωνική ανάγκη (αντίστοιχη με τη διαφύλαξη των οικογενειακών σχέσεων στην παλαιά υφαίρεση), που να δικαιολογεί την υποχώρηση του δημοσίου συμφέροντος για τη δίωξη των περιουσιακών κακουργημάτων. Ως δικαιολογητικοί λόγοι για την κατ’ έγκληση δίωξη των περιουσιακών εγκλημάτων προβάλλονται η ελάφρυνση του φόρτου εργασίας των ποινικών δικαστηρίων, η αποτροπή της καταχρηστικής υποβολής μηνύσεων ενίοτε προ των πυλών της παραγραφής και η ενθάρρυνση της συναινετικής διευθέτησης των υποθέσεων.

Πράγματι, και κατά την άποψη της γράφουσας, το γεγονός και μόνο ότι ως δικαιολογητικός λόγος για την κατ’ έγκληση πλέον δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων προβλέπεται μόνο ο ατομικός χαρακτήρας του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού (περιουσία) δεν αποτελεί επαρκής δικαιολογητική βάση. Όπως εκτέθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο σχετικά με τις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για να οδηγηθεί ο νομοθέτης στην επιλογή της κατ’ έγκληση δίωξης ενός εγκλήματος ως εξαίρεση στον κανόνα της αυτεπάγγελτης δίωξης έτσι ώστε να υπάρξει επαρκές νομικό έρεισμα, ο ατομικός χαρακτήρας του προσβαλλόμενου εννόμου αγαθού (εν προκειμένω η περιουσία) δεν αποτελεί από μόνος του επαρκής δικαιολογητικός λόγος. Από την άλλη δεν εξηγείται στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4619/2019 ποιος είναι ο λόγος που υφίσταται εν προκειμένω ώστε τα εγκλήματα που προσβάλλουν το έννομο αγαθό της περιουσίας να πρέπει να διώκονται κατ’ έγκληση, ακόμη και στην κακουργηματική τους μορφή (όταν αυτά δεν στρέφονται κατά του Ελληνικού Δημοσίου), με αποτέλεσμα να υποχωρεί το δημόσιο συμφέρον και η αυτεπάγγελτη άσκηση της ποινικής εξουσίας από πλευράς της Πολιτείας, και εν τέλει ποιος είναι ο λόγος που στην συγκεκριμένη περίπτωση το έγκλημα δεν φθάνει σε τέτοιο σημείο

⁴⁰ Αρ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ’ έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠΧρ 2020, σελ 641

προσβολής του κοινωνικού συνόλου και των κανόνων της ειρηνικής συμβίωσης των ατόμων εντός της κοινωνίας (ιδίως στις περιπτώσεις των κακουργηματικών μορφών του εγκλήματος) έτσι ώστε να μην εμφανίζεται αναγκαία η αντιμετώπιση αυτού δια ποινής ακόμη και παρά τη θέληση του προσβαλλομένου, αλλά η ποινική δίωξη να ασκείται και κατ' επέκταση η τιμωρία να επιβάλλεται κατόπιν υποβολής εγκλήσεως, ήτοι να εξαρτάται από τη βούληση του αμέσως παθόντος από την εγκληματική πράξη.

Εν ολίγοις, υφίσταται ο κίνδυνος η συγκεκριμένη επιλογή του νομοθέτη να θέσει ως κανόνα για την ποινική δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων την εξαίρεση και να κριθεί έτσι ως καταχρηστική και αυθαίρετα επεκτατική.

2. Τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ρύθμισης περί κατ' έγκλησης πλέον δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων

Από πολλούς θεωρητικούς διατυπώθηκαν σοβαρά επιχειρήματα που συνηγορούν υπέρ της αυτεπάγγελτης δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, πέραν των πρακτικών επιπτώσεων αυτής της επιλογής του νομοθέτη, όπως η ελάφρυνση της ποινικής δικαιοσύνης. Μπορεί προς αντίκρουση των επιχειρημάτων υπέρ της κατ' έγκληση δίωξης να προβάλλεται συνήθως η αυξημένη απαξία των περιουσιακών κακουργημάτων, η οποία επιβάλλει την αυτεπάγγελτη δίωξή τους και η ενδεχόμενη αδυναμία επαρκούς θεμελίωσης του περιουσιακού εγκλήματος εντός της τρίμηνης προθεσμίας, ο αντίλογος όμως στο επιχείρημα αυτό είναι ότι ο παθών διατηρεί τη δυνατότητα να υποβάλει εντός τριμήνου μια έγκληση, στην οποία θα περιγράφονται τα απολύτως απαραίτητα για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος περιστατικά και να επικαλεσθεί πρόσθετα επιχειρήματα ή αποδεικτικά στοιχεία κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Από την άλλη ούτε η βαρύτητα των κακουργηματικών πράξεων επιβάλλει πάντοτε και ανεξαιρέτως την αυτεπάγγελτη δίωξη, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την υφαίρεση του προϊσχύσαντος ΠΚ⁴¹.

Ακολούθως, η κατ' έγκληση δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων αναμένεται να συμβάλει στην ελάφρυνση του φόρτου των οργάνων απονομής της ποινικής δικαιοσύνης με την απαλλαγή τους από μάλλον περιττές διαδικασίες τις οποίες δεν επιθυμούν οι ίδιοι οι φερόμενοι ως παθόντες. Στην παρ' ημίν πρακτική οι υποθέσεις αυτής της κατηγορίας ήταν σύνηθες να τερματίζονται με την έκδοση αθωωτικής απόφασης του δικαστηρίου για «έλλειψη δόλου», αφού ο φερόμενος ως παθών δήλωνε ότι δεν επιθυμούσε την καταδίωξη του κατηγορουμένου. Η προσδοκώμενη αποφόρτιση των δικαστηρίων από τις υποθέσεις αυτές μπορεί να απελευθερώσει πολύτιμο χρόνο που θα επιτρέψει την ταχύτερη και καλύτερη επεξεργασία των υπολοίπων.

⁴¹ Αρ. Τζαννετής, ο.π.

Παράλληλα, μπορεί να περιορίσει την όψιμη ή/και καταχρηστική υποβολή μηνύσεων από «στρατηγικούς» μηνυτές, οι οποίοι επιλέγουν την καταμήνυση του αντιδίκου τους στον χρόνο που θεωρούν καταλληλότερο για τον εξαναγκασμό του να ενδώσει στις απαιτήσεις τους. Δεν είναι μάλιστα άγνωστες οι περιπτώσεις που οι εν λόγω μηνυτές προτιμούν να καταγγείλουν τις (πραγματικές ή επινοημένες) αξιόποινες πράξεις εις βάρος τους οψίμως, ενίοτε δε και εγγύς της παραγραφής τους, προκειμένου να αιφνιδιάσουν τον αντίπαλό τους και να εκμεταλλευτούν την ευαισθησία των οργάνων της ποινικής δικαιοσύνης έναντι της επικείμενης παραγραφής, ώστε να επιτύχουν την εύκολη παραπομπή του στο ακροατήριο. Ακόμη, η μήνυση για περιουσιακά εγκλήματα επιλέγεται κάποτε ως χρήσιμο εργαλείο σε ενδοεταίρικές ή ενδοοικογενειακές διαμάχες με σκοπό τον στιγματισμό και την ταλαιπωρία του αντιπάλου και την εκτόνωση του πάθους του μηνυτή.

Υπό το νέο καθεστώς τα φαινόμενα αυτού του είδους αναμένεται ότι θα περιοριστούν, δεδομένου ότι ο προτιθέμενος να καταγγείλει κάποιο από τα υπό συζήτηση αδικήματα οφείλει να το πράξει εντός της τρίμηνης προθεσμίας της έγκλησης. Η προθεσμία αυτή, η διαδρομή της οποίας εκκινεί αφότου ο παθών έλαβε γνώση της πράξης και του υπαιτίου της (ΠΚ 114 παρ. 1), είναι επαρκής ώστε να προστατευθούν οι πράγματι παθόντες αλλά και αρκούντως αποτελεσματική ώστε να αποτραπεί η εκμετάλλευση της ποινικής διαδικασίας για ιδιοτελείς σκοπούς. Επιπλέον, η έγκαιρη προσφυγή στην ποινική δικαιοσύνη θα διευκολύνει την αποδεικτική διερεύνηση των υποθέσεων αλλά και την εκπλήρωση των σκοπών της ποινής για όσους κριθούν ένοχοι.

Επιπλέον, θα ευνοήσει την συναινετική διευθέτηση των υποθέσεων, καθ' όσον η προθεσμία της έγκλησης θα παρωθεί τους ενδιαφερομένους να διερευνούν κατά προτεραιότητα την δυνατότητα ενός αμοιβαίως επωφελούς συμβιβασμού πριν από την συμπλήρωση του τριμήνου. Αλλά και μετά την υποβολή της έγκλησης, η δυνατότητα της ανάκλησής της έως την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας δίκης (ΠΚ 117 συνδ. ΚΠΔ 55 παρ. 2) παρέχει ευρύ χρονικό περιθώριο για την «φιλική» διευθέτηση των ιδιωτικών υποθέσεων με οικονομικό αντικείμενο, η οποία επιδιώκεται στους νέους Κώδικες και με σειρά άλλων θεσμών (εξάλειψη του αξιοποίνου ή απαλλαγή από την ποινή επί ικανοποίησεως του παθόντος κατά τα άρθρα 381 παρ. 2-3 και 405 παρ. 2-3 ΠΚ, αποχή από την ποινική δίωξη κατά τα άρθρα 49-50 ΚΠΔ κ.λπ.).

Η διεύρυνση της κατ' έγκληση δίωξης δεν συνεπάγεται εξ άλλου σοβαρή εξασθένηση της προστασίας των θυμάτων των οικείων εγκλημάτων, καθ' όσον η διαδικασία για την υποβολή έγκλησης είναι απλή και ανέξοδη (ΚΠΔ 42 παρ. 2-4), ο δε εγκαλών οφείλει μόνον να περιγράψει τα ουσιώδη για την στοιχειοθέτηση της καταγγελλόμενης πράξης περιστατικά εντός τριμήνου αφού πληροφορηθεί αυτήν και τον υπαίτιό της, ενώ η έγκληση αναπτύσσει την ισχύ της και έναντι παντός συμμετόχου στην πράξη που θα αναδειχθεί στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας⁴².

⁴² Αναγνωστόπουλος Ηλ., Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ 490

Εντούτοις, τα ανωτέρω προβαλλόμενα πλεονεκτήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων δεν είναι αναντίρρητα. Με τις ρυθμίσεις του νέου ΚΠΔ η αποσυμφόρηση της ποινικής ύλης ειδικά στον τομέα των περιουσιακών εγκλημάτων προωθείται με ευέλικτες εναλλακτικές διαδικασίες (την αποχή από την ποινική δίωξη και την ποινική συνδιαλλαγή), που προσφέρουν αποτελεσματικά και αμέσου δράσεως εργαλεία για τη «διευθέτηση» των ποινικής φύσεως περιουσιακών διαφορών. Ούτως, προς το σκοπό αυτό δεν ήταν αναγκαία η καθιέρωση του κανόνα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων και την αυθαίρετη κατάργηση της αυτεπάγγελτης δίωξης αυτών, καθώς τα ανωτέρω «οφέλη» θα μπορούσαν να επιτευχθούν με έτερους, ίσως πιο αποτελεσματικούς τρόπους.

Περαιτέρω, αντί για την προσδοκώμενη ελάφρυνση της ποινικής ύλης, υπάρχει ο κίνδυνος η κατ' έγκληση δίωξη των περιουσιακών εγκλημάτων να επιβραδύνει την κατ' αντιδικίαν ποινική διαδικασία στις περιπτώσεις εκπρόθεσμων εγκλήσεων, στις οποίες πολύ συχνά αμφισβητείται ο χρόνος γνώσης της πράξης από τον εγκαλούντα. Επίσης σοβαρότερο μειονέκτημα της κατ' έγκληση δίωξης αναδεικνύεται στην κατ' εξακολούθηση τέλεση περιουσιακών αδικημάτων με πλείονες παθόντες. Σε τέτοιες περιπτώσεις η αδράνεια ορισμένων εξ αυτών είναι δυνατόν να επηρεάσει ευθέως το ύψος της ζημίας και κατ' επέκταση τη διαβάθμιση του εγκλήματος ως πλημμελήματος ή κακουργήματος και ενδεχομένως την παραγραφή. Δεν αποκλείεται μάλιστα, όταν η προξενούμενη σε έκαστο παθόντα ζημία είναι αμελητέα, κανείς από αυτούς να μην ενδιαφερθεί να υποβάλει έγκληση. Σε όλες τις προαναφερθείσες περιπτώσεις κατ' ουσίαν η περιουσία εκάστου παθόντος εμμέσως συνδιατίθεται από τους υπολοίπους. Τέλος, υφίσταται μεγάλη πιθανότητα να δημιουργηθούν σοβαρές δυσχέρειες στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας με τη διεύρυνση της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που η άσκηση μιας εγκλήσεως παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα και σημαντικά πρακτικά και νομικά εμπόδια.

3. Κριτική

Η υπό εξέταση νομοθετική επιλογή για τη διεύρυνση της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων ήγειρε σωρεία αντιδράσεων από το θεωρητικό κόσμο.

Προβλήματα περί σεβασμού της αρχής της αναλογικότητας ενόψει των επιλογών που έγιναν στο επίπεδο της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων κάνει λόγο η Μαρία Καϊάφα-Γκμπάντι⁴³. Αναφέρει ειδικότερα ότι στον νέο Ποινικό Κώδικα είναι εμφανής μια ιδιαίτερη διεύρυνση της κατ' έγκληση δίωξης στα εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών, τα οποία είναι και τα κατ' εξοχήν διαθέσιμα από το φορέα τους, ακόμη και όταν οι προσβολές στρέφονται κατά του δημοσίου, αρκεί να μην ξεπερνά η βλάβη τις 120.000 ευρώ, ή ακόμη και όταν στρέφονται κατά ιδιωτών και έχουν

⁴³ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του, ΠΧρ 2020, σελ 161

κακουργηματικό χαρακτήρα ξεπερνώντας σε επίπεδο βλάβης τις 120.000 ευρώ. Αναγνωρίζει μεν η ίδια ότι πρόκειται για μια δικαιοπολιτική επιλογή του νομοθέτη που ήρθε να συμβάλει στην αποφόρτιση του συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, εντούτοις παρατηρεί μια εσωσυστηματική ασυνέπεια των ρυθμίσεων. Αναφέρει ότι είναι δύσκολο να γίνει κατανοητό, γιατί επελέγη η αυτεπάγγελτη δίωξη τόσο για το πλημμέλημα όσο και για το κακούργημα της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις, που αφορά προφανώς το δημόσιο (άρθρο 386B ΠΚ), ενώ δεν συνέβη το ίδιο στην κοινή απάτη κατά του δημοσίου (άρθρο 386 παρ. 1 ΠΚ), όπου η δίωξη στο πλημμέλημα παρέμεινε κατ' έγκληση (άρθρο 405 παρ. 1 ΠΚ). Η οριστική έλλειψη της έγκλησης αποτελεί και αυτή, όπως η παραγραφή, λόγο εξάλειψης του αξιοποίνου. Καταλύοντας, λοιπόν, το αξιοποينو δεν είναι νοητό να μην υπόκειται σε σταθμίσεις αναλογικότητας και εσωσυστηματικής συνέπειας στη σύγκριση των εγκλημάτων του ίδιου κεφαλαίου, γιατί διαφορετικά η εξάλειψη του αξιοποίνου διέπεται από νομοθετική αυθαιρεσία.

Ωστόσο, δεν έλειψαν και οι απόψεις περί της ορθής επιλογής για τη θέσπιση της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών⁴⁴, με τις διατάξεις των άρθρων 381 και 405 του νΠΚ, ενόψει του ατομικού χαρακτήρα των πληττόμενων εννόμων αγαθών, χαρακτηρίζοντας τη ρύθμιση αυτή ορθή σε γενικές γραμμές διότι εκκινεί από την άποψη ότι ο διαθέτης του εννόμου αγαθού είναι ο φορέας του, ο οποίος και μπορεί να αποφασίσει εάν θεωρεί την προσβολή του από το δράστη τόσο σοβαρή ώστε να αξίζει αυτή να αναχθεί σε εγκληματική πράξη.

Επιπροσθέτως, έχει γίνει λόγος ότι ⁴⁵με τις ανωτέρω ρυθμίσεις ο νομοθέτης εξαρτά τη δίωξη σημαντικού αριθμού εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών από τη βούληση του παθόντος ιδιώτη, αφού πλέον αυτός έχει την πρωτοβουλία τόσο της ενεργοποίησης ή μη της ποινικής διαδικασίας (με την υποβολή από μέρους του της έγκλησης ή την παραίτησή του απ' αυτή είτε ρητά είτε σιωπηρά με την άπρακτη παρέλευση της προθεσμίας για την υποβολή της) όσο και της παύσης της (με την ανάκληση της ήδη υποβληθείσας έγκλησης). Με τον τρόπο αυτό όμως, μετατοπίζεται η εξουσία διαθέσεως του αντικειμένου της ποινικής δίκης από την Πολιτεία στον παθόντα ιδιώτη και τούτο οδηγεί σε ιδιωτικοποίηση του Ποινικού Δικαίου στο πεδίο των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών και αλλοίωση του δημόσιου χαρακτήρα του. Η αλλαγή αυτή προκαλεί βάσιμες αντιρρήσεις, συνιστάμενες κυρίως στην αμφισβήτηση της κοινωνικής αναγκαιότητάς της και της δυνατότητάς της να συμβάλει θετικά στην εκπλήρωση της βασικής αποστολής του Ποινικού Δικαίου που είναι η γενική και ειδική πρόληψη του εγκλήματος.

Τα εγκλήματα κατά των περιουσιακών εννόμων αγαθών ναι μεν προσβάλλουν ευθέως ατομικά έννομα αγαθά, αλλά γενικότερα, ιδίως στη σύγχρονη οικονομική

⁴⁴ Χαραλαμπίκης Α., Ο νέας Ποινικός Κώδικας - Δύο χρόνια μετά, ΠοινΧρ 2021, σελ 561

⁴⁵ Χρ. Βρούστις, Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161

πραγματικότητα, πλήττουν την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας και των οικονομικών σχέσεων και τούτο συνηγορεί υπέρ της αυτεπάγγελτης δίωξής τους⁴⁶.

Όπως και ο καθηγητής Ν. Ανδρουλάκης είχε τονίσει πλειστάκις⁴⁷, η ανάθεση του έργου της πρόκλησης της δίωξης στην υποκείμενη σε εκφοβισμούς, εκβιασμούς ή και εξαγορά, ενδεχομένως ράθυμη ή, όμως, αντίθετα, και εκδικητική ιδιωτική βούληση, δεν μπορεί κατ' αρχήν σήμερα να γίνει αποδεκτή». Συνεπώς, το δημόσιο συμφέρον και η αρχή του κράτους δικαίου σε συνδυασμό με την αρχή της νομιμότητας, επιβάλλουν ως κανόνα την αυτεπάγγελτη δημόσια δίωξη των εγκλημάτων, χωρίς οποιαδήποτε εξάρτησή της από τη βούληση του παθόντος, για την εγκυρότητα της οποίας, άλλωστε, δεν μπορεί να υπάρξει βεβαιότητα, καθώς η μη υποβολή έγκλησης απ' αυτόν μπορεί να οφείλεται σε πλάνη του, εξαπάτησή του ή απειλή του.

Μάλιστα σε σχετική μελέτη του ο Χρήστος Βρούστης διατυπώνει δικαιολογικής φύσεως προβληματισμούς για την προβλεπόμενη με το νέο Ποινικό Κώδικα διεύρυνση της κατ' έγκληση ποινικής δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, καταγράφοντας τις δυσχέρειες που προκαλεί στην καταπολέμηση των εγκλημάτων αυτών, ιδίως εκείνων που τελούνται σε βάρος νομικών προσώπων, σε βάρος περισσότερων παθόντων καθώς και στην καταπολέμηση αυτεπαγγέλτως διωκομένων εγκλημάτων, η στοιχειοθέτηση των οποίων προϋποθέτει την τέλεση βασικού αδικήματος που διώκεται κατ' έγκληση, ενώ τονίζει ιδιαίτερα την αντινομία που δημιουργείται από την προβλεπόμενη στο νέο Ποινικό Κώδικα κατ' έγκληση δίωξη των τελούμενων κατά ιδιωτών κακουργηματικών υπεξαίρέσεων και απατών αφενός και την αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη της τελούμενης κατά ιδιωτών κακουργηματικής απιστίας αφετέρου, καθώς και η αντινομία που προκαλεί η εξαίρεση από την αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη της κακουργηματικής απιστίας όταν στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοπιστωτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα⁴⁸, καταλήγοντας ο ίδιος στην άποψη ότι για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση του εγκλήματος είναι επιβεβλημένη η *de lege ferenda* επαναφορά της αυτεπάγγελτης ποινικής δίωξης των εγκλημάτων της απάτης, της απιστίας και της υπεξαίρεσης στην κακουργηματική τους μορφή.

Δεν είναι λίγες επίσης οι περιπτώσεις σοβαρών πρακτικών δυσχερειών, όπως στην κατ' έγκληση πλέον δίωξη της απάτης, όπου σε περίπλοκες περιπτώσεις η συλλογή των αποδεικτικών στοιχείων και η σύνταξη της εγκλήσεως απαιτεί χρόνο που υπερβαίνει κατά πολύ το τρίμηνο. Επίσης η διαδικτυακή απάτη, όπου ο δράστης με αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος παραπλανά τεράστιο αριθμό παραληπτών και αποσπά από τον καθένα ελάχιστο χρηματικό ποσό, το οποίο όμως συνολικά υπερβαίνει κατά πολύ το όριο του κακουργήματος, παραμένει κατά κανόνα ατιμώρητη αφού πρακτικά ουδείς από τους παθόντες θα είναι διατεθειμένος να υποβληθεί στην περιπέτεια ενός

⁴⁶ Βρούστης Χρ., ο.π.

⁴⁷ Ανδρουλάκης Ν., Οι θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης

⁴⁸ Προβληματισμοί που θα αναπτυχθούν ειδικότερα στα επόμενα κεφάλαια

δικαστικού αγώνα. Ακόμη, όταν παθόν είναι νομικό πρόσωπο, οι εκπρόσωποι αυτού μπορεί να αμελήσουν να υποβάλλουν έγκληση⁴⁹.

Επιπλέον θα μπορούσε κάποιος να υποστηρίξει ότι εν προκειμένω προβάλλεται η εξουσία διαθέσεως του εννόμου αγαθού (περιουσίας) λόγω του ατομικού του χαρακτήρα, σε ανάλογη εφαρμογή με τα ισχύοντα στο χώρο του ιδιωτικού και αστικού δικαίου. Εντούτοις επισημαίνεται ότι είναι διαφορετική η διεπόμενη από το ιδιωτικό δίκαιο εξουσία διαθέσεως των περιουσιακών εννόμων αγαθών που έχουν οι εκάστοτε φορείς τους, από τη διεπόμενη από το δημόσιο δίκαιο εξουσία διαθέσεως του αντικειμένου της ποινικής δίκης, η οποία ανήκει στην Πολιτεία ως φορέα της ποινικής αξίωσης και άρα ούτε ο συνδυασμός ατομικότητας και διαθεσιμότητας των περιουσιακών εννόμων αγαθών επαρκεί για την αιτιολόγηση της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων που στρέφονται κατ' αυτών και τη με τον τρόπο αυτό χορήγηση στον φορέα των εν λόγω αγαθών ιδιότη της εξουσίας της ελεύθερης διάθεσης του αντικειμένου της ποινικής δίκης, που οδηγεί σε ιδιωτικοποίησή της⁵⁰.

Παράλληλα, ο καθηγητής Λάμπρος Μαργαρίτης κάνει λόγο για «ιδιωτικοποίηση» του ποινικού δικαίου σε μεγάλο βαθμό, δίδοντας την εντύπωση ότι το ποινικό δίκαιο λειτουργεί κατά βάση για να ικανοποιήσει το ζημιωθέντα και τούτο διότι⁵¹: α) το ποινικοδικονομικό σύστημα χάνει σε σημαντικό βαθμό την αντεγκληματική του αποτελεσματικότητα (= αποτρεπτική και προληπτική λειτουργία) δεδομένου ότι ο υπαίτιος των περιουσιακών αδικημάτων λίγα πράγματα έχει πλέον να διακινδυνεύσει, καθώς «τακτοποιώντας» τις σχέσεις του με τον παθόντα, ακόμα και στα πιο προχωρημένα στάδια της ποινικής διαδικασίας, πετυχαίνει να αποφύγει την ποινική κύρωση με την μη υποβολή ή την ανάκληση της εγκλήσεως β) υποτιμάται το γεγονός ότι η ιδιαίτερη επιβάρυνση της προσβολής της ιδιοκτησίας και περιουσίας λόγω ποσού δεν εκφράζει μόνο μια ποσοτική διαβάθμιση της ζημίας, αλλά λαμβάνει και ποιοτικά χαρακτηριστικά: είναι μια προκλητική συμπεριφορά προς τον άλλον, έκφραση μιας εξουσιαστικής απληστίας γ) Απομακρύνεται από τους λόγους που, κατά τα προλεχθέντα και όπως ήδη αναπτύχθηκε παραπάνω, κλήθηκαν ιστορικά να στηρίζουν την εξαίρεση από τη γενικά επικρατούσα αρχή της αυτεπάγγελτης δίωξης δ) το ποινικοδικονομικό μας σύστημα είναι εκτεθειμένο σε ενδοσυστηματικές δυσαρμονίες, αφού αδυνατεί να δικαιολογήσει πειστικά κάποιες, διαμετρικά αντίθετες μεταξύ τους, επιλογές του, πχ η κατ' έγκληση δίωξη της κακουργηματικής υπεξαίρεσεως (375 παρ. 2 ΠΚ), όταν η κλοπή είναι σε βαθμό πλημμελήματος και η φθορά διώκονται αυτεπαγγέλτως, όπως προβληματική εμφανίζεται η περίπτωση να διώκεται κατ' έγκληση μια πλημμεληματική υπεξαίρεση σε βάρος του δημοσίου, την ίδια στιγμή που η ίδιου ποσού υπεξαίρεση στρεφόμενη κατά του νομικού προσώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των νομικών προσώπων των οργάνων, ή οργανισμών της, που ιδρύθηκαν με βάση τις Συνθήκες της Ε.Ε., διώκεται αυτεπαγγέλτως (άρθρο 26 παρ. 1 Ν 4689/1020).

⁴⁹ Χρ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, 4η Έκδοση, σελ 475 επ., Νομική Βιβλιοθήκη

⁵⁰ Χρ. Βρούστις, ο.π.

⁵¹ Λάμπρος Μαργαρίτης, Περιουσιακά εγκλήματα και ο τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Α') ΠοινΔικ 5/2021, σελ 672-681

Κατόπιν δε των παρατηρήσεών του, καταλήγει ο καθηγητής στο συμπέρασμα ότι ο τρόπος ποινικής διώξεως των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας πρέπει να επαναξιολογηθεί, με σημεία αναφοράς αφενός την εξασφάλιση της ενδοσυστηματικής συμβατότητας των σχετικών προβλέψεων μεταξύ τους και αφετέρου τη διατήρηση ή όχι της κατ' έγκληση διώξεως επί των κακουργηματικών εκδοχών των οικείων αδικημάτων.

Καταλήγοντας, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι κριτικές που διατυπώθηκαν στο σύνολο του θεωρητικού κόσμου μετά τη θέσπιση της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων, συνοψίζονται στο να χαρακτηρίσουν τις ανωτέρω αλλαγές ως νομοθετικά ασυνεπείς, χωρίς επαρκές και βάσιμο δικαιολογητικό έρεισμα, με πολλές πρακτικές δυσχέρειες που οδηγούν σε καταστρατήγηση του δημόσιου χαρακτήρα του ποινικού δικαίου και του δικαιώματος άσκησης της ποινικής εξουσίας της Πολιτείας, με τάση ιδιωτικοποίηση του ποινικού δικαίου. Άλλωστε ο νομοθέτης δεν αναγνώριζε ανέκαθεν την κατ' έγκληση δίωξη των κακουργημάτων, και εν προκειμένω των κακουργηματικών μορφών των περιουσιακών αδικημάτων, ακριβώς λόγω της έκτασης της προσβολής του εννόμου αγαθού του παθόντος, με εξαίρεση την κακουργηματική μορφή της υφαίρεσης όπου συνέτρεχαν ιδιαίτερες σχέσεις μεταξύ δράστη και θύματος.

Πράγματι, παρά τα όποια πλεονεκτήματα αυτής της νομοθετικής επιλογής και παρόλο που αναμφίβολα αντικατοπτρίζει μια δικαστηριακή πραγματικότητα (ήτοι την εν τέλει απαλλαγή του κατηγορουμένου για έλλειψη δόλου σε περίπτωση ικανοποίησης του παθόντος ή δηλώσεως αυτού ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη και τιμωρία του) εντούτοις υποκρύπτεται ο κίνδυνος της ιδιωτικοποίησης του ποινικού μας δικαίου⁵², και μάλιστα μιας ακραίας ιδιωτικοποίησης, όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί και ο καθηγητής Χρήστος Μυλωνόπουλος⁵³. Ασκώντας ο ίδιος μια έντονη κριτική, κάνει λόγο για άστοχη νομοθετική επιλογή, που δικαιολογείται στην Αιτιολογική Έκθεση του ΠΚ με την ανεπαρκή φράση «*εν όψει του ατομικού χαρακτήρα του πληττομένου εννόμου αγαθού*» και που αγνοεί τη νομική φύση της εγκλήσεως, η οποία προορίζεται για ελάχιστον βαρύτητας πράξεις, αλλά και που αφήνει απροστάτευτες περιπτώσεις χρήζουσας προδήλως αυτεπάγγελτης επεμβάσεως της Πολιτείας. Ο ίδιος κρίνει άκρως αδικαιολόγητη μια ρύθμιση που αφήνει την απλή κλοπή και την απλή φθορά ξένης ιδιοκτησίας ύψους ολίγων εκατοντάδων ευρώ να διώκονται αυτεπαγγέλτως και την κατάχρηση εκατομμυρίων κατ' έγκληση.

4. Σύγκριση με άλλες χώρες

⁵² Περί της «ιδιωτικοποίησης» της ποινικής δίκης βλ. Ν. Μπιτζιλέκης, *εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας* σελ 291 επ.

⁵³ Χρ. Μυλωνόπουλος, *Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος*, 4^η Έκδοση, σελ 184 επ., Νομική Βιβλιοθήκη

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε σύγκριση με την ποινική νομοθεσία τόσο των κρατών της ηπειρωτικής Ευρώπης, όσο και του Ηνωμένου Βασιλείου, τα εγκλήματα κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, όπως η υπεξαίρεση και η απάτη, διώκονται αυτεπαγγέλτως, ακόμη και στην πλημμεληματική τους μορφή.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενδεικτικά από την ποινική νομοθεσία των χωρών της ηπειρωτικής Ευρώπης στον γερμανικό ΠΚ (StGB), από τις διατάξεις των άρθρων 246 StGB (Unterschlagung – υπεξαίρεση) και 263 StGB (Betrug – απάτη), σε συνδυασμό με αυτές των άρθρων 247 και 248a StGB, προκύπτει ότι τα ανωτέρω εγκλήματα διώκονται αυτεπαγγέλτως και στην πλημμεληματική τους μορφή, ενώ έγκληση απαιτείται μόνο στις περιπτώσεις που το θύμα είναι συγγενής ή σύννοικος του δράστη ή το αντικείμενο του εγκλήματος ή η προκληθείσα ζημία είναι ευτελούς αξίας. Επίσης και η απιστία (Untreue – άρθρο 266 StGB) διώκεται αυτεπαγγέλτως.

Τα ανωτέρω εγκλήματα διώκονται αυτεπαγγέλτως και κατά τον αυστριακό ΠΚ (öStGB – άρθρα 134 [Unterschlagung – υπεξαίρεση], 146, 147, 148 [Betrug – απάτη], 153 öStGB [Untreue – απιστία]) και κατά τον ελβετικό ΠΚ (sStGB – άρθρα 138 [Veruntreuung – υπεξαίρεση], 146 [Betrug – απάτη], 158 sStGB [ungetreue Geschäftsbesorgung – απιστία]). Επίσης, στον γαλλικό ΠΚ (Code Pénal) η απάτη (escroquerie, άρθρα 313-1, 313-2), η απιστία και η υπεξαίρεση από ιδιώτη (abus de confiance, άρθρα 314-1, 314-2, 314-3), διώκονται αυτεπαγγέλτως και στην πλημμεληματική τους μορφή. Αλλά και η ποινική νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου προβλέπει την αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη της υπεξαίρεσης (Fraud Act 2006 και Theft Act 1968) και της απάτης (Fraud Act 2006) ακόμη και όταν συνιστούν πλημμελήματα

Η ανωτέρω συγκριτική επισκόπηση μας οδηγεί στο δυσάρεστο και απογοητευτικό για την ημέτερη νομοθεσία μας συμπέρασμα ότι η κατ' έγκληση δίωξη των ως άνω εγκλημάτων, ακόμη και στην κακουργηματική τους μορφή, συνιστά πρωτοτυπία του νέου ελληνικού Ποινικού Κώδικα. Φυσικά, η πρωτοτυπία αυτή δεν αποτελεί από μόνο του αρνητικό στοιχείο, θα έπρεπε ωστόσο, σύμφωνα και με τα όσα αμέσως ανωτέρω αναπτύχθηκαν, αυτή η διαφοροποίηση και η αναγκαιότητα θεσπίσεώς της να αιτιολογείται επαρκώς και βάσιμα, κάτι το οποίο ουδόλως λαμβάνει χώρα ούτε στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 4619/2019 ούτε του Ν. 4637/2019.

Δ) ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΑ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ & ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΔΙΩΞΕΩΣ ΤΟΥΣ

1. Εισαγωγικά – Ενοποίηση των εγκλημάτων της ιδιοκτησίας και της περιουσίας σε ένα ενιαίο κεφάλαιο ως εγκλήματα κατά των περιουσιακών αγαθών

Ο νέος Ποινικός Κώδικας προέβη στην ενοποίηση των εικοστού τρίτου και εικοστού τετάρτου κεφαλαίου του προϊσχύσαντος ΠΚ (εγκλήματα κατά της

ιδιοκτησίας και εγκλήματα κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων αντίστοιχα), εντάσσοντάς τα μαζί στο νέο εικοστό τρίτο κεφάλαιο υπό τον τίτλο «Εγκλήματα κατά περιουσιακών αγαθών» και με υπότιτλους Ι. Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και ΙΙ. Εγκλήματα κατά της περιουσίας. Ωστόσο, ενώ δεν μεταβλήθηκε η βασική δομή των δύο κεφαλαίων του προϊσχύσαντος ΠΚ, στο πεδίο των περιουσιακών προσβολών εντάθηκαν νέες διατάξεις, οι οποίες «διευρύνουν», ανασυνθέτουν αλλά και σχετικοποιούν τη φυσιογνωμία του σχετικού υποκεφαλαίου⁵⁴.

Επομένως, το 23^ο κεφάλαιο του νέου Ποινικού Κώδικα αποτελεί τώρα πια μια ενοποιημένη εκφορά των εννοιών της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, κάνοντας πλέον λόγο για ένα ατομικό έννομο αγαθό περιουσιακού χαρακτήρα, όπου ιδιοκτησία και περιουσία είναι αγαθά ίδιας φύσεως χωρίς ωστόσο να ταυτίζονται εννοιολογικά. Η αναγωγή των αγαθών ιδιοκτησία-περιουσία σε υλικά αντικείμενα περιουσίας, ορθά οδήγησε το νομοθέτη του νέου ΠΚ στη δημιουργία ενιαίου κεφαλαίου, για λόγους θεωρητικούς αλλά και πρακτικούς⁵⁵.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η περιουσία, ως σημαντικό ατομικό έννομο αγαθό προστατευόταν ποινικά στο εικοστό τέταρτο κεφάλαιο του Ειδικού Μέρους του παλαιού Ποινικού Κώδικα και σε αντίθεση με άλλες νομοθεσίες⁵⁶, η περιουσία διαφοροποιείτο από την ιδιοκτησία με τη συγκρότηση δύο αυτοτελών κεφαλαίων (23^{ου} και 24^{ου}). Εντούτοις, η ουσία του πράγματος επιβάλλει να δεχθούμε ότι πρόκειται κατά κανόνα για ένα αγαθό, το οποίο εμφανίζει μια διπλή λειτουργική διάσταση. Από την άποψη αυτή ένα και το αυτό αντικείμενο μπορεί να συνιστά ιδιοκτησία αλλά μπορεί και να συνιστά (ταυτόχρονα) περιουσία. Η ένταξη ενός πράγματος στον κύκλο της ιδιοκτησίας συνδέεται με την ιδιότητά του να ανήκει σε κάποιο πρόσωπο κατά τους ορισμούς του νόμου. Από την άλλη πλευρά, η λειτουργική φύση της περιουσίας αντανάκλα την αντίληψη, ότι εκείνο που ενδιαφέρει είναι η ύπαρξη ενός συνόλου υλικών αγαθών ή και άυλων, που έχουν όμως αναχθεί σε υλικά αγαθά, και τα οποία εξουσιάζονται από ένα πρόσωπο. Πρόκειται, συνεπώς, για σύνολο οικονομικών (δεκτικών χρηματικής αποτιμήσεως) αγαθών ενός προσώπου.

Το περιεχόμενο, λοιπόν, της περιουσίας είναι οικονομικό, σύμφωνα και με την κρατούσα οικονομική θεωρία. Πρόκειται δηλαδή για υλικά αγαθά που εξουσιάζονται από ένα πρόσωπο και υπόκεινται ως σύνολο σε χρηματική αποτίμηση. Εκείνο επομένως που ενδιαφέρει πρωτίστως είναι ο ιδιοκτησιακός-περιουσιακός χαρακτήρας του εννόμου αγαθού. Η ελευθερία δημιουργίας και διάθεσης της περιουσίας αλλά και η ισχύς και η κοινωνική θέση που απορρέουν από την κατοχή και απόκτηση περιουσιακών αγαθών ενυπάρχουν στην ίδια την έννοια της περιουσίας⁵⁷.

⁵⁴ Α. Παπαδαμήκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα άρθρα 386-405 ΠΚ, 3^η έκδοση, 2020, σελ. 3 επ. εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

⁵⁵ Α. Παπαδαμήκης, ο.π. σελ 25 επ.

⁵⁶ Στο γερμανικό ΠΚ τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και περιουσίας ενώ είναι ενταγμένα σε διαφορετικά κεφάλαια, η θεωρία τα αντιμετωπίζει ενιαία: «Straftaten gegen Vermogenswerte» (βλ. Maurach-Schroeder-Maivvald, Strafrecht, B.T. 1988 7, Teilband 1, 5 31).

⁵⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα 2020

Ως εκ τούτου, και με βάση τα ανωτέρω, μπορούμε να οδηγηθούμε στο συμπέρασμα για ποιο λόγο ο νομοθέτης ενοποίησε το 23^ο και 24^ο κεφάλαιο του παλαιού Ποινικού Κώδικα σε ένα κεφάλαιο. Το έννομο αγαθό «ιδιοκτησία» συμπίπτει κατά κανόνα με το έννομο αγαθό «περιουσία», δηλαδή με την εξατομικευμένη στα υλικά αντικείμενα περιουσία, δεδομένου ότι το σύννηθες είναι τα αντικείμενα ιδιοκτησίας να έχουν και κάποια, έστω μικρή, αντικειμενική οικονομική αξία. Υπό την εκδοχή αυτή κρίνεται ασυνεπής και αδικαιολόγητος ο διαχωρισμός των προσβολών κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας υπό το προηγούμενο καθεστώς. Σε πρακτικό μάλιστα επίπεδο και στη βάση των ξεχωριστών κεφαλαίων εγκυμονούσε ο κίνδυνος της δημιουργίας αληθινής συρροής εγκλημάτων και στην περίπτωση εκείνη όπου η προσβολή αφορά τελικά μια περιουσιακή μονάδα. Η διαπίστωση της κατά κανόνα ενιαίας απαξίας περιουσίας και ιδιοκτησίας οδηγεί σε κατ' αρχήν αποκλεισμό της αληθινής συρροής ανάμεσα στις προσβολές τους.

Υπάρχουν ωστόσο και οι (ελάχιστες) περιπτώσεις, όπου είτε η ιδιοκτησία, ως έννομο αγαθό δεν συμπίπτει με την περιουσία, με την έννοια ότι δεν αποτελεί άλλη όψη του αγαθού περιουσία⁵⁸, είτε έχουμε να κάνουμε με δικαιώματα αποτιμητά σε χρήμα, τα οποία ενώ ανήκουν στον κύκλο της περιουσίας, δεν αποτελούν «ιδιοκτησία»⁵⁹. Επιπλέον, πολλά από τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας δεν παύουν να έχουν μια ευρύτερη προστατευτική εμβέλεια, η οποία δεν μπορεί να αγνοηθεί. Τα εγκλήματα κλοπής προϋποθέτουν λ.χ. μια αλλαγή στο status της κατοχής, ενώ διακεκριμένες μορφές κλοπής ή φθοράς προσβάλλουν και υπερατομικής φύσεως αγαθά, όπως τη θρησκευτική λατρεία, την πολιτιστική κληρονομιά, ενώ κατά της προσωπικής ελευθερίας στρέφονται τα εγκλήματα βίας, οι διάφορες μορφές ληστείας. Μολονότι κυριαρχεί σε όλα αυτά τα αδικήματα ο ιδιοκτησιακός χαρακτήρας τους, δεν παύουν και οι υπόλοιπες πτυχές του φάσματος ποινικής προστασίας να έχουν τη δική τους σημασία σε σχέση με τα όρια του αξιοποίνου, αναφορικά λ.χ. με τα θιγόμενα πρόσωπα και τη συναίνεσή τους, την έμπρακτη μετάνοια, το δικαίωμα έγκλησης, τους όρους παύσης της ποινικής δίωξης.⁶⁰

Ιστορικά πάντως η συγκρότηση και διαμόρφωση των δύο ξεχωριστών κεφαλαίων (κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας) στο πλαίσιο του προϊσχ. ΠΚ θα πρέπει να αποδοθεί στις «προσλαμβάνουσες παραστάσεις» που το νεοελληνικό κράτος άρχισε να αποκτά μετά την απελευθέρωση⁶¹. Η ιδιοκτησία, υπό το πρίσμα των μικροεμπορικών και αγροτικών χαρακτηριστικών της ελληνικής κοινωνίας, αφομοιώθηκε άνετα από τη σύγχρονη οικονομική κοινωνική ζωή. Η περιουσία, στο μέτρο που προϋπέθετε αντιπαράθεση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, δεν έβρισκε τις κατάλληλες υποδοχές στις επικρατούσες μορφές οικονομικών σχέσεων⁶². Έτσι εξηγείται γιατί στο

⁵⁸ Επειδή ακριβώς το πράγμα δεν έχει οικονομική αξία, λ.χ. μια παλιά φωτογραφία, ένα ενθύμιο

⁵⁹ Το δικαίωμα στην «πνευματική ιδιοκτησία», στο μέτρο που μπορεί να αποτιμηθεί υλικά σε χρήμα, αποτελεί στοιχείο της περιουσίας όχι όμως και της ιδιοκτησίας, γιατί δεν πρόκειται για πράγματα αλλά για δικαιώματα του προσώπου στους καρπούς της πνευματικής δημιουργίας.

⁶⁰ Ν. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

⁶¹ Α. Παπαδαμάκης, ο.π. σελ 5

⁶² Βλ. Μανωλεδάκη, Ιδεολογικοπολιτικοί προσανατολισμοί του ελληνικού ποινικού δικαίου κατά την ιστορική του εξέλιξη, «ΜΝΗΜΗ» Χωραφά, Γάφου, Γαρδίκια, 1 986, Ι, σελ. 125 επ. (129-130), του ίδιου,

«Απάνθισμα των Εγκληματικών της Β' Εθνικής Συνελεύσεως των Ελλήνων» (1824), το τρίτο τμήμα αναφέρεται στα «αμαρτήματα εναντίον της ιδιοκτησίας», με ολόκληρο κεφάλαιο αφιερωμένο στα διάφορα είδη κλοπής και σχετικό παράρτημα για τις αγροτικές κλοπές και τις ζωοκλοπές, ενώ η έννοια της περιουσίας απουσιάζει. Αυτή η αντίληψη για τον προέχοντα χαρακτήρα της ιδιοκτησίας επηρέασε, ως φαίνεται και τη σύνταξη του προΐσχ. Ποινικού μας Κώδικα, γεγονός που συνέβαλε στη συστηματική διαφοροποίηση της ιδιοκτησίας από την περιουσία. Ήδη τώρα ο νέος ΠΚ, όπως ήδη αναφέρθηκε, επαναπροσδιόρισε τη δομική λειτουργία των δύο κεφαλαίων και τα ενοποίησε σε ένα κεφάλαιο, με σημείο αναφοράς την περιουσιακή φύση των αγαθών ιδιοκτησία - περιουσία.

2. Οι ουσιώδεις μεταβολές του νέου Ποινικού Κώδικα στο τομέα των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών

Οι παρεμβάσεις του νέου ΠΚ στο κεφάλαιο των περιουσιακών εγκλημάτων μπορούν να κατανεμηθούν σε τρεις κατευθύνσεις. Στην πρώτη κατεύθυνση εντάσσονται οι διατάξεις με τις οποίες τυποποιούνται νέα εγκλήματα. Στη δεύτερη κατεύθυνση θα συναντήσουμε αφενός ρυθμίσεις οι οποίες εξορθολογίζουν υφιστάμενες κανονιστικές πτυχές της σχετικής ποινικής ύλης και αφετέρου μεταβολές που εξορθολογίζουν την ποινική μεταχείριση του δράστη των περιουσιακών εγκλημάτων και τέλος στην τρίτη κατεύθυνση εντοπίζονται οι επιλογές του νομοθέτη για αποποινικοποίηση και κατάργηση ποινικών διατάξεων του προΐσχυσαντος Ποινικού Κώδικα⁶³.

Α) Η θέσπιση των νέων αξιόποινων πράξεων για την προστασία της περιουσίας έχει την εξής μορφή: Συμπληρώνεται η διάταξη του άρ. 386Α ΠΚ για την απάτη με ηλεκτρονικό υπολογιστή και επιπλέον προστίθεται ως άρ. 386Β νέα διάταξη για απάτη σχετική με τις επιχορηγήσεις και τυποποιείται πλέον ως εγκληματική πράξη, ώστε να καλυφθούν οι αντίστοιχες μορφές εγκληματικής συμπεριφοράς.

Η κατ' άρθρο 390 ΠΚ απιστία καταλαμβάνει πλέον και συμπεριφορές «άπιστης» διαχείρισης που στρέφονται κατά του Δημοσίου κ.λπ. και οι οποίες υπό την ισχύ του προηγούμενου ΠΚ αποτελούσαν το μη γνήσιο υπηρεσιακό έγκλημα του άρ. 256 ΠΚ. Επεξηγείται μάλιστα στην Αιτ.Εκθ. ΣχΠΚ ότι η ενοποίηση των δύο απιστιών σε μια (κοινή) διευκολύνει την ερμηνεία, ενόψει και του γεγονότος ότι η οριοθέτησή τους είχε προκαλέσει πολλά προβλήματα στη νομολογία και τη θεωρία.

Επιπλέον, εντάσσεται στο παρόν κεφάλαιο η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρ. 396 ΠΚ). Η μεταφορά αυτή αιτιολογείται με το σκεπτικό ότι το συγκεκριμένο αδίκημα

ό.π., σελ. 17. Για τη διαστολή των εννοιών «ιδιοκτησία» και «περιουσία» στο συνταγματικό δίκαιο βλ. Μάνεση-Μανιτάκη, Κρατικός Παρεμβατισμός και Σύνταγμα, ΝΟΒ 1981. 1 199 επ.

⁶³ Αιτ.Εκθ. ΣχΠΚ (2019)

λαμβάνει χώρα αποκλειστικά στον ιδιωτικό τομέα, χωρίς να σχετίζεται με δημόσια υπηρεσία. Για αυτό το λόγο προτιμήθηκε η ένταξή του στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο, παρόλο που η επέλευση περιουσιακής βλάβης δεν είναι στοιχείο της αντικειμενικής υποστάσεως. Κατά την Αιτ.Εκθ. ΣχΠΚ η εν λόγω ρύθμιση αποδίδει το άρ. 7 της Σύμβασης Ποινικού Δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης για ποινικοποίηση της δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα. Η ποινικοποίηση αυτή, σύμφωνα με την Αιτ.Εκθ. της ίδιας της Σύμβασης, επιδιώκει να εξυπηρετήσει τρεις σκοπούς: α) την προστασία της πίστης και της εμπιστοσύνης στις ιδιωτικές συναλλαγές, β) τον σεβασμό του υγιούς ανταγωνισμού και γ) τη διατήρηση της ποινικής προστασίας σε τομείς δραστηριοτήτων, οι οποίοι μέχρι πρότινος αποτελούσαν αντικείμενο κρατικών παροχών αλλά μέσω ιδιωτικοποιήσεων μεταφέρονται σταδιακά στη διαχείριση ιδιωτικών επιχειρήσεων.

Περαιτέρω, αναδιαμορφώνεται το περιεχόμενο της διάταξης του άρ. 386Α ΠΚ [απάτη με υπολογιστή] και προστίθεται νέα παράγραφος 2, η οποία κατ' ουσίαν συνιστά αναγωγή προπαρασκευαστικών πράξεων απάτης με υπολογιστή σε ιδιώνυμο αυτοτελές έγκλημα. Επίσης διευρύνεται το ρυθμιστικό πλαίσιο εφαρμογής του άρ. 395 ΠΚ για την παρακώλυση συναγωνισμού, στο οποίο εντάσσονται και επιλήψιμες συμπεριφορές παρακώλυσης προκηρύξεων που αφορούν δημόσια έργα ή προμήθειες του ελληνικού κράτους.

Ως προς τα λοιπά εγκλήματα κατά της περιουσίας δεν παρατηρείται μεγάλη αλλαγή στις αντικειμενικές υποστάσεις των αξιόποινων αυτών πράξεων. Συνοπτικά αναφέρεται, τουλάχιστον ως προς τις πιο σημαντικές μεταβολές, ότι ως προς το αδίκημα της απάτης⁶⁴, πλέον αξιώνεται ρητά η υλική σχέση μεταξύ του σκοπούμενου περιουσιακού οφέλους και της βλάβης της περιουσίας, κάτι το οποίο υπό το παλαιό ΠΚ θεωρείτο από την επιστήμη και την νομολογία άγραφο στοιχείο του εγκλήματος. Ακολούθως, στο έγκλημα της απιστίας, προβλέπεται πλέον ρητώς ως στοιχείο της αντικειμενικής υποστάσεως το άγραφο και πάλι από επιστήμη και νομολογία στοιχείο της παράβασης από τον δράστη των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης, ενώ προβλέπεται επίσης ρητά ότι η ζημία που πρέπει να επέλθει επί απιστίας πρέπει να είναι βέβαιη, προσθήκη με μεγάλη πρακτική σημασία που ενδέχεται να απασχολήσει την νομολογία σε σχέση με μεγάλο αριθμό δικογραφιών ειδικά όσον αφορά στις χορηγήσεις επισφαλών δανείων, που δόθηκαν κατά παράβαση των σχετικών χρηματοπιστωτικών κανόνων. Τέλος, μεταβολές παρατηρούνται και στις αντικειμενικές υποστάσεις των αδικημάτων της παρακώλυσης συναγωνισμού με τη διεύρυνση του πεδίο εφαρμογής της διάταξης έτσι ώστε να καταλαμβάνει πέραν των δημοσίων πλειστηριασμών και τους δημόσιους διαγωνισμούς, καθώς και στο έγκλημα της καταδολίευσης δανειστών με εξειδίκευση των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης αυτού.

⁶⁴ Χούρσογλου Ο., Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας στον νέο ΠΚ, Νομικό Βήμα Σεπτέμβριος 2019, τόμος 67, σελ 1427 επ.

Β) Στο πλαίσιο της τροποποίησης και του εξορθολογισμού των υφιστάμενων διατάξεων, κακουργηματικές μορφές των βασικών εγκλημάτων επαναπροσδιορίζονται επί τη βάσει ενιαίου ποσοτικού κριτηρίου (: ζημία άνω των 120.000 ευρώ). Εξάλλου, όταν τα θεσπιζόμενα κακουργήματα στρέφονται αμέσως κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου ή οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης προβλέπεται βαρύτερη ποινή (: κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών). Η εν λόγω πρόβλεψη - ιδιαίτερα διακεκριμένη παραλλαγή σε συνδυασμό με την επιμήκυνση του χρόνου παραγραφής (: είκοσι αντί δεκαπέντε) εξασφαλίζει μείζονα προστασία της πράγματι δημόσιας περιουσίας και καθιστά περιττό τον αναχρονιστικό και άκρως προβληματικό ν. 1608/1950, ο οποίος τώρα πια καταργείται.

Ειδικότερα, ο νέος ποινικός κώδικας υιοθετεί ως βασική επιβαρυντική περίσταση των κακουργηματικών μορφών των πιο σημαντικών περιουσιακών εγκλημάτων, ήτοι της απάτης (άρθρο 386 παρ. 1 εδ. β'), της απάτης με υπολογιστή (άρθρο 386Α εδ. β'), της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις (άρθρο 386Β παρ. 1 εδ. β') και της απιστίας (άρθρο 390 παρ. 1 εδ. β') την τέλεση της πράξης με ζημία ή αντικείμενο (στην απάτη σχετικά με τις επιχορηγήσεις) άνω των 120.000 ευρώ οπότε και προβλέπεται ποινή καθειρξεως έως δέκα (10) έτη και χρηματική ποινή. Το αυτό ποσοτικό κριτήριο προβλέπεται και για τις κακουργηματικές μορφές της κλοπής (άρθρο 374 παρ. 1 εδ. γ' νέου ΠΚ) και της υπεξαίρεσης (άρθρο 375 παρ. 2 νέου ΠΚ) εάν η αξία των συνολικώς αφαιρουμένων στη πρώτη περίπτωση και του παρανόμως ιδιοποιηθέντος ξένου κινητού πράγματος στη δεύτερη υπερβαίνει το ποσό των 120.000,00 ευρώ⁶⁵.

Εγκαταλείπονται επομένως ως επιβαρυντικές περιστάσεις των βασικών περιουσιακών κακουργημάτων η κατά συνήθεια ή/και η κατ' επάγγελμα τέλεση, με όφελος και ζημία άνω των 30.000 ευρώ. Εξ αυτών των επιβαρυντικών περιστάσεων, η μεν πρώτη (κατά συνήθεια) δεν προβλέπεται καν στο άρθρο 13 του νέου ΠΚ, ενώ η δεύτερη (κατ' επάγγελμα, άρθρο 13 περ. ε' νέου ΠΚ) διατηρείται μόνον στην κακουργηματική εκβίαση (άρθρο 385 παρ. 3 εδ. β', κάθειρξη έως 10 έτη και χρηματική ποινή) και στη διακεκριμένη πλημμεληματική τοκογλυφία (άρθρο 404 παρ. 2, κάθειρξη έως οκτώ έτη και χρηματική ποινή), ήτοι σε αξιόποινες πράξεις με διαφορετική, ποιοτικά, εγκληματική φύση. Παράλληλα, καταργείται και το διακεκριμένο πλημμέλημα της απάτης ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, προφανώς με το σκεπτικό του ότι η πρόβλεψη ήταν περιττή, αφού εντός του ευρύτατου πλαισίου ποινής του άρθρου 386 παρ. 1 του νέου ΠΚ (φυλάκιση και χρηματική ποινή) το ύψος της ζημίας θα πρέπει να συνεκτιμηθεί υποχρεωτικά κατά την επιμέτρηση της ποινής, σύμφωνα με την περ. α' της παρ. 2 του άρθρου 79 νέου ΠΚ.

Είναι γεγονός ότι οι ως άνω επιβαρυντικές περιστάσεις, ως εμπεριέχουσες υποκειμενικά αξιολογικά στοιχεία, είχαν δημιουργήσει προβλήματα στη νομολογία, και προς τούτο και επιλέχθηκε ένα αντικειμενικό (ποσοτικό) κριτήριο που επάγεται αυξημένη ασφάλεια δικαίου.

⁶⁵ Χούρσογλου Ο., Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας στον νέο ΠΚ, Νομικό Βήμα Σεπτέμβριος 2019, τόμος 67, σελ 1420 επ.

Η σημαντικότερη όμως καινοτομία του νέου Ποινικού Κώδικα, που συνάντησε την ομόφωνη επιδοκιμασία του θεωρητικού κόσμου και των εφαρμοστών του νόμου είναι αφενός η κατάργηση (με το άρθρο 462 νέου ΠΚ) του γνωστού αναχρονιστικού Ν. 1608/50 8, περί καταχραστών του Δημοσίου, με τις ποινές που προέβλεπε ενώ, αφετέρου, προβλέπεται ειδική διακεκριμένη μορφή των κακουργημάτων κατά της περιουσίας, όταν στρέφονται κατά του *stricto sensu* δημοσίου τομέα και επάγονται ζημία άνω των 120.000 ευρώ, κατά ένα ομοιογενές ποσοτικό κριτήριο αντίστοιχο με το προβλεπόμενο για τις ίδιες πράξεις, οσάκις πλήττουν μια ιδιωτική περιουσία. Στην περίπτωση αυτή επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών (και έως 15, κατά το άρθρο 52 παρ. 2 νέου ΠΚ) και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η εν λόγω επιβαρυντική περίσταση αφορά στην απάτη (άρθρο 386 παρ. 2 εδ. α' νέου ΠΚ), στην απάτη με υπολογιστή (άρθρο 386Α παρ. 3 εδ. α' νέου ΠΚ) και στην απιστία (άρθρο 390 παρ. 2 εδ. α' νέου ΠΚ), ήτοι στις βασικές αξιόποινες πράξεις κατά του εννόμου αγαθού της περιουσίας. Επί αυτής της πρόβλεψης πρέπει να γίνουν τρεις βασικές επισημάνσεις⁶⁶.

Πρώτον, ο εννοιολογικός προσδιορισμός της ζημίας, στις παραπάνω διακεκριμένες μορφές, δεν διαφοροποιείται έναντι εκείνου για τις ίδιες πράξεις, όταν στρέφονται κατά ιδιωτών. Συνεπώς ζημία απλώς απειληθείσα όπως προέβλεπε ο Ν. 1608/50 (οδηγώντας στη φυλακή, με μεγάλες ποινές κατηγορουμένους που, στην πραγματικότητα, δεν απομείωσαν τη δημόσια περιουσία ούτε κατά ένα ευρώ), πλέον δεν αρκεί. Προς αποφυγή, δε, συγχύσεως, οι συντάκτες του νέου ΓΚ χρησιμοποιούν τις λέξεις «ζημία που προκλήθηκε» (ώστε να μην αρκεί η «ζημία που απειλήθηκε»). Τούτέστιν, απαιτείται περιουσιακή βλάβη οριστική και ενεστώσα, όπως παλαιώθεν αξίωνε η νομολογία για τα περιουσιακά κακουργήματα κατά ιδιωτών.

Δεύτερον οι προαναφερθείσες διατάξεις επιτρέπουν τη συνδρομή της συγκεκριμένης επιβαρυντικής περιστασης μόνον στον *stricto sensu* δημόσιο τομέα, τον οποίον οριοθετούν ρητά στο Δημόσιο, τα ν.π.δ.δ. και τους ΟΤΑ. Τούτο, σε συνδυασμό με την κατάργηση του άρθρου 263Α του παλαιού ΠΚ, ως και του Ν. 1608/50, περιορίζει τα προβλήματα που είχαν δημιουργηθεί από τη νομοθετική και νομολογιακή διόγκωση του ευρύτερου δημόσιου τομέα, ο οποίος γινόταν δεκτόν ότι περιελάμβανε και τις ανώνυμες εταιρείες με μοναδικό ή κυρίαρχο μέτοχο το Δημόσιο (ΔΕΗ, ΟΤΕ κλπ.), ακόμη και τις τράπεζες.

Τρίτον, οι ως άνω διατάξεις ορίζουν ότι τα παραπάνω κακουργήματα κατά του εν στενή έννοια δημοσίου τομέα παραγράφονται μετά από είκοσι (20) έτη. Η εξαιρετικού χαρακτήρα, αυτή, επιμήκυνση, κατά 5 έτη, της προθεσμίας για την εξάλειψη του αξιοποίνου, λόγω παραγραφής, αποκλίνει από τη γενική και ομοιογενή ρύθμιση της παραγραφής του άρθρου 111 παρ. 2 ν.ΠΚ, με την αιτιολογία που αποτυπώνεται στην εισηγητική έκθεση⁶⁷ ότι με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία της δημόσιας περιουσίας.

⁶⁶ Χούρσογλου Σ., ο.π. σελ 1421-1422

⁶⁷ Σελίδα 47 αυτής

Ακολουθώς, και επί τη βάση του εξορθολογισμού των υπό συζήτηση διατάξεων, διευρύνεται η κατ' έγκληση δίωξη για κάποια από τα εγκλήματα του εν λόγω κεφαλαίου «ενόψει του ατομικού χαρακτήρα των πληττόμενων εννόμων αγαθών» (άρ. 405 παρ. 1 νΠΚ) καταλαμβάνοντας τα κατά ιδιωτών⁶⁸ αδικήματα της απάτης, της απάτης με υπολογιστή, της τοκογλυφίας (σε βαθμό Πλημμελήματος ή κακουργήματος), της απιστίας (μόνον σε βαθμό πλημμελήματος και σε βαθμό κακουργήματος μόνο όταν στρέφεται κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα), της απάτης μικρής αξίας, της απατηλής πρόκλησης βλάβης, της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος, και της καταδολίευσης δανειστών. Ανάλογη πρόβλεψη δε συναντάμε και για ορισμένα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, όπως η αυθαίρετη χρήση μεταφορικού μέσου, η υπεξαίρεση, κλοπή και υπεξαίρεση ευτελούς αξίας και φθορά περιουσίας μικρής αξίας, άρθρα 374^A, 375 παρ. 1 και 2, 377, 378 παρ. 1 εδ. α' ΠΚ) προφανώς με το σκεπτικό ότι περιουσία και ιδιοκτησία αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου εννόμου αγαθού.

Από την ανωτέρω κατ' έγκληση πλέον δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων, εξαιρούνται η εκβίαση, η κακουργηματική απιστία ακόμη και εάν στρέφεται κατά της ιδιωτικής περιουσίας (με εξαίρεση όταν στρέφεται κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα), η απάτη και απάτη με υπολογιστή κατά του εν στενή εννοία δημοσίου τομέα, η απάτη σχετικά με της επιχορηγήσεις, η παρακώλυση συναγωνισμού, η δωροδοκία και δωροληψία στον ιδιωτικό τομέα, όπου στα ανωτέρω η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως.

Να επισημανθεί ότι για τις εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες επί εγκλημάτων κατά της περιουσίας που διώκονταν αυτεπαγγέλτως κατά το παλαιό ΠΚ, αλλά πλέον διώκοντα κατ' έγκληση, η μεταβατική διάταξη του άρθρου 464 του νέου ΠΚ χορηγεί στον παθόντα προθεσμία τεσσάρων (4) μηνών από της ενάρξεως ισχύος του, ήτοι έως την 31/10/2019, προκειμένου να υποβάλλει δήλωση περί της επιθυμίας του να συνεχιστεί η, άνευ εγκλήσεως εκκινήθείσα, ποινική διαδικασία.

Πέραν των ανωτέρω, διευρύνεται η εξάλειψη του αξιοποίνου λόγω έμπρακτης μετάνοιας και η απαλλαγή από την ποινή κατόπιν πλήρους ικανοποίησης του παθόντος (άρ. 405 παρ. 2 και 3 ΠΚ). Μάλιστα, όσο νωρίτερα αυτή υλοποιηθεί, τόσο ευεργετικότερα τυγχάνουν και οι συνέπειές της. Με ανάλογο δε τρόπο προβλέπονται και οργάνωνονται τα ίδια ευεργετήματα και στα συγγενή εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας (άρθρο 381 παρ. 2 έως 4 νΠΚ) Γίνεται αντιληπτό, ενόψει των ανωτέρω, ότι ο ποινικός τόνος των σχετικών διατάξεων τείνει να αμβλυνθεί και αν συνεκτιμηθεί και η λειτουργία των δικονομικών θεσμών της αποκαταστατικής δικαιοσύνης (άρ. 48, 49, 50, 301, 302 αλλά και 303 ΚΠΔ), φαίνεται ότι ο κύκλος των περιουσιακών εγκλημάτων περνά στην εποχή της «ιδιωτικοποίησης» της ποινικής απάντησης⁶⁹.

⁶⁸ Όχι δηλαδή και τα ίδια αδικήματα όταν στρέφονται κατά του stricto sensu δημοσίου τομέα οπότε και διώκονται αυτεπαγγέλτως

⁶⁹ Α. Παπαδαμάκης, ο.π.

Πράγματι, και με βάση πάντα τον ατομοκεντρικό χαρακτήρα του εννόμου αγαθού της περιουσίας, ο νέος ΠΚ ενίσχυσε σημαντικά την συναινετική περαίωση της ποινικής δίκης για τα εγκλήματα κατά της περιουσίας. Το ζήτημα είχε δημιουργήσει διχογνωμία στην επιστήμη, αφού κατά μία άποψη⁷⁰, που υποστηρίχθηκε και στη νομοπαρασκευαστική επιτροπή του νέου ΠΚ, η διευρυμένη έμπρακτη μετάνοια και οι ευεργετικές της συνέπειες αποδυναμώνουν τη γενικοπροληπτική ισχύ των σχετικών διατάξεων, και δίδουν το μήνυμα ότι ο δράστης τέτοιων πράξεων «μπορεί εύκολα να ξεμπλέξει» ικανοποιώντας τον παθόντα, εάν και εφόσον αποκαλυφθεί. Από την άλλη όμως, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται πως στο συγκεκριμένο πεδίο, ο ρόλος και η βούληση του ζημιωθέντος είναι ιδιαίτερα ενισχυμένος ενώ εξάλλου ήδη η δικαστηριακή πρακτική αποδεχόταν, ακόμη και υπό το καθεστώς του παλαιού ΠΚ, τη διευθέτηση τέτοιων υποθέσεων μεταξύ των διαδίκων και με πρωτοβουλία τους.⁷¹ Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό και με την πανθομολογούμενη ανάγκη για αποσυμφόρηση της ποινικής δικαιοσύνης, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η επιλογή αυτή του νέου ΠΚ μάλλον οδηγείται προς τη σωστή κατεύθυνση⁷².

Κοντολογίς⁷³, και σε σχέση με το προϊσχύον δίκαιο, επέρχονται οι εξής μεταβολές: 1) τα ευεργετήματα εκ της εντελούς ικανοποίησης του παθόντος καταλαμβάνουν και τα εγκλήματα κατά της *stricto sensu* δημόσιας περιουσίας, σε σχέση με το προϊσχύσαν δίκαιο όπου προβλεπόταν μόνο μειωμένη ποινή του δράστη 2) η γνήσια έμπρακτη μετάνοια παραμένει ίδια ως προς τις συνέπειές της, ενώ στην ύστερη ικανοποίηση του παθόντος μεταβάλλεται το απώτατο σημείο για το ατιμώρητο του δράστη, η οποία μπορεί να λάβει χώρα μέχρι το αμετάκλητο της παραπομπής στο ακροατήριο, αντί του χρόνου μέχρι την άσκηση της ποινικής δίωξης που προβλεπόταν παλαιότερα. Παραμένει δε σταθερή ως προς τις συνέπειές της η ικανοποίηση του παθόντος μετά το σημείο τούτο και μέχρι το πέρας της πρωτόδικης αποδεικτικής διαδικασίας (απαλλαγή από την ποινή μόνο για τα πλημμελήματα).

Γ) Εκτός των ανωτέρω, αξίζει να γίνει αναφορά στον εξορθολογισμό του νέου ΠΚ σε σχέση με τα πλαίσια των στερητικών της ελευθερίας ποινών για τα περιουσιακά εγκλήματα, είτε αυτά τιμωρούνται σε βαθμό πλημμελήματος, είτε σε βαθμό κακουργήματος, κάνοντας παράλληλα ευρεία χρήση της χρηματικής ποινής (σωρευτικά ή διαζευκτικά με τη φυλάκιση ή την κάθειρξη).

Έτσι, η βασική κυρωτική καινοτομία του νέου ΠΚ στα πλημμελήματα κατά της περιουσίας συνίσταται στην πρόβλεψη και χρηματικής ποινής, συνήθως σωρευτικά με

⁷⁰ Έτσι ιδίως ο Χ. Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό μέρος, 3^η έκδοση, Σάκκουλας, Αθήνα, 2016, σελ. 248 επ.

⁷¹ Οι γνωστές στη δικαστηριακή πρακτική φράσεις «Τα έχουν βρει κ. Πρόεδρε», «η υπόθεση είναι τακτοποιημένη», «έχει ικανοποιηθεί και δεν επιθυμεί την τιμωρία του κατηγορουμένου» κ.α.

⁷² Υπέρ της εντελούς ικανοποίησης και οι Ι. Ηρειώτης, Αποκατάσταση του παθόντος στα αδικήματα κατά της περιουσίας (άρθρο 406Α ΠΚ) και ο θεσμός της Ποινικής Συνδιαλλαγής (άρθρο 308Β ΚΠΔ), σε Επίκαιρα Ζητήματα Περιουσιακού Ποινικού Δικαίου, Νομ Βιβ, 2012.129 επ., Ν. Λίβος, Η απαλλαγή από την ποινή επί ικανοποίησης του ζημιωθέντος μέχρις εκδόσεως της οριστικής αποφάσεως, ΠοινΧρ Ν' 289, και Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική πρόταση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος, ΠοινΔικ 2017.497.

⁷³ Χούρσογλου Σ. ο.π. σε 1424-1425

την ποινή φυλάκισης (ενίοτε, όμως και διαζευκτικά ή και αποκλειστικά)⁷⁴. Για τις βασικές μορφές της απάτης, της απάτης με υπολογιστή και της απιστίας, προβλέπεται ποινή φυλάκισης και χρηματική ποινή. Επιεικέστερα τιμωρούνται οι βασικές μορφές της απατηλής πρόκλησης βλάβης, της αποδοχής και διάθεσης προϊόντος εγκλήματος και της καταδολίευσης δανειστών (φυλάκιση έως 2 έτη ή χρηματική ποινή), καθώς και της τοκογλυφίας (φυλάκιση έως 3 έτη ή χρηματική ποινή). Αυστηρότερα τιμωρούνται οι βασικές μορφές των αδικημάτων της εκβίασης, της απάτης σχετικά με τις επιχορηγήσεις, της παρακώλυσης συναγωνισμού σε δημόσιους πλειστηριασμούς, και της δωροληψίας και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα (φυλάκιση 1 έτους και χρηματική ποινή).

Η διακεκριμένη, τώρα, μορφή της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (αντικείμενο ιδιαίτερα μεγάλης αξίας) τιμωρείται με φυλάκιση και χρηματική ποινή, και η αντίστοιχη της καταδολίευσης δανειστών με φυλάκιση τουλάχιστον 2 ετών και χρηματική ποινή. Ακόμη αυστηρότερα, με ποινή τουλάχιστον 3 ετών και χρηματική ποινή, τιμωρούνται η διακεκριμένη (κατ' επάγγελμα) τοκογλυφία, η διακεκριμένη πλημμεληματική εκβίαση (με την επιβαρυντική περίπτωση της τέλεσης με βία ή απειλή βλάβης της επιχείρησης, επαγγέλματος, λειτουργήματος ή άλλης δραστηριότητας του εξαναγκαζόμενου ή άλλου) και η παρακώλυση συναγωνισμού σε δημόσιους διαγωνισμούς.

Οι προνομιούχες, τέλος, μορφές της απάτης, της απατηλής πρόκλησης βλάβης και της αποδοχής και διάθεσης προϊόντος εγκλήματος (ζημία ή αντικείμενο μικρής αξίας) τιμωρούνται με χρηματική ποινή.

Από την άλλη, σε ό,τι αφορά στα περιουσιακά κακουργήματα, βασικό πλαίσιο ποινής είναι η κάθειρξη έως 10 έτη, πλέον χρηματικής ποινής, για την απάτη, την απάτη με υπολογιστή, την απάτη σχετικά με της επιχορηγήσεις και την απιστία, και πάντα με κριτήριο την συνδρομή της επιβαρυντικής περίπτωσης της τέλεσης με ζημία ή αντικείμενο άνω των 120.000 ευρώ. Εάν, περαιτέρω, τα ίδια αδικήματα της απάτης, απάτης με υπολογιστή και της απιστίας (με ζημία άνω των 120.000 ευρώ), τοι) τελέστηκαν κατά του *stricto sensu* δημοσίου τομέα (Δημόσιο, ν.π.δ.δ., ΟΤΑ), τότε επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών (και έως 15), και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες. Η τοκογλυφία δεν τιμωρείται πλέον σε βαθμό κακουργήματος. Τέλος, η εκβίαση τιμωρείται με κάθειρξη έως 10 έτη και χρηματική ποινή, εάν στοιχειοθετούνται αμφότερες οι προβλεπόμενες επιβαρυντικές περιστάσεις της χρήσης βίας ή απειλής βλάβης της επιχείρησης, επαγγέλματος, λειτουργήματος ή άλλης δραστηριότητας του εξαναγκαζόμενου αφενός, και της κατ' επάγγελμα τελέσεως αφετέρου, με κάθειρξη έως 15 έτη και χρηματική ποινή εάν συντρέχει η επιβαρυντική περίπτωση της τέλεσης με σωματική βία κατά προσώπου ή με απειλές ενωμένες με επικείμενο κίνδυνο ζωής. Εάν δε επήλθε, ως αποτέλεσμα μιας τέτοιας συμπεριφοράς, ο θάνατος ή η βαριά σωματική βλάβη προσώπου, ή εάν έγινε χρήση ιδιαίτερης

⁷⁴ Χούρσογλου Σ. ο.π. σε 1429-1430

σκληρότητας, επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη ή κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών (και έως 15), πλέον χρηματικής ποινής.

Δ) Τέλος, και σε μια τρίτη κατεύθυνση παρεμβάσεων του νέου ΠΚ τοποθετείται η κατάργηση των πιο κάτω αναφερόμενων διατάξεων του προϊσχύσαντος ΠΚ, λόγω της μικρής πρακτικής σημασίας τους ή κάλυψης της οικείας συμπεριφοράς από παράλληλα νομοθετήματα. Ειδικότερα καταργούνται δέκα εγκλήματα: η απάτη σχετική με τις ασφάλειες (άρ. 388 προϊσχ. ΠΚ), η αποφυγή πληρωμής εισιτηρίου (άρ. 391 προϊσχ. ΠΚ) η δόλια αποδοχή παροχών (άρ. 392 προϊσχ. ΠΚ), η χρεοκοπία (άρ. 398 προϊσχ. ΠΚ), η παρακώλυση της άσκησης δικαιώματος (άρ. 399 προϊσχ. ΠΚ), η παράνομη αλίξια (άρ. 400 προϊσχ. ΠΚ), η αλιεία σε ύδατα (άρ. 401 προϊσχ. ΠΚ), η παραπλάνηση ανηλίκων σε χρέη (άρ. 403 προϊσχ. ΠΚ), η αισχροκέρδεια (άρ. 405 προϊσχ. ΠΚ) και η παραπλάνηση σε χρηματιστηριακές πράξεις (άρ. 406 προϊσχ. ΠΚ).

3. Οι βασικές διακρίσεις των περιουσιακών αδικημάτων κατά τον νέο Ποινικό Κώδικα – ταξινόμηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας

Αρχικώς, και εφόσον πλέον τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας εντάσσονται πλέον στο 23^ο κεφάλαιο του ΠΚ μαζί με τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, υπό τον ενιαίο τίτλο των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών, παρατίθεται συνοπτικά η ταξινόμηση των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας υπό τον νέο ΠΚ.⁷⁵

Η ιδιοκτησία προστατεύεται στον ΠΚ σε σχέση με τις σημαντικότερες προσβολές της (αποσπασματικός χαρακτήρας του ποινικού δικαίου). Την κύρια ενότητα αυτών των προσβολών συνθέτουν τα εγκλήματα ιδιοποίησης. Μια πρώτη κατηγορία αυτών περιλαμβάνει τα εγκλήματα αφαίρεσης, όπως είναι η κλοπή (άρθρα 372, 374, 377 ΠΚ) και η ληστεία (άρθρο 380 ΠΚ), η κλοπή δηλαδή που διαπράττεται με βία, μέσω των οποίων θίγεται και η κατοχή ως περιουσιακό αντικείμενο. Στη δεύτερη κατηγορία των εγκλημάτων ιδιοποίησης ανήκει η βασική μορφή αμφισβήτησης της ξένης ιδιοκτησίας, η υπεξαίρεση (άρθρα 375, 377 ΠΚ), με τις πράξεις σφετερισμού των εξουσιών του ιδιοκτήτη. Εδώ θίγεται μόνο η ιδιοκτησία καθώς ο υπαίτιος βρίσκεται ήδη στην κατοχή του πράγματος. Το δικαίωμα χρήσης αναφορικά με ένα είδος πράγματος (μηχανοκίνητο μεταφορικό μέσο) προσβάλλεται στην περίπτωση του αδικήματος της αυθαίρετης χρήσης μεταφορικού μέσου (άρθρο 374Α ΠΚ).

Τέλος, την άλλη ενότητα των εγκληματικών προσβολών της ιδιοκτησίας συνθέτουν τα εγκλήματα φθοράς (άρθρο 378 ΠΚ). Πρόκειται για αδικήματα καθαρά περιουσιακής βλάβης, σε αντίθεση με τα άλλα αδικήματα που συνιστούν αδικήματα περιουσιακής μετατόπισης. Τα αδικήματα φθοράς είναι τα μόνο τα οποία σε αντίθεση με τα λοιπά εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας αφορούν τόσο κινητά όσο και ακίνητα

⁷⁵ Ν. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας σελ 13 επ.

πράγματα, ενώ δεν μπορεί να παραγνωρίσει κανείς ότι η φθορά του πράγματος δεν σημαίνει μόνο βλάβη για τον ιδιοκτήτη αλλά και για τον νόμιμο κάτοχο-χρήστη του πράγματος, όταν είναι διαφορετικό πρόσωπο.

Ακολουθως, τα προβλεπόμενα στο εικοστό τρίτο Κεφάλαιο, υποκεφάλαιο II, του Ειδικού Μέρους ΠΚ εγκλήματα κατά της περιουσίας, μπορούμε να τα κατατάξουμε στις ακόλουθες κατηγορίες⁷⁶:

α) Εγκλήματα περιουσιακής μετάθεσης. Πρόκειται για τυποποιημένες συμπεριφορές στο πλαίσιο των οποίων ο δράστης πετυχαίνει την μετάθεση περιουσιακών στοιχείων από την περιουσία του παθόντος στην περιουσία του ίδιου ή τρίτου. Η περιουσιακή μετάθεση μπορεί να λάβει χώρα: (i) με εξαναγκασμό (εκβίαση: άρ. 385 ΠΚ), (ii) με εξαπάτηση (απάτη: άρ. 386 ΠΚ, απάτη με υπολογιστή: άρ. 386Α ΠΚ, απάτη σχετική με τις επιχορηγήσεις: άρ. 3868 ΠΚ)I (iii) με κατάχρηση ορισμένης σχέσης εμπιστοσύνης (απιστία: άρ. 390 ΠΚ) και τέλος (iv) με εκμετάλλευση της προσωπικής αδυναμίας ορισμένων προσώπων (τοκογλυφία: άρ. 404 ΠΚ).

β) Εγκλήματα απλής περιουσιακής ζημίας. Πρόκειται για τυποποιημένες συμπεριφορές με τις οποίες ο δράστης ζημιώνει ξένη περιουσία χωρίς να καθίσταται ο ίδιος ή τρίτος πλουσιότερος (όπως συμβαίνει στα εγκλήματα περιουσιακής μετάθεσης). Στην κατηγορία αυτών των εγκλημάτων ο δράστης δεν δρομολογεί την μετακίνηση αλλά την ελάττωση της χρηματικής αποτιμήσεως της ξένης περιουσίας. Η περιουσία, ενώ δεν «αλλάζει χέρια», συρρικνώνεται ωστόσο και δεν είναι αυτή που ήταν πριν από την πράξη. Στη δεύτερη αυτή κατηγορία εγκλημάτων απλής μείωσης της περιουσίας σήμερα ανήκει μόνο η απατηλή πρόκληση βλάβης (άρ. 389 ΠΚ).

γ) Εγκλήματα με μικτό χαρακτήρα είναι εκείνα που μπορεί να συνίστανται και σε περιουσιακή μετάθεση και σε απλή περιουσιακή ζημία. Στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονται τα εγκλήματα: της καταδολίευσης δανειστών (άρ. 397 ΠΚ) και της παρακώλυσης συναγωνισμού (άρ. 396 ΠΚ) 4.

δ) Υπάρχει επίσης και ένα έγκλημα που στρέφεται κατά της περιουσίας όχι μόνο ως συνόλου αλλά και ως ατομικά προσδιορισμένου πράγματος. Πρόκειται, όπως ήδη γνωρίζουμε, για την αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος (άρ. 394 ΠΚ), το οποίο, από την άποψη αυτή, αποτελεί έγκλημα κατά της περιουσίας με την ευρεία έννοια, στο βαθμό που εμπεριέχει στην υπόστασή του υλικό αντικείμενο με τη στενή-τεχνική έννοια του όρου (: ιδιότυπο έγκλημα κατά της ιδιοκτησίας).

ε) Τέλος, σε σχέση με την δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (άρ. 396 ΠΚ) εδώ πια απομακρυνόμαστε από την καθιερωμένη τυπολογία των τρόπων προσβολής της περιουσίας και ερχόμαστε σε επαφή με μορφές προσβολής που κατά βάση ανάγονται στην έντιμη και αδιάφθορη άσκηση έργων στον ιδιωτικό τομέα και αντιστοιχία με την «καθαρότητα» διεξαγωγής της υπηρεσίας στον δημόσιο τομέα.

⁷⁶ Α. Παπαδαμήκης, Τα περιουσιακά εγκλήματα άρθρα 386-405 ΠΚ, 3η έκδοση, 2020, σελ. 28-29. εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

4. Οι διαφοροποιήσεις που επέφερε ο νέος Ποινικός Κώδικας ως προς τον τρόπο της ποινικής δίωξης των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών

Όσον αφορά στον τρόπο άσκησης της ποινικής δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων, που όπως είδαμε αποτέλεσε μία από τις σημαντικότερες αλλαγές που επέφερε ο νέος Ποινικός Κώδικας, χαρακτηρίζοντας αυτή την επιλογή στα πλαίσια του εξορθολογισμού των διατάξεων των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών αγαθών, τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας θα μπορούσαν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες⁷⁷:

α) Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκείνα τα αδικήματα, τα οποία διώκονται κατ' έγκληση. Πρόκειται για αδικήματα μικρής εγκληματικής απαξίας, όπως αυτά της αυθαίρετης χρήσης μεταφορικού μέσου (374Α ΠΚ), καθώς και των προνομιούχων μορφών κλοπής, υπεξαίρεσης και φθοράς (337 και 378 παρ. 1 εδ. β' ΠΚ). Ωστόσο καλύπτει και τις περιπτώσεις υπεξαίρεσης (375 παρ. 1, 2 ΠΚ), ακόμη και την κακουργηματική υπεξαίρεση της παρ. 2 (αυτή, το αντικείμενο της οποίας υπερβαίνει τα 120.000 ευρώ) με εξαίρεση μόνο την κακουργηματική μορφή της υπεξαίρεσης σε βάρος του δημοσίου (παρ. 3). Ανεξήγητη παραμένει η επιλογή του νομοθέτη μια κακουργηματική υπεξαίρεση (μια δηλαδή υπεξαίρεση από διαχειριστή εταιρίας ή από υπάλληλο τράπεζας ενός ιδιαίτερα σημαντικού ποσού λ.χ. 500.000 ευρώ) να διώκεται κατ' έγκληση, όταν αντιθέτως η κλοπή σε βαθμό πλημμελήματος και η φθορά διώκονται αυτεπαγγέλτως. Κανένας πειστικός λόγος δεν φαίνεται να δικαιολογεί αυτή την ευνοϊκή μεταχείριση του αδικήματος της υπεξαίρεσης. Προβληματική είναι και η επιλογή, μια πλημμεληματική υπεξαίρεση σε βάρος του δημοσίου, και μάλιστα ενός σοβαρού ποσού, το οποίο ωστόσο δεν υπερβαίνει το όριο των 120.000 ευρώ, να διώκεται επίσης κατ' έγκληση, τη στιγμή που η ίδια υπεξαίρεση στρεφόμενη κατά του νομικού προσώπου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή των νομικών προσώπων των οργάνων ή οργανισμών της, που ιδρύθηκαν με βάση τις Συνθήκες της ΕΕ, διώκεται αυτεπαγγέλτως (άρθρο 26 5 1 ν. 4689/2020)

β) Στην αντίθετη κατηγορία ανήκουν τα αδικήματα, η ποινική δίωξη των οποίων ασκείται αυτεπαγγέλτως. Πρόκειται αφενός για τις κακουργηματικές μορφές κλοπής και υπεξαίρεσης, οι οποίες στρέφονται σε βάρος του δημοσίου (374 παρ. 2 και 375 παρ. 3 ΠΚ), την ιδιαίτερα διακεκριμένη περίπτωση φθοράς της παρ. 2 άρθρου 378 ΠΚ και φυσικά τα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, τα οποία περιέχουν βία κατά προσώπου, όπως η ληστεία (380 ΠΚ).

γ) Σε μια τρίτη ενδιάμεση κατηγορία ανήκουν οι αξιόποινες πράξεις, για τις οποίες ισχύει η δήλωση αποτροπής ή διακοπής της δίωξης. Πρόκειται δηλαδή για αδικήματα, τα οποία κατ' αρχήν διώκονται μεν αυτεπαγγέλτως, προβλέπεται ωστόσο η δυνατότητα ο παθών με δήλωσή του είτε να αποτρέψει την άσκηση της δίωξης είτε να σταματήσει

⁷⁷ Ν. Μπιτζιλέκης, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας

την ασκηθείσα δίωξη. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν τόσο το αδίκημα της βασικής κλοπής (372 ΠΚ) όσο και εκείνο των διακεκριμένων μορφών κλοπής του άρθρου 374 παρ. 1 ΠΚ, καθώς και το αδίκημα της βασικής φθοράς αλλά και των απλώς διακεκριμένων μορφών της (378 παρ. 1 α' ΠΚ). Συγκεκριμένα, ο παθών έχει το δικαίωμα να δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, είτε κατά την αστυνομική προανάκριση, δηλαδή πριν ακόμη την άσκηση της δίωξης, είτε και μετά από αυτή. Στην πρώτη λοιπόν περίπτωση ο Εισαγγελέας θα απέχει από τη δίωξη, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, όταν δηλαδή η δήλωση του παθόντος υποβληθεί μετά την άσκηση της ποινικής δίωξης, το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο θα προχωρήσει σε παύση της ποινικής δίωξης.

Ωστόσο, ήδη ο νομοθέτης με το άρθρο 15 του Ν. 4947/2022, τροποποίησε τη γενική διάταξη του άρθρου 381 ΠΚ, διατηρώντας τη δυνατότητα του παθόντος να αποτρέψει την άσκηση της ποινικής δίωξης ή να σταματήσει την ήδη ασκηθείσα με δήλωσή του ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη μόνο για το αδίκημα της φθοράς ξένης ιδιοκτησίας του άρθρου 378 παρ. 1 εδ. α', ενώ για τα υπόλοιπα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας προβλέπονται πλέον τα εξής: «1. Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 374Α, 375 παρ. 1 και 2, 377, 378 παρ. 1 εδάφιο β' και 379 παρ. 1 απαιτείται έγκληση. Στην περίπτωση του εδαφίου α' της παρ. 1 του άρθρου 378 η ποινική δίωξη ασκείται αυτεπαγγέλτως, ο εισαγγελέας, όμως, με διάταξή του απέχει από την ποινική δίωξη αν ο παθών δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη. Αν η δήλωση υποβληθεί μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, το δικαστήριο παύει οριστικά αυτήν.

2. Το αξιόποino των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 372 έως 378 εξαλείφεται αν ο υπαίτιος, με δική του θέληση και πριν από την πρώτη εξέτασή του ως υπόπτου ή κατηγορουμένου για την πράξη, αποδώσει το πράγμα ή ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου. Η μερική μόνο απόδοση ή ικανοποίηση εξαλείφει το αξιόποino κατά το αντίστοιχο μέρος. Στην περίπτωση του άρθρου 374Α, μαζί με την απόδοση του πράγματος απαιτείται και η πλήρης ικανοποίηση του ζημιωθέντος.

3. Εάν ο υπαίτιος των εγκλημάτων που προβλέπονται στα άρθρα 372 έως 378 μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή του στο ακροατήριο αποδώσει το πράγμα ή ικανοποιήσει εντελώς τον ζημιωθέντα, χωρίς παράνομη βλάβη τρίτου, καταβάλλοντας την αξία του, απαλλάσσεται από κάθε ποινή εφόσον πληρώσει επιπλέον τους τόκους υπερημερίας από την ημέρα τέλεσης του εγκλήματος.

4. Η διάταξη της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζεται για τα πλημμελήματα που προβλέπονται στα άρθρα 372 έως 378 και μέχρι το τέλος της αποδεικτικής διαδικασίας στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο.».

Εν συνεχεία και όσον αφορά στον τρόπο άσκησης της ποινικής δίωξης στα εγκλήματα κατά της περιουσίας, αυτά θα μπορούσαν να διακριθούν σε δύο κλασικές κατηγορίες⁷⁸:

(i) Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται εκείνα τα αδικήματα, τα οποία διώκονται κατ' έγκληση· εδώ ανήκουν: η (πλημμεληματική και κακουργηματική) απάτη (386 παρ. 1 ΠΚ), η (πλημμεληματική και κακουργηματική) απάτη με υπολογιστή (386Α παρ. 1 και 2 ΠΚ), η απάτη μικρής αξίας (387 ΠΚ), η απατηλή πρόκληση βλάβης (389 ΠΚ), η (πλημμεληματική γενικά και η κακουργηματική που στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος) απιστία (390 παρ. 1 ΠΚ), η αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος (394 ΠΚ), η καταδολίευση δανειστών (397 ΠΚ) και η τοκογλυφία (424 ΠΚ).

(ii) Στην δεύτερη (αντίθετη) κατηγορία εντάσσονται τα αδικήματα, η ποινική δίωξη των οποίων ασκείται αυτεπαγγέλτως· εδώ ανήκουν: η εκβίαση (385 ΠΚ), η στρεφόμενη άμεσα κατά του νομικού προσώπου του ελληνικού δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης κακουργηματική) απάτη και απάτη με υπολογιστή (: άρθρα 386 παρ. 2 και 386 παρ. 3 ΠΚ) , η (πλημμεληματική και κακουργηματική) σχετική με τις επιχορηγήσεις απάτη (386Β ΠΚ) , η (πλην της ως άνω περιπτώσεως) κακουργηματική απιστία (390 ΠΚ), η παρακώλυση συναγωνισμού (395 ΠΚ) και η δωροληψία και δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα (396 ΠΚ).

5. Η ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 464 Νέου ΠΚ

1. Εισαγωγικά – Το γράμμα της διατάξεως

Από τη στιγμή που τέθηκε σε ισχύ με τον νέο Ποινικό Κώδικα η διάταξη του άρθρου 405 ΠΚ⁷⁹ όπου στην πρώτη παράγραφο αυτού ορίζεται πλέον ότι τα εγκλήματα της απάτης σε πλημμεληματική και κακουργηματική μορφή, της πλημμεληματικής και κακουργηματικής απάτης με υπολογιστή (386Α παρ. 1 και 2 ΠΚ), της απάτη μικρής αξίας (387 ΠΚ), της απατηλής πρόκλησης βλάβης (389 ΠΚ), της πλημμεληματικής γενικά και της κακουργηματικής που στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή

⁷⁸ Λ. Μαργαρίτης, Περιουσιακά Εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Α') ΠοινΔικ 5/2021, σελ 672-681

⁷⁹ «Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στην παρ. 1 του άρθρου 386, στην παρ. 1 του άρθρου 386Α, στα άρθρα 387 και 389, στο πρώτο εδάφιο της παρ. 1 του άρθρου 390 και στα άρθρα 397 και 404 απαιτείται έγκληση. Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 390 παρ. 1 εδάφιο β' αν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα απαιτείται έγκληση. Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 394, απαιτείται έγκληση, αν το πράγμα προήλθε από πράξη, η οποία διώκεται κατ' έγκληση.»

χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος απιστίας (390 παρ. 1 ΠΚ), της αποδοχής και διάθεσης προϊόντων εγκλήματος (394 ΠΚ), εφόσον το πράγμα προήλθε από πράξη η οποία διώκεται κατ' έγκληση, της καταδολίευσης δανειστών (397 ΠΚ) και της τοκογλυφίας (424 ΠΚ) διώκονται κατ' έγκληση, τέθηκε εκ των πραγμάτων η ανάγκη θεσπίσεως μεταβατικής διατάξεως για εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούσαν στα ανωτέρω εγκλήματα που μέχρι πρότινος ήταν αυτεπαγγέλτως διωκόμενα.

Έτσι με το άρθρο 464 του νέου ΠΚ, ορίστηκε ρητώς ότι: *«Εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες, που έχουν ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως με αντικείμενο πράξεις για την δίωξη των οποίων απαιτείται έγκληση στον παρόντα Κώδικα ενώ διώκονταν αυτεπαγγέλτως υπό το προϊσχύσαν δίκαιο, συνεχίζονται, εφόσον ο δικαιούμενος να υποβάλει έγκληση δηλώσει εντός τεσσάρων μηνών από την έναρξη της ισχύος του παρόντος ότι επιθυμεί την πρόοδό τους.»*⁸⁰

Βασική προϋπόθεση εφαρμογής της υπό εξέταση διατάξεως είναι, όπως προκύπτει ευθέως από το γράμμα αυτής, να υφίσταται εκκρεμής ποινική διαδικασία, η οποία να έχει εκκινήσει αυτεπαγγέλτως και όχι κατόπιν εγκλήσεως ή μηνύσεως από πλευράς του παθόντος.

Η ανάγκη θεσπίσεως της ανωτέρω μεταβατικής διατάξεως ερείδεται στο γεγονός ότι όταν αλλάζει η ποινική δίωξη ενός εγκλήματος από αυτεπάγγελτη σε κατ' έγκληση αμέσως τίθεται το ζήτημα πότε ξεκινά η τρίμηνη προθεσμία της εγκλήσεως. Αν βέβαια ο δικαιούχος της εγκλήσεως πληροφορείται το έγκλημα και την πράξη μετά τη νομοθετική αλλαγή, δεν υφίσταται πρόβλημα καθώς η προθεσμία ξεκινά από την γνώση. Το ζήτημα γεννάται εάν είχε πληροφορηθεί το έγκλημα και την πράξη πριν την νομοθετική αλλαγή και ενώ ακόμη το έγκλημα διωκόταν αυτεπαγγέλτως. Παρά το γεγονός ότι ο Ποινικός Κώδικας δεν περιέχει γι' αυτό ειδική ρύθμιση, εντούτοις είναι ορθό να δεχτούμε ότι η προθεσμία υποβολής της εγκλήσεως αρχίζει από τη δημοσίευση του νόμου που μετατρέπει το αυτεπαγγέλτως σε κατ' έγκληση διωκόμενο (β. ΠλημΛαρ 383/2000), γιατί όσο ακόμη το έγκλημα διώκεται αυτεπαγγέλτως, το θύμα θεωρεί ότι έχει άνεση χρόνου για την καταγγελία της πράξης, αφήνοντας να περάσει το τρίμηνο χωρίς να υποβάλλει έγκληση.

Εάν λοιπόν η ποινική δίωξη είχε αρχίσει όσο το έγκλημα διωκόταν αυτεπαγγέλτως χωρίς να υποβληθεί έγκληση, τέθηκε το ερώτημα εάν η δίωξη μπορεί να συνεχιστεί και μετά τη αλλαγή του νόμου ή αν αντίθετα για τη συνέχιση της ποινικής δίωξης θα πρέπει πλέον να υποβληθεί έγκληση. Εφόσον όμως οι σχετικές περί εγκλήσεως διατάξεις είναι και ουσιαστικού δικαίου και ο νόμος που καθιερώνει την έγκληση είναι επιεικέστερος για τον κατηγορούμενο, πρέπει με βάση το άρθρο 2 παρ. 1 ΠΚ σε όλες τις εκκρεμείς υποθέσεις να εφαρμοστεί η νεότερη διάταξη, και για να συνεχιστεί η ποινική δίωξη θα πρέπει να υποβληθεί έγκληση μέσα σε τρεις μήνες από την αλλαγή του νόμου, εκτός

⁸⁰ Επισημαίνεται ότι όμοια ρύθμιση προβλέπεται και στο μετέπειτα Νόμο, στο άρθρο 2 παρ. 6 του Ν. 4637/2019 για την κακουργηματική απιστία που διώκεται κατ' έγκληση με αφετηρία της τετράμηνης προθεσμίας την έναρξη ισχύος του Νόμου αυτού. Επ' αυτής ιδέτε αναλυτικότερα κατωτέρω

κι αν ο νόμος τάσσει διαφορετική προθεσμία όπως εδώ συμβαίνει με το άρθρο 464 ΠΚ.⁸¹

Από την άλλη, σε περίπτωση που δεν υπήρχε η ανωτέρω πρόβλεψη, αφενός θα είχαμε την εμφάνιση φαινομένων ατιμωρησίας σε μεγάλη διάσταση, με την παύση της ποινικής δίωξης και κήρυξης αυτής απαράδεκτης σε σωρεία εγκλημάτων, σε περίπτωση που δεν είχε υποβληθεί έγκληση από τον παθόντα κατά του κατηγορουμένου εντός τριμήνου από την γνώση ή τέλεση της πράξεως, αφετέρου ο νόμος θα υποχρέωνε το θύμα να τηρήσει μια προθεσμία και να υποβληθεί σε μια αυστηρά χρονικά προβλεπόμενη διαδικασία που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης ή γνώσεως αυτής δεν προβλεπόταν καν στον νόμο.

Εντούτοις, εκ της θεσπίσεως της ανωτέρω μεταβατικής διατάξεως, δημιουργήθηκαν έντονοι προβληματισμοί σε πρακτικό και θεωρητικό επίπεδο, με ερμηνευτικές και εφαρμοστικές δυσχέρειες σε έκταση μεγαλύτερης της αναμενόμενης, κυρίως σε ζητήματα σχετικά με τη νομική φύση της ισχύουσας ως άνω δήλωσης συνέχισης (τί θεωρείται δήλωση συνέχισης), με το χρόνο και τον τρόπο υποβολής της (πότε υποβάλλεται και τί θεωρείται εκκρεμής ποινική διαδικασία), αλλά και κυρίως με τη αναγκαιότητά της και σε ποιες περιπτώσεις απαιτείται αυτή να υποβληθεί για να συνεχίσει η ποινική διαδικασία κατά του δράστη με στόχο την τιμωρία του για το έγκλημα που διέπραξε.

2. Απαιτείται η υποβολή δήλωσης συνέχισης κατά άρθρο 464 όταν ήδη έχει λάβει χώρα μήνυση ή καταγγελία της πράξεως αλλά μετά την πάροδο του τριμήνου από την τέλεση ή γνώση της πράξης;

Ένας από τους σημαντικότερους προβληματισμούς που τέθηκαν με την έναρξη ισχύος της εν λόγω διατάξεως είναι αν η υποβολή της για την συνέχιση της διαδικασίας απαιτείται και στην περίπτωση που ο δικαιούμενος σε υποβολή έγκλησης υπό τον νέο ΠΚ είχε μεν καταγγείλει την επίδικη πράξη και εκφράσει προσηκόντως την βούλησή του για την δίωξή της, πλην όμως τούτο είχε συμβεί μετά την πάροδο της τρίμηνης προθεσμίας από την τέλεση της πράξης και την γνώση του υπαιτίου της.

Κατά τον Αναγνωστόπουλο, αρμόζει αποφαιτική απάντηση και τούτο διότι⁸²: Σύμφωνα με το άρθρο 46 παρ. 1 του προϊσχύσαντος ΚΠΔ, «εάν ο παθών θέλει να ζητήσει την δίωξη της αξιόποινης πράξης υποβάλλει έγκληση σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 42 παρ. 2 και 3». Όμοια είναι η διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 51 παρ. 1 του ισχύοντος ΚΠΔ. Η απαίτηση της «υποβολής εγκλήσεως» κατ' άρθρ. 464

⁸¹ Α. Χαραλαμπίδης, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, πρώτος τόμος, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 937 επ.

⁸² Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019, ΠοινΧρ 2020 σελ 490

ΚΠΑ ικανοποιείται λοιπόν οσάκις ο παθών είχε ζητήσει προσηκόντως την δίωξη της επίδικης πράξης, χωρίς να ενδιαφέρει αν το αίτημά του υποβλήθηκε εντός ή μετά την πάροδο της τριμήνης προθεσμίας. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 464 ΚΠΑ υποβολή δήλωσης του δικαιούχου ότι «επιθυμεί την πρόοδο της δίκης» είναι στις περιπτώσεις αυτές περιττή, δεδομένου ότι αυτός έχει ήδη εκφράσει την σχετική βούλησή του, ενώ, αν δεν επιθυμεί την συνέχιση της διαδικασίας, δεν έχει παρά να ανακαλέσει την έγκλησή του.

Αξίζει να θυμηθούμε εν προκειμένω την περίπτωση του αδικήματος της ακάλυπτης επιταγής, που κατέστη κατ' έγκληση διωκόμενο έγκλημα με το άρθρο 4 παρ. 1 εδ. α' του Ν. 2408/1996, ενώ με το άρθρο 22 παρ. 1-2 του Ν. 2721/1999 ορίστηκε ότι ο δικαιούχος της έγκλησης οφείλει να υποβάλει εντός εξαμήνου δήλωση για την συνέχιση της διαδικασίας. Ανάλογη και τότε υπήρξε η προσέγγιση της νομολογίας μας με τον Άρειο Πάγο να κρίνει⁸³ ότι η ποινική διαδικασία για την πράξη της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής παύει οριστικά «αν τέτοια δήλωση δεν υπάρχει, έστω και με τη μορφή προϋπάρχουσας μήνυσης» και ανήρεσε την απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας, επειδή το τελευταίο παρέλειψε να ερευνήσει «αν προϋπήρχε ή αν υποβλήθηκε μέχρι την 3.12.1999 δήλωση των δικαιουμένων σε έγκληση ότι επιθυμούν την ποινική δίωξη της κατηγορουμένης για τη συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη».

Συνεπώς σε περίπτωση που ο παθών είχε υποβάλλει έγκληση πριν την 1-7-2019, μολονότι κάτι τέτοιο δεν αποτελούσε προϋπόθεση για τη δίωξη της πράξης, δεδομένου ότι επρόκειτο για αυτεπαγγέλτως διωκόμενο έγκλημα, δεν απαιτείται κάποια περαιτέρω ενέργεια από μέρους του μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα, ανεξάρτητα από το εάν υφίσταται εκκρεμής ποινική διαδικασία και ανεξάρτητα εάν η έγκληση είχε υποβληθεί εντός τριμήνου από τη γνώση του παθόντος ή είχε παρέλθει το τρίμηνο αυτής⁸⁴.

Στην αντίθετη περίπτωση, ήτοι να απαιτούσε ο νόμος την υποβολή της δήλωσης συνέχισης και στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο παθών είχε υποβάλλει μεν έγκληση για ένα αυτεπαγγέλτως διωκόμενο έγκλημα αλλά μετά την πάροδο του τριμήνου, θα οδηγούσε στο παράδοξο να απαιτείται αναδρομικά από τον εγκαλούντα να έχει τηρήσει την τριμήνη προθεσμία για την υποβολή της εγκλήσεως, μολονότι κατά το χρόνο της υποβολής της, το καταγγελλόμενο στις αρχές αδίκημα ήταν αυτεπαγγέλτως διωκόμενο και άρα δεν ετίθετο ζήτημα τέτοιας τριμήνης προθεσμίας⁸⁵. Μόλις που πρέπει να σημειωθεί ότι στην περίπτωση αυτή, η εφαρμογή της ως άνω διάταξης του Ουσιαστικού Ποινικού Δικαίου (άρθρο 2 ΠΚ) προσκρούει στη θεμελιώδη αρχή του «ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα» (*impossibilium nulla est obligatio*) που διατρέχει

⁸³ ΑΠ 589/2006

⁸⁴ Γ. Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΑ, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 142 επ

⁸⁵ Η επίδραση της προϋφιστάμενης εκπρόθεσμης εγκλήσεως, όταν δεν επακολούθησε δήλωση εξακολούθησης διαδικασίας κατ' άρθρο 464 ΠΚ επί αδικημάτων που μετατράπηκαν σε κατ' έγκληση διωκόμενα από τον νέο ΠΚ Συγγραφέας: Κωνσταντίνος Κακαβούλης, LL.M, ΜΔΕ, Δικηγόρος, Υπ. Δρ, Νικόλαος Κουμουλέντζος, ΜΔΕ, Δικηγόρος, Υπ. ΔΝ Μέσο Δημοσίευσης: ΤΝΠ QUALEX, ΠοινΔικ, 5/2020, σελ. 431 - 43

όλο το δικαιοκώ φάσμα. Κατά τούτο, φαντάζει νομικά ανορθόδοξο και ουσιαστικά παράδοξο να απαιτηθεί, εκ των υστέρων, από τον παθόντα να είχε τηρήσει μια προθεσμία που, κατά τον χρόνο υποβολής της έγκλησής του, δεν υφίστατο καν, δοθέντος ότι ο νομοθέτης είχε τότε προκρίνει την αυτεπάγγελτη δίωξη του αδικήματος που υπέστη ο εγκαλών.

Από την άλλη, σε περίπτωση που υιοθετείτο η άποψη της εξάλειψης του αξιοποιίνου λόγω μη τήρησης της ανωτέρω τρίμηνης προθεσμίας και της καθιέρωσης της αναδρομικής εφαρμογής του τυπικού/διαδικαστικού προσκόμματος της τρίμηνης προθεσμίας για την υποβολή έγκλησης, τούτο θα επέφερε μετά βεβαιότητας μια μαζική εξάλειψη του αξιοποιίνου ακόμη και πολλών κακουργηματικών πράξεων. Εν όψει των ανωτέρω, είναι πρόδηλο ότι, εκτός από τον νομικά οξύμωρο χαρακτήρα της και την παραβίαση της αρχής της μη υποχρέωσης στα αδύνατα, η προαναφερόμενη προσέγγιση έχει ως άμεση πρακτική συνέπεια μιαν εκτεταμένη ατιμωρησία, θέτοντας σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη των πολιτών στο κράτος δικαίου και την απονομή της δικαιοσύνης, ιδίως δε των θυμάτων εγκληματικών πράξεων κακουργηματικού χαρακτήρα.

Για τον λόγο αυτό, άλλωστε, έχει γίνει δεκτό ότι σε περιπτώσεις τέτοιες, η τρίμηνη προθεσμία της έγκλησης εκκινεί από τη δημοσίευση του νέου νόμου που μετατρέπει το αυτεπαγγέλτως διωκόμενο αδίκημα σε κατ' έγκληση διωκόμενο (και, επομένως, δεν ισχύει αναδρομικά)⁸⁶, εκτός αν τίθεται άλλη προθεσμία, όπως επί της περιπτώσεως του άρθρου 464 ΠΚ που μας απασχολεί εδώ.

Κατά λογική συνέπεια, μπορεί να υποστηριχθεί ότι εάν ο νομοθέτης ενστερνιζόταν την άποψη ότι η τήρηση της τρίμηνης προθεσμίας υποβολής της έγκλησης θα πρέπει να ισχύει αναδρομικά και για ήδη ανοιγείς ποινικές διαδικασίες, θα είχε εκφράσει τη βούλησή του αυτή, διατυπώνοντάς τη ρητά στη διάταξη του άρθρου 464 ΠΚ. Σε μια τέτοια υποθετική περίπτωση, το άρθρο 464 ΠΚ θα έπρεπε να απαιτεί την υποβολή δήλωσης συνέχισης της διαδικασίας σε όσες περιπτώσεις δεν είχε υποβληθεί εμπρόθεσμα έγκληση και όχι μόνον στις περιπτώσεις που απουσίαζε εντελώς η έγκληση ως δήλωση βουλήσεως του αμέσως παθόντος να διωχθεί από την Πολιτεία ο δράστης του σε βάρος του αδικήματος. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, τυχόν αντίθετη άποψη που, μέσω μιας *de lege ferenda* ερμηνείας του άρθρου 464, προσθέτει, αυτοβούλως και καταχρηστικώς, τον —μη υφιστάμενο— όρο/κώλυμα του «εμπροθέσμου» στην υποβολή εγκλήσεως, μόλις που πρέπει να αναφερθεί ότι έρχεται σε ευθεία αντίθεση τόσο με το γράμμα του νόμου, όσο και με το πνεύμα του νομοθέτη⁸⁷.

Επομένως, πέραν της γενικής αρχής, ότι ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα, που αποκλείει την εκ των υστέρων επιβολή υποχρεώσεως σε κάποιον για ενέργεια που παρέλειψε κατά χρόνο που δεν υποχρεούνται σε αυτήν, το άρθρο 2 ΠΚ δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω και για τον λόγο ότι αφορά τούτο στους ουσιαστικούς ποινικούς νόμους και όχι στους δικονομικούς, οι οποίοι αποβλέπουν στην ορθή

⁸⁶ Ιδ. ΠλημΛαρ 383/2000

⁸⁷ Κωνσταντίνος Κακαβούλης, - Νικόλαος Κουμουλέντζος, ο.π.

απονομή της δικαιοσύνης, έχουν αναδρομική ισχύ και ρυθμίζουν τις εκκρεμείς δίκες κατά το ατέλεστο μέρος τους⁸⁸.

2. Η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής αναπληρώνει τη δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 νΠΚ; Τι πρέπει να θεωρηθεί ως δήλωση συνέχισης;

Ένα ζήτημα που δίχασε την αρεοπαγίτική νομολογία, και το οποίο αφορά όχι μόνο στα νομικά, αλλά και στα παθόντα φυσικά πρόσωπα, είναι αν απαιτείται η κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωση συνέχισης, όταν ο παθών δεν υπέβαλε υπό το καθεστώς του παλαιού ΠΚ έγκληση, αλλά δήλωσε στην ποινική διαδικασία παράσταση πολιτικής αγωγής⁸⁹.

Αρχικά ο Άρειος Πάγος με την υπ' αριθ. 58/2020 απόφασή του κήρυξε απαράδεκτη την ασκηθείσα ποινική δίωξη για απάτη λόγω μη υποβολής της κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωσης συνέχισης, η οποία κατά την κρίση του Δικαστηρίου δεν υποκαθίσταται από τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής ενώπιον του δικαστηρίου της ουσίας.

Ακολούθως όμως, η υπ' αριθ. 773/2020 του Ακυρωτικού μας δέχθηκε ακριβώς τα αντίθετα με το σκεπτικό ότι η δήλωση βούλησης του εγκαλούντος για την τιμωρία του δράστη δεν απαιτείται να είναι ρητή ή πανηγυρική, αλλά αρκεί να συνάγεται και από το όλο περιεχόμενο της έγκλησης και ως τέτοια (έγκληση) πρέπει να θεωρηθεί και η ρητή δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής στην ένορκη εξέταση του παθόντος ως μάρτυρα στην προδικασία, αναπληρώνοντας έτσι την ανάγκη δήλωση επιθυμίας προόδου συνέχισης της διαδικασίας κατά άρθρο 464 ΠΚ⁹⁰.

Η αναπλήρωση της δήλωσης συνέχισης της δίκης από τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, την οποία είχε δεχθεί και παλαιότερα ο Άρειος Πάγος⁹¹ ως προς τη συναφή μεταβατική ρύθμιση του άρθρου 22 παρ. 2 Ν. 2721/1999 που αφορούσε στο έγκλημα της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής, είναι εκτεθειμένη σε αντιρρήσεις⁹². Η ανωτέρω αναφερόμενη υπ' αριθ. 773/2020 απόφαση του Ακυρωτικού μας παραγνωρίζει την ουσιώδη διαφορά μεταξύ έγκλησης και δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής. Ο παθών με την έγκληση εκφράζει ρητώς τη βούλησή του για τον ποινικό κολασμό του δράστη, ενώ με τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής εισάγει απλώς και μόνο μια αστική αξίωση στην ποινική δίκη⁹³. Την εξομοίωση της έγκλησης

⁸⁸ Ν. Δεληδήμος, Τα περιουσιακά εγκλήματα κατά τις ισχύουσες διατάξεις ΕλλΔνη 1/2021, σελ 20 επ.

⁸⁹ Αρ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ 2020, σελ 641

⁹⁰ Ιδ. ΑΠ 47/2021, ΑΠ 773/2020, ΑΠ 346/2021

⁹¹ ΑΠ 278/2004, ΝΟΜΟΣ

⁹² Αρ. Τζαννετής, ο.π. υποσημ. 6 «Το ότι οι δηλώσεις συνέχισης της ποινικής διαδικασίας ισοδυναμούν με έγκληση έχει κριθεί με την ΟΛΑΠ 4/2006, ΠοινΧρ ΝΣΤ' (2006), 402, με αφορμή τη διάταξη του άρθρου 22 παρ. 1 Ν. 2721/1999, που προέβλεπε την αντίστοιχη του άρθρου 464 ΠΚ δήλωση στο έγκλημα της έκδοσης ακάλυπτης επιταγής, όταν αυτό κατέστη κατ' έγκληση».

διωκόμενο.

⁹³ Ιδ. ΑΠ58/2020

με τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής αποκλείει άλλωστε το άρθρο 82 παρ. 3 ΚΠΔ, το οποίο και υπό την παλαιά και υπό τη νέα μορφή του διευκρινίζει ότι οι δηλώσεις παράστασης πολιτικής αγωγής ή υποστήριξης της κατηγορίας δεν αναπληρώνουν την έγκληση, όπου αυτή απαιτείται για την άσκηση της ποινικής δίωξης⁹⁴.

Παρά ταύτα, ο Άρειος Πάγος με τις εκδοθείσες μέχρι σήμερα αποφάσεις του δέχεται στην πλειονότητα αυτών πως η δήλωση συνέχισης και η κατ' επέκταση η δήλωση βούλησης του εγκαλούντος για την τιμωρία του δράστη δεν απαιτείται να είναι ρητή και πανηγυρική αλλά αρκεί να συνάγεται είτε από το όλο περιεχόμενο της εγκλήσεως, ανεξάρτητα από το χρόνο υποβολής της είτε ακόμη και από τη δηλωθείσα κατά την ένορκη εξέτασή του ως μάρτυρα παράσταση πολιτικής αγωγής⁹⁵.

Επομένως, ίσως εδώ να εγείρεται ο μεγαλειώδης προβληματισμός της νομικής φύσεως της δήλωσης συνέχισης που καθιερώθηκε με το άρθρο 464 του νέου ΠΚ και τί θα πρέπει να απαιτηθεί εν προκειμένω. Με άλλα λόγια, πόσα στενά θα πρέπει να ερμηνευθεί εν προκειμένω ο όρος «έγκληση», ήτοι εάν θα απαιτήσουμε έγκληση υπό την στενή έννοια των άρθρων 51 επ ΚΠΔ ή εάν θα αρκεστούμε σε άλλες ανάλογες ενέργειες του παθόντος, όπως λ.χ. τη δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής ή τη δήλωση κατά την προδικασία ότι επιθυμεί την ποινική δίωξη και την καταδίκη του υπαιτίου κλπ. Όμως κάτι τέτοιο, με δεδομένο ότι η έγκληση ως διττής φύσεως έννοια αποτελεί θεσμό και του δικονομικού αλλά και του ουσιαστικού δικαίου, θα αποτελούσε

⁹⁴ ΑΠ 58/2020 ΤΝΠ QUALEX, Τζαννετής ΠονΧρ 2020, 644, Αναγνωστόπουλος ΠοινΧρ 2020, 492, Κακαβούλης -Κουμουλέντζος ΠοινΔικ 020, 433, Χαραλαμπίδης ΠοινΔικ 2020, 276, Βρυνιώτης Nova Criminalia 12

⁹⁵ Ιδείτε και ΑΠ 346/2021 ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ, όπου αποτελεί δήλωση συνέχισης κατά άρθρο 464 η ρητή δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής στην ως άνω ένορκη εξέτασή της ως μάρτυρα, η οποία και πρέπει να θεωρηθεί ως έγκληση, η οποία έχει ασκηθεί εμπρόθεσμα

ΑΠ 47/2021 ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ «Περαιτέρω η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής ενώπιον του ποινικού δικαστηρίου, έχει την έννοια της συμμετοχής στην ποινική δίκη και την επιδίωξη της αποζημιώσεως και χρηματικής ικανοποιήσεως και αναπληρώνει τη δήλωση που επιτάσσει η αμέσως, ως άνω, διάταξη του άρθρου 464 του νέου ΠΚ, ότι επιθυμεί την πρόοδο της δίκης, η οποία μπορούσε να υπάρξει και πριν από την ισχύ του νέου ποινικού κώδικα και σε καμία περίπτωση την έγκληση, που αυτή είναι απαραίτητη για την ποινική δίωξη. (ΑΠ 278/2004).

ΑΠ 1700/2019 ΤΝΠ QUALEX) όπου ως έγκληση θεωρείται και η δήλωση του παθόντα κατά την εξέτασή του ως μάρτυρα ενώπιον των προανακριτικών αρχών, ότι επιθυμεί την ποινική δίωξη του υπαιτίου.

ΑΠ 557/2020 ΝΟΜΟΣ, όπου το δικαιούμενο σε υποβολή εγκλήσεως και παθόν ΝΠΔΔ είχε ήδη υποβάλει μηνυτήρια αναφορά στον Εισαγγελέα, η οποία επέχει θέση εγκλήσεως, με την οποία ζητούσε ρητά την ποινική δίωξη του δράστη για τελεσθείσα σε βάρος του υπεξαίρεση, η οποία συνιστά βούληση για την πρόοδο της διαδικασίας και δήλωση του άρθρου 464 ΠΚ.

ΑΠ 772/2020 ΠοινΧρ 2021, 103, Ελλείψει εγκλήσεως και μετά το πέρας της τετράμηνης προθεσμίας 464 ΠΚ χωρίς δήλωση συνέχισης, κηρύσσει απαράδεκτη την ποινική δίωξη αλλά κατά τη μειοψηφούσα άποψη ενός μέλους, έπρεπε να παύσει οριστικά

ΑΠ 2010/2019 ΤΝΠ QUALEX όπου η αρχική μήνυση που είχε υποβάλλει ο παθών στην οποία ζητούσε ρητά την ποινική δίωξη του κατηγορουμένου για την σε βάρος του απάτη υποκαθιστά την κατά άρθρο 464 δήλωση συνέχισης

ανεπίτρεπτη αναλογία εις βάρος του κατηγορουμένου που προσκρούει στο άρθρο 7 παρ. 1 Συντάγματος⁹⁶.

Παρά τα ανωτέρω, η αεροπαγίτική νομολογία μας, όπως προκύπτει από την ανωτέρω απόφαση υπ' αριθ. 773/2020 απόφαση αλλά και από τις υπ' αριθ. 1700/2019, 2010/2019, 203/2020, 346/2021, 47/2021 αποφάσεις της, διευρύνει υπερβολικά την έννοια της «εγκλήσεως», αρκούμενη σε μια απλή δήλωση για την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας ή σε μια δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής.

Όμως όπως ανωτέρω αναφέρθηκε η άποψη αυτή είναι εσφαλμένη, καθώς το βασικότερο αντεπιχείρημα αυτής αντλείται ήδη από τη διάταξη του άρθρου 82 παρ. 3 του νέου ΚΠΔ, η οποία ορίζει ότι «η δήλωση υποστήριξης της κατηγορίας δεν αναπληρώνει την έγκληση στις περιπτώσεις που αυτή είναι απαραίτητη για την ποινική δίωξη (άρθρο 53) ούτε η έγκληση από μόνο της εξομοιώνεται με δήλωση υποστήριξης της κατηγορίας». Εφόσον λοιπόν σύμφωνα με την ίδια την νομολογία (βλ. ΟΛΑΠ 4/2006) η δήλωση επιθυμίας προόδου της ποινικής διαδικασίας ισοδυναμεί με έγκληση, τυχόν υποβληθείσα παράσταση πολιτικής αγωγής δεν αναπληρώνει την ανάγκη δήλωσης προόδου κατ' άρθρο 464 ΠΚ. Αυτό ακριβώς δέχεται και η υπ' αριθ. 58/2020 απόφαση του Αρείου Πάγου, που επισημαίνει ότι η δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής δεν υποκαθιστά την έγκληση, δεδομένου ότι η τελευταία προβλέπεται αποκλειστικά από ουσιαστικού ποινικού δικαίου διατάξεις, ενώ η άσκηση πολιτικής αγωγής περιορίζεται στη επιδίωξη ικανοποίησης αστικής φύσεως αξιώσεων⁹⁷.

Σε κάθε περίπτωση, και παρά την στροφή της νομολογίας του Αρείου Πάγου, με τάση διεύρυνσης της έννοιας της δήλωσης συνέχισης, φθάνοντας σε σημείο να καταλαμβάνει σχεδόν κάθε δήλωση ποινικής δίωξης και συνέχισης της ποινικής διαδικασίας ενώπιον αρχής και δικαστικών αρχών σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, το σύνολο σχεδόν της θεωρίας τάσσεται υπέρ της απόψεως περί μη δυνατότητας αναπλήρωσης της δήλωσης συνέχισης της διαδικασίας από την τυχόν υποβληθείσα δήλωση παράστασης πολιτικής αγωγής, ή από άλλες δηλώσεις, κρίνοντας ότι η δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 νέου ΠΚ υποκαθιστά την έγκληση και πρέπει μάλιστα να φέρει όλα τα τυπικά και ουσιαστικά χαρακτηριστικά της⁹⁸.

⁹⁶ Α. Χαραλαμπίδης, Ποινικό Δίκαιο & Νομολογία, 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 572 επ., Οι μεταβατικές διατάξεις του Νέου ΠΚ, ΠοινΔικ 3-4/2020, σελ. 273-281

⁹⁷ Α. Χαραλαμπίδης, ο.π.

⁹⁸ Αρ. Τζαννετής ΠοινΧρ2020, σελ 644, Ναζίρης Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο 2020 σελ 148, Αναγνωστόπουλος Η. ΠοινΧρ 2020 σελ 492 σημ. 14, Χαραλαμπίδης Α. Οι μεταβατικές διατάξεις του Νέου ΠΚ, ΠοινΔικ 2020, σελ 276, Λ. Μαργαρίτης Περιουσιακά εγκλήματα και ο τρόπος διώξεώς τους ΠοινΔικ 6/2021 σελ 834-849

3. Τρόπος υποβολής, δικαιούχοι και περιεχόμενο της δήλωσης συνέχισης του άρθρου 464 νέου ΠΚ.

Εφόσον κατά τα ανωτέρω καταλήγουμε στο ορθό κατά τα λοιπά συμπέρασμα ότι η δήλωση συνέχισης της διαδικασίας κατά άρθρο 464 νέου ΠΚ υποκαθιστά την έγκληση, οφείλει αυτή να έχει όλα τα τυπικά και ουσιαστικά χαρακτηριστικά της εγκλήσεως, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 114 επ. ΠΚ και 51 επ. ΚΠΔ. Συνεπώς, δήλωση συνέχισης της ποινικής διαδικασίας που υποβλήθηκε χωρίς την τήρηση των νόμιμων τύπων ή από μη δικαιούμενο προς υποβολή εγκλήσεως, δεν παράγει κανένα αποτέλεσμα ως προς την εφαρμογή του άρθρου 464 νέου ΠΚ. Ας μη λησμονούμε όμως και τη σχετικοποίηση της αρχής αυτής από πλευράς της νομολογίας, ως ήδη εκτέθηκε αμέσως προηγουμένως, θεωρώντας ότι η ρητή δήλωση του παθόντος κατά τη διάρκεια της εξέτασής του ως μάρτυρα ότι επιθυμεί την ποινική δίωξη του δράστη, επέχει θέση εγκλήσεως που δικαιολογεί τη συνέχιση της εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας χωρίς την υποβολή της σχετικής δήλωσης κατ' άρθρο 464 ΠΚ, ενόψει του ότι κατά το χρόνο τέλεσης της επίδικης αξιόποινης πράξης αυτή διωκόταν αυτεπαγγέλτως (ΑΠ 1700/2019).

Συναφώς με την παρούσα διάταξη, ισχύουν αναλόγως και οι ρυθμίσεις των άρθρων 116 και 117 ΠΚ ως προς το αδιαίρετο της εγκλήσεως. Έτσι, εφόσον η ποινική δίωξη ασκείται κατά όλων των συμμετόχων του εγκλήματος, ακόμη κι εάν η έγκληση υποβλήθηκε κατά ενός μόνο, αναλογικά και η δήλωση συνέχισης, εφόσον αυτή επέχει θέση εγκλήσεως, θα πρέπει να στρέφεται κατά όλων των συμμετόχων ακόμη κι αν δηλώθηκε κατά ενός⁹⁹.

Περαιτέρω, επί πλειόνων παθόντων από την αυτή πράξη¹⁰⁰, αρκεί ένας από τους παθόντες να έχει υποβάλλει τη δήλωση του άρθρου 464 ΠΚ, προκειμένου να συνεχιστεί η διαδικασία. Σε περίπτωση όμως περισσότερων πράξεων εναντίον διαφορετικών παθόντων, είναι απαραίτητο να υποβληθεί δήλωση για κάθε πράξη χωριστά, έστω κι αν συγκροτείται έγκλημα κατ' εξακολούθηση υπό την έννοια του άρθρου 98 παρ. 2 ΠΚ. Σε περίπτωση δε που υποβληθεί δήλωση από έναν εκ των παθόντων για μία μόνο από τις επιμέρους πράξεις, η διαδικασία θα μπορεί να συνεχίσει μόνο ως προς αυτήν, ενώ η ποινική δίωξη θα παύσει οριστικά ως προς τος λοιπές.

Επιπλέον, ελλείψει ρητής πρόβλεψης στον νόμο, θα πρέπει να γίνει δεκτή η δυνατότητα υποβολής της δήλωσης προόδου της διαδικασίας και ενώπιον των αρχών του άρθρου 42 παρ. 2 ΚΠΔ στο οποίο παραπέμπει η διάταξη του άρθρου 51 παρ. 1 ΚΠΔ, συμπεριλαμβανομένης και της δυνατότητας υποβολής δια πληρεξουσίου δικηγόρου¹⁰¹. Η δυνατότητα αυτή παρέχεται επιπρόσθετα προς την υποβολή δήλωσης

⁹⁹ Χαραλαμπάκης Α. Ποινικό Δίκαιο & Νομολογία, σελ 574-575

¹⁰⁰ Γ. Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 148-149

¹⁰¹ Γ. Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 146

στο εκάστοτε αρμόδιο όργανο ανάλογα με το διαδικαστικό στάδιο στο οποίο ευρίσκεται η υπόθεση. Έτσι η δήλωση προόδου της διαδικασίας υποβάλλεται και στον ανακριτή κατά τη διάρκεια της κύριας ανάκρισης, αλλά και ενώπιον του δικαστηρίου με προφορική δήλωση του παθόντος που καταχωρίζεται στα πρακτικά.

Για τη δήλωση ενώπιον του ακροατηρίου δέον όπως επισημανθούν τα εξής: Είναι αληθές ότι σύμφωνα με το άρθρο 53 παρ. 2 εδ. β' ΚΠΔ, παρέχεται η δυνατότητα υποβολής εγκλήσεως στο ακροατήριο πριν από την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας σε πρώτο βαθμό, σε περίπτωση που η δίωξη ασκήθηκε χωρίς έγκληση. Η παρούσα διάταξη μοιάζει και είναι σχετική με την υπό κρίση συζήτηση, υπό την αυτονόητη ωστόσο υπόμνηση ότι, όπως ακριβώς δεν παρεκτείνει την τρίμηνη προθεσμία της εγκλήσεως, έτσι και δεν παρεκτείνει την τετράμηνη προθεσμία του άρθρου 464 νέου ΠΚ. Ο λόγος είναι ότι η διάταξη του άρθρου 464 ΠΚ καθιερώνει μια ουσιαστική προϋπόθεση του αξιοποιήσιμου, η δε άπρακτη παρέλευση της σχετικής προθεσμίας άγει σε εξάλειψη του αξιοποιήσιμου. Επομένως, η προμνησθείσα δυνατότητα υποβολής δήλωσης προόδου της διαδικασίας στο ακροατήριο υφίσταται μόνο εφόσον η συζήτηση λαμβάνει χώρα εντός του τετραμήνου. Μετά την παρέλευση της εν λόγω προθεσμίας, το δικαστήριο οφείλει να παύσει οριστικά την ποινική δίωξη, ειδικά ως υποπίπτει στην πλημμέλεια της υπερβάσεως εξουσίας. Ακόμη και στην περίπτωση που είχε εκκινήσει η αποδεικτική διαδικασία στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο πριν τη θέση σε ισχύ του νέου ΠΚ, θα μπορεί να υποβληθεί η κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωση προόδου της διαδικασίας, αρκεί να μην έχει εκπνεύσει η τετράμηνη προθεσμία. Εξάλλου η δήλωση μπορεί να υποβληθεί ακόμη και ενώπιον του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου¹⁰² ή ακόμη και ενώ εκκρεμεί η συζήτηση αναιρέσεως στον Άρειο Πάγο πάντοτε υπό την προϋπόθεση να μην έχει εκπνεύσει η τετράμηνη προθεσμία.

Επιπλέον, δέον όπως δεχθούμε τη δυνατότητα διακοπής ή αναβολής από πλευράς του δικαστηρίου σε ρητή δικάσιμο, προκειμένου να δοθεί στο παθόντα η δυνατότητα να προβεί σε δήλωση συνέχισης της διαδικασίας στο ακροατήριο, υπό την απαραίτητη φυσικά προϋπόθεση να μην έχει εκπνεύσει η τετράμηνη προθεσμία¹⁰³.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η μεταβατική διάταξη του άρθρου 464 ΠΚ καλύπτει και τις περιπτώσεις των υπηρεσιακών εγκλημάτων, που προέβλεπε ως αυτεπαγγέλτως διωκόμενα ο προϊστάμενος ΠΚ, ενώ ο ισχύων ΠΚ τα κατήργησε εντάσσοντάς τα στα κοινά περιουσιακά αδικήματα ως κατ' έγκληση διωκόμενα (=απιστία περί την υπηρεσία, πρώην άρθρο 256 ΠΚ, νυν ενταγμένη στο περί κοινής απιστίας άρθρο 390 ΠΚ- υπεξαίρεση περί την υπηρεσία, πρώην άρθρο 258 ΠΚ, νυν ενταγμένη στο περί

¹⁰² Εν προκειμένω η αρχή της μη χειροτερεύσεως της θέσεως του κατηγορουμένου δεν βρίσκει εφαρμογή

¹⁰³ Ιδ. ΑΠ 1538/2019, όπου διατάχθηκε η αναβολή, παρά την απουσία του αναιρεσείοντα, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 515 παρ. 1 εδ. α' σε συνδυασμό με το άρθρο 349 ΚΠΔ, προκειμένου να δηλώσουν εντός της νόμιμης προθεσμίας των 4 μηνών από την έναρξη ισχύος του νέου ΠΚ οι ζημιωθείσες εταιρείες αν επιθυμούν την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας

ΑΠ 1447/2019 όπου διατάχθηκε η αναβολή προκειμένου το δικαιούμενο προς έγκληση Ελληνικό Δημόσιο να δηλώσει εντός της νόμιμης προθεσμίας των 4 μηνών από την έναρξη ισχύος του νέου ΠΚ ότι επιθυμεί την πρόοδο της ποινικής διαδικασίας

κοινής υπεξαίρεσεως άρθρο 375 ΠΚ)· και εδώ, δηλαδή, το Δημόσιο ως παθόν οφείλει να προβεί στην αξιούμενη δήλωση συνεχίσεως¹⁰⁴.

4. Κατ' έγκληση πλέον διωκόμενο έγκλημα, με χρόνο τέλεσης πριν την έναρξη ισχύος του νέου Ποινικού Κώδικα, χωρίς κάποια ενέργεια από πλευράς παθόντος.

Επίσης σημαντικό ζήτημα ανέκυψε στην περίπτωση που ένα από τα κατ' έγκληση πλέον διωκόμενα εγκλήματα διαπράχθηκε πριν την έναρξη ισχύος του νέου Ποινικού Κώδικα και ο φορέας του εννόμου αγαθού, γνωρίζοντας την αυτεπάγγελτη δίωξη αυτών και ότι έχει στη διάθεσή του ικανό χρόνο για να υποβάλλει έγκληση ή ότι δεν απαιτείται καν να υποβάλλει, δεν προέβη σε καμία ενέργεια. Ειδικότερα με τις μεταρρυθμίσεις του νέου Ποινικού Κώδικα και την κατ' έγκληση πλέον δίωξη των περιουσιακών αδικημάτων, θα συνέτρεχε ο κίνδυνος να θεωρήσει κανείς ότι το δικαίωμα προς υποβολής εγκλήσεως έχει ήδη απωλεσθεί, λόγω παρόδου του απαιτούμενου τριμήνου από την τέλεση της πράξεως ή τη γνώση τελέσεως από πλευράς παθόντος, όπως απαιτεί η διάταξη του άρθρου 114 παρ. 1 ΠΚ. Το πρόβλημα επιτείνεται ακόμη περισσότερο από το γεγονός ότι δεν μπορεί να ταυτιστεί με την περίπτωση που προβλέπει η μεταβατική διάταξη του άρθρου 464, διότι η τελευταία αφορά σε διαδικασίες που είχαν νομίμως, δηλαδή με αυτεπάγγελτη δίωξη, ανοίξει σε χρονικό σημείο προ της θεσπίσεως του νέου ΠΚ. Από την άλλη, η επιλογή του νομοθέτη να καταστήσει εκ των υστέρων κατ' έγκληση διωκόμενα κάποια εγκλήματα, δεν μπορεί να φθάνει σε σημείο να στερεί το θύμα από την άσκηση ενός τόσο θεμελιώδους δικαιώματός του, όπως το δικαίωμα σε έγκληση.

Η μόνη λύση που προκρίνεται εν προκειμένω¹⁰⁵ είναι να δεχθούμε ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 114 ΠΚ τρίμηνη προθεσμία αρχίζει σε αυτές τις περιπτώσεις, ανεξαρτήτως του χρόνου που ο δικαιούμενος έλαβε γνώση της πράξης και του υπαιτίου αυτής, από την 1^η Ιουλίου 2019, ήτοι από την ημερομηνία κατά την οποία μεταβλήθηκε ο νομοθετικός χαρακτήρας των εγκλημάτων αυτών από αυτεπαγγέλτως σε κατ' έγκληση διωκόμενα¹⁰⁶.

Επιπλέον, θα πρέπει εν προκειμένω να γίνει και μια διάκριση για την περίπτωση που η πράξη είχε ή δεν είχε περιέλθει σε γνώση του παθόντος¹⁰⁷. Εάν ο παθών δεν είχε

¹⁰⁴ Χαραλαμπίκης Α., ο.π., Λ. Μαργαρίτης, τα περιουσιακά εγκλήματα και ο τρόπος διώξέως τους, Β' Μέρος, ΠοινΔικ 6/2021σελ 834-849 και άλλοι

¹⁰⁵ Χαραλαμπίκης Α., ο.π.

¹⁰⁶ Αυτό φαίνεται να δέχεται και ο Μπουρμάς, σε Χαραλαμπίκη, Ερμηνεία ΠΚ, 2020, άρθρο 114, αριθ. 7. Βλ και ΠλημΛαρ 383/2000 ΠοινΧρ 2001, σελ 565 για την περίπτωση της μεταβολής του εγκλήματος της τοκογλυφίας από αυτεπαγγέλτως σε κατ' έγκληση διωκόμενο. Βλ επίσης Μαργαρίτη/Παρασκευόπουλο/Νούσκαλη, Ποινολογία 2020, σελ 204, Συμεωνίδου-Καστανίδου, Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, 3^η έκδοση, 2020, σελ 335.

¹⁰⁷ Γ. Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ 142

λάβει γνώση, τότε από τη θέση σε ισχύ του Νέου Ποινικού Κώδικα οι πράξεις εξομοιούνται με εκείνες που τελούνται από την 1-7-2019 και εφεξής, υπό την έννοια ότι απαιτείται η υποβολή εγκλήσεως εντός του τριμήνου από τη γνώση του παθόντος, μη εφαρμοζόμενης της μεταβατικής διατάξεως του άρθρου 464 ΠΚ και υπό τον αυτονόητο φυσικά περιορισμό ότι δεν έχει επέλθει εξάλειψη του αξιοποίνου λόγω παραγραφής, η οποία δεν αναστέλλεται λόγω της έλλειψης της εγκλήσεως κατ' άρθρο 113 παρ. 3 ΠΚ. Από την άλλη, σε περίπτωση που όχι μόνο ο χρόνος τέλεσης της πράξεως αλλά και ο χρόνος γνώσης του παθόντος προηγούνται της θέσεως σε ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα, τότε κατ' ορθότερη εκδοχή¹⁰⁸ το τρίμηνο της εγκλήσεως εκκινεί από την ημερομηνία θέσεως σε ισχύ του νέου Ποινικού Κώδικα, δηλαδή την 1-7-2019, οπότε και η πράξη κατέστη το πρώτο κατ' έγκληση διωκόμενη.

5. Έννοια «εκκρεμής ποινικής διαδικασίας» κατά το άρθρο 464 νέου ΠΚ

Από τα ανωτέρω εκτεθέντα, απομένει η κατηγορία εκείνη των πράξεων με χρόνο τέλεσης πριν την 1-7-2019, για τις οποίες υφίστατο κατά τη θέση σε ισχύ του Ποινικού Κώδικα εκκρεμής ποινική διαδικασία που είχε ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως, ανεξάρτητα από το εάν είχε λάβει γνώση ή όχι ο παθών. Για τις πράξεις αυτής της κατηγορίας, και μόνο για αυτές καλείται σε εφαρμογή η μεταβατική διάταξη του άρθρου 464 ΠΚ. Σύμφωνα με αυτή, η διαδικασία που έχει ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως για τις εν λόγω πράξεις συνεχίζεται εφόσον ο παθών δηλώσει ότι επιθυμεί την πρόοδό της εντός τεσσάρων (4) μηνών από την έναρξη ισχύος του ΠΚ.

Εντούτοις, η υπό εξέταση διάταξη, ουδόλως διευκρινίζει ποιες είναι οι *εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες*, καταλείποντας το σχετικό εννοιολογικό προσδιορισμό στην ερμηνεία. Κατά μία άποψη, η ασφάλεια δικαίου επιτάσσει όπως υπαχθούν στο πεδίο εφαρμογής της διάταξης μόνο εκείνες οι υποθέσεις στις οποίες έχει κινηθεί ποινική δίωξη από τον εισαγγελέα, με αποτέλεσμα να έχει επέλθει εκκρεμοδικία, κατά την ρητή δε πρόβλεψη του άρθρου 57 παρ. 3 ΚΠΔ¹⁰⁹. Άλλωστε, παρόμοια λύση είχε υιοθετηθεί και στην περίπτωση του εγκλήματος της ακάλυπτης επιταγής, όταν κατέστη κατ' έγκληση διωκόμενο. Πράγματι, πριν την κίνηση της ποινικής δίωξης, δυσχερώς μπορεί να νοηθεί εκκρεμής ποινική διαδικασία επί ορισμένης πράξεως, και επομένως για τις σχετικές υποθέσεις απομένει η δυνατότητα υποβολής εγκλήσεως εντός τριμήνου από τη θέση σε ισχύ του νέου ΠΚ.

Κατά άλλη άποψη, που υποστηρίζεται από μεγαλύτερη μερίδα της θεωρίας¹¹⁰ η ποινική διαδικασία ανοίγει όχι μόνο με την άσκηση της ποινικής δίωξης αλλά και με την παραγγελία για διενέργεια προκαταρκτικής εξέταση (άρθρο 43 παρ. 1 και 244 ΠΚ),

¹⁰⁸ Βλ. Α. Μαργαρίτη σε Α.Μαργαρίτη/Ν. Παρασκευοπούλου – Γ. Νούσκαλη, Ποινολογία: Άρθρα 50-133 ΠΚ, εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 'η έκδοση, 2016, σελ 284

¹⁰⁹ Γ. Ναζίρης, ο.π., σελ 145

¹¹⁰ Α. Μαργαρίτης, τα περιουσιακά εγκλήματα και ο τρόπος διώξεώς τους, Β' Μέρος, ΠοινΔικ 6/2021 σελ 834-849, Σύμφωνος και ο Χαραλαμπίδης, ΠοινΔικ 2020, 173 επ.

και άρα τέτοιου είδους υποθέσεις, ευρισκόμενες στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 464 ΠΚ¹¹¹. Η άποψη αυτή εναρμονίζονται και με τη γενική ρύθμιση του άρθρου 114 ΠΚ, σύμφωνα με την οποία όταν ο νόμος απαιτεί έγκληση για την ποινική δίωξη κάποιας αξιόποινης πράξης, το αξιόποινο εξαλείφεται αν ο δικαιούχος δεν υποβάλλει την έγκληση μέσα σε τρεις μήνες, από την ημέρα που έμαθε για την τέλεση της πράξης και για το δράστη της ή για έναν από τους συμμετόχους. Είναι προφανές ότι κατά τη διάρκεια προκαταρκτικής εξέτασης, ακόμα και αν αυτή ξεκίνησε αυτεπάγγελα, ο πρώτος που λαμβάνει γνώση της πράξης είναι ο παθών, είτε διότι το υφίσταται άμεσα, είτε διότι ο ίδιος έχει συμβάλλει στη με οποιοδήποτε τρόπο γνωστοποίηση της αξιόποινης πράξης στις διωκτικές αρχές, είτε διότι καλείται από τον επιφορτισμένο προανακριτικό υπάλληλος ως μάρτυς, είτε διότι λαμβάνει γνώση κάποιου πορίσματος ελεγκτικού οργάνου ή ελεγκτικής αρχής που διαπιστώνει την τέλεση της πράξης κλπ. Σε κάθε περίπτωση η προκαταρκτική εξέταση σχεδόν ποτέ δεν λαμβάνει χώρα ερήμην του παθόντος, κάτι που σημαίνει ότι αυτός κατά τη διάρκειά της, έχει ήδη επαρκή πληροφόρηση για την τέλεση της πράξης, ώστε να είναι σε θέση να υποβάλλει έγκληση.

Συνεπώς, η ποινική διαδικασία «ανοίγει» όχι μόνο με την άσκηση ποινικής δίωξης αλλά και με την παραγγελία για διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρα 43 παρ. 1 και 244 ΚΠοινΔ/2019) πράγμα που σημαίνει ότι και τέτοιου είδους υποθέσεις (= ευρισκόμενες στο στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης) εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 464 ΠΚ. Η θέση αυτή προκύπτει τόσο από το γράμμα του νόμου (= γίνεται λόγος για «εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες» και όχι υποθέσεις για τις οποίες «κινήθηκε η ποινική δίωξη») όσο και από την αναβαθμισμένη μορφή του θεσμού με τον εμπλουτισμό των δικαιωμάτων (244 ΚΠοινΔ/2019) του «υπόπτου» και την αναγνώριση του ως «διαδίκου»- ως υποκειμένου, δηλαδή, της ποινικής δίκης που συμπράττει στην εξέλιξή της ως φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων (70 ΚΠοινΔ).¹¹²

6. ΟΙ ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ ΤΗΣ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΓΚΛΗΣΕΩΣ & ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΣΥΝΕΧΙΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 464 ΝΠΚ ΣΤΗΝ ΚΑΤ' ΕΓΚΛΗΣΗ ΔΙΩΞΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΩΝ ΑΔΙΚΗΜΑΤΩΝ - ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΑ

1. Έννοια του παθόντος ως φορέα του δικαιώματος υποβολής εγκλήσεως στα περιουσιακά εγκλήματα σύμφωνα με τις διατάξεις του Νέου Ποινικού Κώδικα.

¹¹¹ Ιδ. Και 147/2021 ΠλημΤριτ δημοσίευση ΝΟΜΟΣ

¹¹² Ιδ. 147/2021 ΠλημΤριτ

Η μετάβαση από την αυτεπάγγελτη στην κατ' έγκληση των περιουσιακών αδικημάτων ανέδειξε στην πράξη σοβαρά ερμηνευτικά προβλήματα, μεταξύ των οποίων αποτελεί και ο προσδιορισμός του δικαιούχου της εγκλήσεως ή της προβλεπόμενης στο άρθρο 464 του Νέου ΠΚ δήλωσης συνέχισης της εκκρεμούς ποινικής διαδικασίας σε περιουσιακά εγκλήματα.

Βασική αφετηρία της εν λόγω προβληματικής είναι να προσδιορίσουμε την έννοια του αμέσως παθόντος, ο οποίος παγίως θεωρείται ότι είναι ο φορέας του εννόμου αγαθού που προσβάλλεται από την εγκληματική πράξη. Αυτός και μόνο είναι ο δικαιούχος υποβολής εγκλήσεως σύμφωνα και με την επιταγή του άρθρου 115 ΠΚ, ακριβώς λόγω και του αυστηρά προσωποπαγούς χαρακτήρα του δικαιώματος έγκλησης. Με τη ρύθμιση δε του άρθρου 115 παρ. 1 περί αμέσου παθόντος ως αποκλειστικού δικαιούχου για την υποβολή εγκλήσεως λύνεται νομοθετικά η αμφισβήτηση που είχε δημιουργηθεί κατά την ερμηνεία του Ποινικού Νόμου, αν δικαιούται σε έγκληση και ο έμμεσα μόνο προσβαλλόμενος¹¹³. Έτσι, άμεσα παθών από το έγκλημα θεωρείται ο φορέας του εννόμου αγαθού, επιλογή που είναι απόλυτα σύμφωνα με τους σκοπούς που υπηρετεί η έγκληση.

Παθών είναι ο φορέας του νομικού αντικειμένου του εγκλήματος δηλαδή του εννόμου αγαθού που προστατεύεται από παραβιασθείσα ποινική διάταξη και πλήττεται από τη συγκεκριμένη πράξη¹¹⁴. Ο νομοθέτης όρισε λοιπόν ως δικαιούχο της εγκλήσεως τον άμεσο δέκτη της προσβολής – φορέα το εννόμου αγαθού και όπως εύστοχα σημειώνει η Συμεωνίδου – Καστανίδου «για τον προσδιορισμό του φορέα του εννόμου αγαθού τόσο στα εγκλήματα κατά της τιμής όσο και στα υπόλοιπα, αποφασιστικής σημασίας είναι τα ερωτήματα κατά ποίου απευθύνεται η πράξη και σε ποιόν άμεσα αναφέρεται.¹¹⁵ Το εν λόγω δικαίωμα υποβολής εγκλήσεως διαθέτουν φυσικά αλλά και νομικά πρόσωπα (κυρίως όταν προσβάλλονται περιουσιακά αγαθά) ημεδαπά και αλλοδαπά¹¹⁶.

Ακολούθως, χαρακτηριστική είναι και η ορολογική διαφορά του άρθρου 115 ΠΚ σε σχέση με το άρθρο 51 παρ. 1 ΚΠΔ, δεδομένου ότι χρησιμοποιούν για να προσδιορίσουν το φορέα του ίδιου δικαιώματος (υποβολής έγκλησης) όρους διαφορετικούς και ως προς την ονομασία (άμεσα παθών στο άρθρο 115 ΠΚ/ παθών στο άρθρο 51 παρ. 1 ΚΠΔ) αλλά και ως προς το περιεχόμενο. Κατά τούτο και σύμφωνα με τα αμέσως ανωτέρω αναφερόμενα, πρέπει να διακρίνεται εννοιολογικά η διάταξη

¹¹³ Λ. Μαργαρίτης – Ν. Παρασκευόπουλος – Γ. Νούσκαλης, Ποινολογία, άρθρα 55-133 νέου ΠΚ, Νομική Βιβλιοθήκη

¹¹⁴ Γ. Μπουρμάς σε Α. Χαραλαμπάκη, Ο νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, άρθρο 115 σελ. 955 επ. και εκεί παραπομπές & Γ. Μπουρμάς σε Α. Μαργαρίτη, Ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας αρ. 51, σελ. 230 επ.

¹¹⁵ Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., τιμητικός τόμος Ν. Χωραφά – Η. Γάφου – Κ. Γαρδίκας, τόμος δεύτερος, σελ. 108, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα. Αθήνα 1986.

¹¹⁶ Μαργαρίτη, Ποινολογία ΣΤ' εκδ. 2000, σελ. 225 επ., Μανωλεδάκη, Γεν. Θεωρ. Τομ. Γ', σελ. 257 υποσημ. 625, Καρρά, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο αρ. 346, Αλεξιάδη, Η καταγγελία του εγκλήματος εκδ. 1973, σελ. 61, Συμεωνίδου-Καστανίδου Δίκαιο, σελ. 249, Χατζηνικολάου Η εκπροσώπηση της ανώνυμης εταιρείας στην ποινική δίκη, ΠοινΔικ 2002, 762, ΑΠ 116/2017 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ286/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 555/2016 ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 649/2016 ΝΟΜΟΣ κ.α.

του άρθρου 51 παρ. 1 ΚΠΔ, η οποία έχει τις περισσότερες φορές ευρύτερο περιεχόμενο, από την διάταξη του άρθρου 115 ΠΚ που κατά κανόνα είναι αναμφίβολα στενότερη σημασιολογικά. Και τούτο διότι η έγκληση του άρθρου 51 παρ. 1 ΚΠΔ αποτελεί τρόπο καταγγελίας του εγκλήματος, ο οποίος αναφέρεται τόσο στα εγκλήματα που διώκονται μόνο κατ' έγκληση όσο όμως και σε αυτά που διώκονται αυτεπαγγέλτως. Υπενθυμίζεται ότι έγκληση που υποβάλλεται από κάποιον που δεν έχει την ιδιότητα του παθόντος ή του αδικηθέντος, μόνο ως μήνυση μπορεί να εκληφθεί, που αποτελεί κι αυτή τρόπο καταγγελίας των εγκλημάτων, αλλά μόνο στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα. Η επισημαινόμενη εδώ διαφοροποίηση δεν είναι μόνο θεωρητική αλλά και πρωτίστως πρακτική, καθώς εάν η σχετική καταγγελία χαρακτηριστεί ως μήνυση θα εφαρμοστούν όσα ορίζονται στο άρθρο 43 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ ενώ εάν χαρακτηριστεί ως έγκληση τότε θα έχουν εφαρμογή αυτά που προβλέπονται στα άρθρα 52 και 53 ΚΠΔ.

Εν συνεχεία, κρίσιμος χρόνος για την τον προσδιορισμό του δικαιούχου της εγκλήσεως είναι ο χρόνος τέλεσης της προσβολής, ενώ οποιαδήποτε μεταβολή του προσώπου αυτού μεταγενέστερα δεν λαμβάνεται υπόψη¹¹⁷. Δικαίωμα έγκλησης διαθέτει και εκείνο το πρόσωπο στο οποίο έχει μεταβιβασθεί κατά τον πιο πάνω χρόνο μέρος του εννόμου αγαθού, εφόσον βέβαια κάτι τέτοιο μπορεί να γίνει (λ.χ. στα περιουσιακά αγαθά)¹¹⁸.

Για να είναι όμως κάποιος δικαιούχος εγκλήσεως, δεν αρκεί μόνο να είναι παθών από το έγκλημα, αλλά απαιτείται επιπροσθέτως να είναι άμεσα παθών κατ' άρθρο 115 παρ. 1 ΠΚ. Ο όρος «άμεσα» δεν αποτελεί πλεονασμό αλλά αντιθέτως χρησιμεύει ώστε να περιορισθεί ο κύκλος των εν λόγω δικαιούχων μόνο σ' εκείνα τα πρόσωπα που είναι φορείς του προστατευόμενου εννόμου αγαθού, το οποίο επλήγη άμεσα και όχι αντανakλαστικά από το έγκλημα¹¹⁹. Ποιος όμως είναι ο φορέας του αγαθού που προσβάλλεται από την πράξη και κατά συνέπεια ποιος δικαιούται σε έγκληση είναι ζήτημα που κρίνεται κατά περίπτωση, χωρίς η κρίση αυτή να είναι πάντα εύκολη¹²⁰.

Περαιτέρω, δεν πρέπει γενικότερα να αναγνωρίζονται ως δικαιούχοι εγκλήσεως τα πρόσωπα εκείνα, τα οποία αποτελούν το υλικό αντικείμενο του εγκλήματος, όχι όμως τον φορέα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού. Η συγκεκριμένη διάκριση έχει

¹¹⁷ Βλ. Δέδε, Ποινική Δικονομία σελ. 345, Μυλωνόπουλος ΠοινΧρ ΜΑ', 1312 επ. ειδικά για τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, ο ίδιος Ποινικό Δίκαιο – Ειδικό Μέρος 20001, αρ. 254 επ.

¹¹⁸ Βλ. Κατσαντώνη, ΠοινΧρ ΚΑ', 715

¹¹⁹ Γ. Μπουρμάς σε Χαραλαμπίκη Α. & Λ. Μαργαρίτη, .ο.π., άρθρα 115 ΠΚ και 51 ΚΠΔ

¹²⁰ Για παράδειγμα, στο αδίκημα της εκδόσεως ακάλυπτης επιταγής (άρθρο 79 Ν. 5960/1933) μέχρι τον Ν. 3472/2006 δικαιούχος της υποβολής εγκλήσεως κατά μία άποψη ήταν μόνο ο τελευταίος κομιστής που εμφάνισε στην Τράπεζα τη μη πληρωθείσα επιταγή, κατ' άλλη άποψη δικαιούχος εγκλήσεως ήταν και ο οπισθογράφος που κατέστη κομιστής πληρώνοντας αναγωγικά την επιταγή μετά την εμφάνισή της. Εν τέλει η διχογνωμία λύθηκε με το άρθρο 15 παρ. 3 του Ν. 3472/2006 ορίζοντας ότι η ποινική δίωξη ασκείται με έγκληση του κομιστή της επιταγής που δεν πληρώθηκε ή του εξ αναγωγής υπόχρεου, ο οποίος την εξόφλησε και έγινε κομιστής της.

πρακτική σημασία στις περιπτώσεις όπου το υλικό αντικείμενο δεν αποτελεί συγκεκριμενοποίηση του προστατευόμενου εννόμου αγαθού¹²¹.

Συγχρόνως πρέπει εδώ να τονισθεί ότι κάθε έγκλημα έχει νομικό αντικείμενο (δηλαδή προστατευόμενο έννομο αγαθό) οπότε συνακόλουθα σε κάθε έγκλημα υπάρχει και παθών, έστω κι αν πρόκειται για πράξη στερούμενη υλικού αντικειμένου. Παθών μπορεί να είναι και το κοινωνικό σύνολο. Τούτο συμβαίνει στα λεγόμενα υπερατομικά ή κοινωνικά έννομα αγαθά όπως π.χ. στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος κ.α. Σε αυτά τα τελευταία, ορθότερο είναι να γίνει δεκτό ότι το οποιοδήποτε μέλος του κοινωνικού συνόλου, το οποίο πλήττεται από τη συγκεκριμένη εκάστοτε κρινόμενη αξιόποινη πράξη, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως παθών (και μάλιστα ως άμεσα παθών) από το έγκλημα που προσβάλλει το κρίσιμο κάθε φορά κοινωνικό αγαθό. Επίσης ένα συναφές εδώ ζήτημα, είναι κατά πόσον δικαιούχοι σε υποβολή εγκλήσεως ή και σε παράσταση πολιτικής αγωγής μπορεί να είναι κοινωφελείς οργανισμοί ή σωματεία, όταν το προστατευόμενο έννομο αγαθό ανήκει είτε στο κοινωνικό σύνολο (π.χ. περιβάλλον κ.α.) είτε σε τρίτο πρόσωπο (π.χ. κακοποιήσεις γυναικών από συζύγους, προσβολή εννόμων αγαθών ανηλίκων, αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας κλπ) ενόψει μάλιστα και του γεγονότος ότι η δυνατότητα παραστάσεως προς υποστήριξη της κατηγορίας σε τέτοιες περιπτώσεις προβλέπεται ορισμένες φορές ρητά σε σχετικά νομοθετήματα, όπως πχ άρθρο 28 παρ. 6 Ν. 1650/1986 κ.α. Οι πιο πάνω αρχές ισχύουν για τα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, ενώ στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα εγκλήματα γίνεται δεκτό ότι διευρύνεται ο κύκλος των δικαιούχων έγκλησης και περιλαμβάνει όλους τους αδικηθέντες¹²².

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι σε αντίθεση με το δικαίωμα προς υποστήριξης της κατηγορίας (πρώην παράσταση πολιτικής αγωγής), το οποίο είναι ευρύτερο σε σχέση με το δικαίωμα της εγκλήσεως και αναγνωρίζεται σε πιο ευρύ σχετικά κύκλο προσώπων, και το οποίο κατ' εξαίρεση είναι δυνατόν να ασκηθεί από τρίτο πρόσωπο, που κατά το αστικό δίκαιο καθίσταται φορέας της αστικής αξίωσης στην οποία αυτό στηρίζεται, όπως είναι ο κληρονόμος και ο οιονεί καθολικός διάδοχος νομικού προσώπου, το δικαίωμα υποβολής της έγκλησης είναι αμεταβίβαστο.

Πράγματι, το δικαίωμα της υποβολής εγκλήσεως είναι δημοσίας τάξεως¹²³, προσωποπαγές και δεν νοείται μεταβίβαση αυτού με πράξη εν ζωή ή αιτία θανάτου¹²⁴. Τούτο συνάγεται από το άρθρο 115 παρ. 1 του νέου ΠΚ (αντίστοιχο άρθρο 118 παρ. 1 παλαιού ΠΚ), το οποίο χορηγεί το δικαίωμα έγκλησης στον αμέσως παθόντα, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Μια τέτοια διάταξη που μεταβιβάζει ex lege το δικαίωμα έγκλησης σε άλλο, εκτός του αμέσως παθόντος, πρόσωπο είναι εκείνη του άρθρου 115

¹²¹ Στην εκούσια απαγωγή για παράδειγμα, υλικό αντικείμενο είναι μεν η θέλησή της απαγόμενη γυναίκα, νομικό αντικείμενο όμως είναι το δικαίωμα επί την γονική μέριμνα του προσώπου της, φορείς της οποίας είναι οι γονείς

¹²² Γ. Μπουρμάς σε Χαραλαμπίκη Α. & Λ. Μαργαρίτη, .ο.π., άρθρα 115 ΠΚ και 51 ΚΠΔ

¹²³ Ζησιάδης, Ποινική, τομ. Α', έκδοση Β', σελ 313, ίδιος Ποινικών, τομ. Β' σελ 497

¹²⁴ Α. Κονταξής, Η έγκληση στην Ποινική Δίκη, σελ 82

παρ. 4 ΠΚ (αντίστοιχο άρθρο 118 παρ. 4 παλαιού ΠΚ), σύμφωνα με την οποία μετά το θάνατο του παθόντος το δικαίωμα της έγκλησης μεταβιβάζεται στον επιζώντα σύζυγο ή σε αυτόν που συμβιώνε με τον θανόντα έως τον θάνατό του καθώς και στα τέκνα του, και αν αυτοί δεν υπάρχουν ή είναι δράστες του εγκλήματος, στους γονείς του¹²⁵. Για τους συγγενείς δε του άρθρου 115 παρ. 4 ΠΚ δεν νοείται περαιτέρω μεταβίβαση του δικαιώματος εγκλήσεως, όταν αυτοί πεθάνουν πριν ασκήσουν το δικαίωμα εγκλήσεως, δεδομένου ότι ο νόμος προβλέπει την ως άνω μεταβίβαση του δικαιώματος υποβολής εγκλήσεως μόνο μετά το θάνατο του παθόντος και όχι οποιουδήποτε δικαιούχου¹²⁶.

Επίσης, η μοναδική περίπτωση που το δικαίωμα υποβολής εγκλήσεως ασκείται από τον παθόντα δια αντιπροσώπου και άρα μιλάμε για επέκταση των δικαιούχων εγκλήσεως, είναι στην ειδικά ρυθμιζόμενη περίπτωση του άρθρου 115 παρ. 2 ΠΚ, ήτοι όταν ο παθών δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του ή τελεί υπό δικαστική συμπαράσταση, ενώ ένα ο παθών έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του, το δικαίωμα της έγκλησης έχουν τόσο ο παθών όσο και ο νόμιμος αντιπρόσωπός του, και μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του το δικαίωμα αυτό το έχει αποκλειστικά και μόνο ο παθών.

Επειδή η διάταξη του άρθρου 115 παρ. 4 ΠΚ διασπά τον κανόνα ότι το δικαίωμα της έγκλησης είναι προσωποπαγές και αμεταβίβαστο¹²⁷, πρέπει να ερμηνεύεται στενά και δεν τυγχάνει αναλογικής εφαρμογής. Πάντως το άρθρο 115 παρ. 1 ΠΚ αφήνει ανοικτή τη δυνατότητα να προβλεφθούν σε άλλες ειδικές διατάξεις νόμου περαιτέρω εξαιρέσεις από τον κανόνα του προσωποπαγούς χαρακτήρα, έτσι ώστε να παρέχεται δικαίωμα έγκλησης σε τρίτα πρόσωπα διαφορετικά από τον αμέσως ζημιωθέντα φορέα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού.

2. Περιπτώσιολογία

Στον παρόν κεφάλαιο θα γίνει προσπάθεια εντοπισμού των διαφόρων δυσχερειών που μπορεί να προκύψουν κατόπιν της νομοθετικής μεταρρύθμισης της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων κατά την υποβολή εγκλήσεως από τους δικαιούχους, ήτοι από τους αμέσως παθόντες, ως ανωτέρω προσδιορίστηκαν.

2.1. Τέλεση αδικήματος από τους νομίμους εκπροσώπους του νομικού προσώπου

¹²⁵ Αρ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ2020, σελ 644

¹²⁶ Γ. Μπούμας σε Λ. Μαργαρίτη, Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 51, σελ 242

¹²⁷ ΑΠ 1300/2016

Ως γνωστόν, όταν τελείται σε βάρος νομικού προσώπου κατ' έγκληση διωκόμενο έγκλημα, το δικαίωμα της έγκλησης ανήκει σε εκείνον, που έχει κατά νόμο ή κατά το καταστατικό εξουσία εκπροσώπησης του νομικού προσώπου. Ενδιαφέρον ιδιαίτερο παρουσιάζουν οι εμπορικές εταιρίες, όπου ειδικά στις ομόρρυθμες εταιρείες δικαίωμα υποβολής εγκλήσεως ασκείται από τους ομορρύθμους εταίρους αυτής, εκτός κι ορίζεται διαφορετικά στη σύμβαση, ως προς τις Ι.Κ.Ε. και Ε.Π.Ε. δικαίωμα έγκλησης έχει επί εγκλήματος ο διαχειριστής, ενώ επί εγκλήματος κατά ΑΕ το ΔΣ ή τα πρόσωπα, τα οποία σύμφωνα με το καταστατικό εκπροσωπούν την εταιρεία ή στα οποία έχει μεταβιβασθεί η σχετική εξουσία με απόφαση του ΔΣ. Τα πρόσωπα αυτά δικαιούνται να υποβάλουν και την κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωση συνέχισης της ποινικής διαδικασίας. Ποιος είναι όμως ο δικαιούχος της έγκλησης ή της δήλωσης συνέχισης στη συχνά εμφανιζόμενη στην πράξη περίπτωση που το περιουσιακό έγκλημα κατά της εταιρείας έχει τελεσθεί από τους νομίμους εκπροσώπους της¹²⁸; Ή τι γίνεται σε περίπτωση που οι νόμιμοι εκπρόσωπο του νομικού προσώπου αμελήσουν να υποβάλλουν έγκληση εντός της νομίμου προθεσμίας, ως υφίσταται μεγάλη πιθανότητα να συμβεί;

Η σύμπτωση της ιδιότητας του υπαιτίου και του δικαιούχου της έγκλησης δημιουργεί σύγκρουση συμφερόντων, η οποία παρέχει αφορμή για το διορισμό ειδικού εκπροσώπου του νομικού προσώπου για την υποβολή της έγκλησης. Εφαρμοστέα είναι κατ' αρχήν η γενική διάταξη του άρθρου 69 ΑΚ, όπως αυτό ισχύει μετά την αντικατάστασή του με το άρθρο 1 παρ. 1 Ν. 4055/2012. Η διάταξη αυτή, η οποία εφαρμόζεται σε όλες τις προσωπικές και κεφαλαιουχικές εταιρείες, παρέχει το δικαίωμα σε οποιονδήποτε έχει έννομο συμφέρον να ζητήσει από το Ειρηνοδικείο της έδρας του νομικού προσώπου κατά τη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας το διορισμό προσωρινής διοίκησης, όταν τα συμφέροντα των διοικούντων συγκρούονται με τα συμφέροντα του νομικού προσώπου. Τέτοια περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων συντρέχει αναμφίβολα, όταν έχει τελεσθεί αδίκημα σε βάρος της περιουσίας του νομικού προσώπου από το νόμιμο εκπρόσωπο του τελευταίου. Η προσωρινή διοίκηση που θα ορισθεί από το Ειρηνοδικείο θα εκπροσωπήσει το νομικό πρόσωπο ειδικά στο ζήτημα επί του οποίου έχει ανακύψει η σύγκρουση συμφερόντων, δηλαδή η εξουσία της περιορίζεται στην υποβολή της έγκλησης ή της κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωσης συνέχισης.

Στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 69 ΑΚ εμπίπτουν κατ' αρχήν και οι ανώνυμες εταιρείες. Ζήτημα έχει όμως ανακύψει ως προς τη σχέση του άρθρου 69 ΑΚ με την ειδική διάταξη του άρθρου 105 παρ. 1 Ν. 4548/2018 (και την αντίστοιχη προϊσχύσασα διάταξη του άρθρου 22β' Ν. 2190/1920), η οποία παρέχει το δικαίωμα στους μετόχους της μειοψηφίας που εκπροσωπούν ποσοστό τουλάχιστον 1/20 του καταβεβλημένου εταιρικού κεφαλαίου να ζητήσουν από το Μονομελές Πρωτοδικείο το διορισμό ειδικού εκπροσώπου για την άσκηση εταιρικής αγωγής κατά των μελών του ΔΣ της ΑΕ για την υπαίτια παραβίαση των καθηκόντων τους κατά τη διοίκηση των εταιρικών υποθέσεων.

¹²⁸ Αρ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ 2020, σελ 641 επ.

Η κρατούσα άποψη δέχεται ότι η διάταξη του άρθρου 22β' Ν. 2190/1920 είναι ειδική έναντι της διάταξης του άρθρου 69 ΑΚ, η οποία χαρακτηρίζεται ως γενική και επικουρική. Θα πρέπει όμως να σημειωθεί ότι οι δύο διατάξεις έχουν διαφορετικό πεδίο εφαρμογής, αφού το μεν άρθρο 22β Ν. 2190/1920 (νυν άρθρο 105 Ν. 4548/2018) ισχύει, μόνο όταν ζητείται η άσκηση εταιρικής αγωγής, το δε άρθρο 69 ΑΚ είναι ευρύτερο στο βαθμό που εφαρμόζεται για όλες τις λοιπές διαδικαστικές ενέργειες επί των οποίων ανακύπτει σύγκρουση συμφερόντων, στις οποίες περιλαμβάνεται και η υποβολή έγκλησης. Ενόψει αυτού η νομολογία δέχεται ότι, όταν ζητείται ο διορισμός προσωρινής διοίκησης μιας ανώνυμης εταιρείας λόγω σύγκρουσης συμφερόντων χωρίς να πρόκειται να ασκηθεί αξίωση της εταιρείας κατά των μελών της διοίκησής της, εφαρμόζεται το άρθρο 69 ΑΚ και όχι το άρθρο 22β του ν. 2190/1920¹²⁹. Σημειώτέον ότι το άρθρο 69 ΑΚ παρέχει πληρέστερη προστασία στο βαθμό που τον ορισμό προσωρινής διοίκησης για την υποβολή έγκλησης δικαιούται να ζητήσει οποιοσδήποτε μέτοχος της ΑΕ, χωρίς να απαιτείται να διαθέτει το μειοψηφικό ποσοστό που προβλέπεται στο άρθρο 105 Ν. 4548/2018.

Επίσης, ζήτημα ανακύπτει και ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 69 ΑΚ στις περιπτώσεις που το διορισμό προσωρινής διοίκησης σε Α.Ε., για να υποβληθεί για λογαριασμό της έγκληση κατά των μελών της υπάρχουσας διοίκησής της για περιουσιακό έγκλημα που τέλεσαν σε βάρος της, ζητούν, με βάση το ανωτέρω άρθρο, πρόσωπα που στηρίζουν το έννομο συμφέρον τους, όχι στην ιδιότητα του μετόχου αυτής, αλλά στην ιδιότητά τους ως δανειστών της Α.Ε. ή επί ήδη πτωχευσάσης ΑΕ στην ιδιότητά τους ως πιστωτών αυτής. Σχετικά με το ζήτημα αυτό, αν και κατά την ορθότερη γνώμη¹³⁰ έχουν έννομο συμφέρον να ζητήσουν κατ' άρθρο 69 ΑΚ το διορισμό προσωρινής διοίκησης και τα ως άνω πρόσωπα, έχει διατυπωθεί και άλλη άποψη, η οποία περιορίζει την εφαρμογή του άρθρου 69 ΑΚ μόνον στην περίπτωση που απαιτείται συμμετοχή του νομικού προσώπου της εταιρείας στην πτωχευτική διαδικασία, ενώ για την αίτηση προς υποβολή έγκλησης, εξαρτά την ύπαρξη εννόμου συμφέροντος από την ιδιότητα του μετόχου της εταιρείας, ο οποίος πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 105 Ν. 4548/2018¹³¹.

2.2. Δικαιούχος της έγκλησης επί αδικημάτων κατά αλλοδαπών εταιρειών

¹²⁹ ΑΠΝ 1313/1997, 5626/2020 ΕφΑθ

¹³⁰ Στους έχοντες έννομο συμφέρον περιλαμβάνεται κάθε μέτοχος, επίσης ο δανειστής του νομικού προσώπου, αν πρόκειται ν' ασκήσει δικαίωμά του κατά του νομικού προσώπου ή έχει εκτελεστό τίτλο κατ' αυτού, ο δανειστής του μετόχου αν απρακτεί ο τελευταίος και γενικά κάθε τρίτος, ο οποίος αντλεί συμφέρον προς λειτουργία της διοίκησής του (βλ. Β. Βαθρακοκοίλη, ΕρΝομΑΚ – Ερμηνεία – Νομολογία Αστικού Κώδικα, τ. 1ος, Γενικές Αρχές, σελ. 363 και 375, και τις εκεί σημειούμενες παραπομπές σε θεωρία και νομολογία)

¹³¹ Βρούστης Χρ., Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161 και υποσημείωση 26

Εξαιρετικά δύσκολη είναι η άσκηση ποινικής δίωξης για κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα που τελέστηκαν σε βάρος αλλοδαπών και ιδίως εξωχώριων-υπεράκτιων (off-shore) εταιρειών, ήτοι εταιρειών που έχουν συσταθεί σύμφωνα με το δίκαιο αλλοδαπής Πολιτείας, στην επικράτεια της οποίας, σύμφωνα με το καταστατικό τους, εδρεύουν (τυπική έδρα), έχουν όμως πραγματική έδρα στην Ελλάδα, όπου λειτουργεί και ασκείται η διοίκησή τους¹³².

Σε τέτοιες περιπτώσεις ανακύπτει το ζήτημα ποιος νομιμοποιείται να υποβάλει την έγκληση ή την κατ' άρθρο 464 ΠΚ δήλωση συνέχισης, και συγκεκριμένα αν μπορεί να θεωρηθεί αμέσως παθόν το φυσικό πρόσωπο στο οποίο ανήκουν οι μετοχές ή τα μερίδια της αλλοδαπής εταιρείας¹³³.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 ΑΚ η ικανότητα του νομικού προσώπου κρίνεται από το δίκαιο της έδρας του. Αρχικά η ΟΛΑΠ 2/2003 (πολιτική) είχε δεχθεί, βασιζόμενη στην εμπεδωμένη στην προηγούμενη νομολογία άποψη, ότι ως «έδρα» του νομικού προσώπου κατ' άρθρο 10 ΑΚ θεωρείται η πραγματική και όχι η καταστατική, ότι με εξαίρεση τις αλλοδαπές ναυτιλιακές εταιρείες, οι οποίες κατ' άρθρο 1 Ν. 791/1978 διέπονται πάντοτε ως προς την ικανότητα δικαίου από το δίκαιο του κράτους στο οποίο ευρίσκεται η καταστατική έδρα τους, οι λοιπές εταιρείες, που έχουν μεν συσταθεί και εδρεύουν στην αλλοδαπή, πλην όμως διοικούνται πράγματι στην Ελλάδα, είναι άκυρες και θεωρούνται «εν τοις πράγμασιν» μόνο εταιρείες.

Η έλλειψη νομικής προσωπικότητας της αλλοδαπής (μη ναυτιλιακής) εταιρείας κατά το ελληνικό δίκαιο σημαίνει ότι άμεσα ζημιούμενος (και άρα δικαιούχος εγκλήσεως) καθίσταται όχι το νομικό πρόσωπο, αλλά μόνο το φυσικό πρόσωπο που είναι ο πραγματικός ιδιοκτήτης του. Ωστόσο μεταγενέστερες αποφάσεις δέχονται ότι, εφόσον οι εταιρείες που στερούνται νομικής προσωπικότητας έχουν σύμφωνα με το άρθρο 62 εδ. β' ΚΠολΔ την ικανότητα να είναι διάδικοι, αυτές και όχι τα κατ' ιδίαν μέλη τους παραμένουν υποκείμενα της επίδικης έννομης σχέσης¹³⁴.

Εφόσον κατά τη νεότερη νομολογιακή θέση τα αλλοδαπά νομικά πρόσωπα που διοικούνται εν τοις πράγμασιν στην Ελλάδα θεωρούνται φορείς της προσβληθείσας περιουσίας, τα ίδια τα νομικά πρόσωπα και όχι τα δικαιούχα φυσικά πρόσωπα θα μπορούσαν να θεωρηθούν αμέσως παθόντα και κατ' επέκταση δικαιούχοι εγκλήσεως. Ανεξαρτήτως όμως των ασταθών θέσεων της νομολογίας των πολιτικών δικαστηρίων επί του ζητήματος της νομικής προσωπικότητας της αλλοδαπής εταιρείας κατά το ελληνικό δίκαιο, καθοριστικός για την επίλυση του συζητούμενου προβλήματος παραμένει ο προσωποπαγής χαρακτήρας του δικαιώματος της έγκλησης.

Στο πλαίσιο μιας τέτοιας ποινικής θεώρησης του ζητήματος ο καθορισμός του αμέσως παθόντος πρέπει να αποδεσμευθεί από τα αμιγώς αστυνομικά κριτήρια του

¹³² Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 7 του Ν. 3091/2002: «... εξωχώρια εταιρεία εννοείται η εταιρεία που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση τη νομοθεσία της οποίας δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης»

¹³³ Αρ. Τζαννετής, ο.π.

¹³⁴ ΟΛΑΠ (πολ.) 14/2007, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1938/2017 (πολ.), ΝΟΜΟΣ

άρθρου 10 ΑΚ. Αυτό σημαίνει ότι μεγαλύτερη σημασία πρέπει να αποδοθεί στο γεγονός ότι το νομικό πρόσωπο έχει νομική αυτοτέλεια κατά το αλλοδαπό δίκαιο, και μικρότερη στο αν έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα και κατά το ελληνικό δίκαιο κατ' άρθρο 10 ΑΚ με βάση το κριτήριο της έδρας, με το οποίο τέμνονται πλείστα ποινικώς αδιάφορα αστικού δικαίου ζητήματα, όπως είναι αυτά που απασχόλησαν τη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων (λ.χ. η λειτουργία ή η λύση του νομικού προσώπου, οι εσωτερικές σχέσεις των μελών του, η αστική ευθύνη έναντι τρίτων κ.ο.κ.).

Διευκρινίζεται, τέλος, ότι δεν επιτρέπεται να χορηγηθεί δικαίωμα έγκλησης στο φυσικό πρόσωπο πραγματικό ιδιοκτήτη του αλλοδαπού νομικού προσώπου με επίκληση της άρσης της περιουσιακής αυτοτέλει του νομικού προσώπου. Αυτή η κατασκευή του αστικού δικαίου αποβλέπει αποκλειστικά στην προστασία των τρίτων δανειστών της εταιρείας σε περιπτώσεις καταχρηστικής συμπεριφοράς του βασικού μετόχου ή εταίρου¹³⁵. Τέτοια ανάγκη όμως δεν υφίσταται, όταν η αλλοδαπή εταιρεία ασκεί τις δικές της αξιώσεις κατά τρίτων, διότι διαφορετικά θα καταλήγαμε στο παράδοξο να δικαιούται ο φορέας της εταιρείας να ασκεί στο όνομά του και να ενσωματώνει στη δική του περιουσία τις εταιρικές αξιώσεις.

Συνεπώς, και σε σχέση με τις ανωτέρω εν τοις πράγμασι εταιρείες, στην περίπτωση σύγκρουσης των συμφερόντων τους με αυτά των νομίμων εκπροσώπων τους, όταν οι τελευταίοι δεν υποβάλλουν έγκληση, είτε γιατί οι ίδιοι είναι οι δράστες των τελεσθέντων σε βάρος τέτοιων εταιρειών περιουσιακών εγκλημάτων, είτε γιατί δράστης είναι ο πραγματικός δικαιούχος αυτών, κατ' εντολή του οποίου ενεργούν, ανακύπτουν, και τα εξής πρόσθετα ζητήματα¹³⁶:

α) Το δικονομικό ζήτημα, εάν υπάρχει δικαιοδοσία των ημεδαπών δικαστηρίων για την εκδίκαση αίτησης διορισμού προσωρινής διοίκησης κατ' άρθρο 69 ΑΚ στις εν λόγω εταιρείες. Επί του ζητήματος αυτού η νομολογία δέχεται ότι υφίσταται δικαιοδοσία και αρμοδιότητα των Ελληνικών Δικαστηρίων για την εκδίκαση αίτησης για το διορισμό, κατ' άρθρο 69 ΑΚ, προσωρινής διοίκησης στις ως άνω εταιρείες, διότι η ρύθμιση του Ν. 791/1978 περιορίζεται ως προς την έκταση εφαρμογής της μόνο στη σύσταση και τη δικαιοπρακτική ικανότητα των ναυτιλιακών εταιρειών που έχουν μεν καταστατική έδρα στην αλλοδαπή, πλην όμως είναι νομίμως εγκατεστημένες στην Ελλάδα και επομένως δεν υπάγονται στο περιορισμένο πεδίο εφαρμογής του Ν. 791/1978 δικονομικής φύσεως θέματα, όπως είναι η δωσιδικία τέτοιων εταιρειών¹³⁷.

β) Το ουσιαστικού δικαίου ζήτημα, που αφορά στη δυνατότητα εκπροσώπησης των ως άνω εταιρειών με τον διορισμό σ' αυτές προσωρινής διοίκησης, όταν στο δίκαιο της αλλοδαπής Πολιτείας, με βάση το οποίο έχουν συσταθεί, δεν προβλέπεται ρύθμιση αντίστοιχη του άρθρου 69 ΑΚ. Επί του ζητήματος αυτού ορθότερη είναι η άποψη κατά

¹³⁵ Βλ. ΟΛΑΠ2/2013 ΝΟΜΟΣ

¹³⁶ Χρ.Βρούστις, ο.π.

¹³⁷ ΜΕΦΠειρ 647/2020 (Τμ. Ναυτικών Διαφορών), ΕφΠειρ 403/2004 (Τμ. Ναυτικών Διαφορών), ΠειρΝομ 2004, σ. 213, ΕΝαυτΔ 2004, σ. 177

την οποία, τα ημεδαπά Δικαστήρια μπορούν να προβούν σε αναλογική εφαρμογή του ανωτέρω άρθρου και να διορίσουν προσωρινή διοίκηση σε τέτοιες εταιρείες, ώστε να καταστεί δυνατή η άσκηση των δικαιωμάτων τους και να αποτραπεί ο κίνδυνος αδρανοποίησής τους¹³⁸.

2.3. Η ένωση προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα ως δικαιούχοι εγκλήσεως

Ζήτημα υπάρχει εάν δικαιούχοι εγκλήσεως μπορούν να είναι και ενώσεις προσώπων που στερούνται νομικής προσωπικότητας, όπως είναι λ.χ. τα πολιτικά κόμματα. Η ελληνική επιστήμη αντιμετώπισε το θέμα έμμεσα, σε συνάρτηση με το άρθρο 62 παρ. 2 του ΚΠολΔ, εξετάζοντας τη δυνατότητα παράστασης των ενώσεων αυτών ως πολιτικώς εναγόντων. Έγινε δεκτό¹³⁹ σύμφωνα και με όσα υποστηρίζονται στο αστικό δικονομικό δίκαιο, ότι το άρθρο αυτό αποσκοπεί μόνο στη διαδικαστική διευκόλυνση των ενώσεων, χωρίς να επηρεάζει την ουσιαστική σχέση με το επίδικο δικαίωμα. Επομένως, φορείς του δικαιώματος είναι τα κατ' ιδίαν μέλη, διαδικαστικά όμως τα δικαιώματα του πολιτικώς ενάγοντος ασκεί η ένωση μέσω του ορισμένου εκπροσώπου της¹⁴⁰¹⁴¹.

Η απάντηση δεν είναι όμως τόσο απλή σε ό,τι αφορά την έγκληση. Υπάρχουν πράγματι εγκλήματα – όπως είναι τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας – στα οποία η λύση ως προς το φορέα του εννόμου αγαθού εξαρτάται απόλυτα από τα όσα ισχύουν στο χώρο του αστικού δικαίου. Η απόκτηση κυριότητας, λ.χ. από μια ένωση προσώπων προϋποθέτει την ύπαρξη νομικής προσωπικότητας. Στα εγκλήματα λοιπόν αυτά, την έγκληση μπορεί να υποβάλλει μόνον το φυσικό πρόσωπο - φορέας της ιδιοκτησίας ή της περιουσίας. Υπάρχουν όμως και εγκλήματα στα οποία ο προσδιορισμός του εννόμου αγαθού – και επομένως του φορέα του – δεν προϋποθέτει κρίση στο χώρο του αστικού δικαίου. Εδώ ανήκει για παράδειγμα το έγκλημα της διατάραξης της οικιακής ειρήνης, κατά το άρθρο 334 του παλαιού ΠΚ, με το οποίο προστατεύεται η ελεύθερη δράση – κίνηση και λειτουργία – των ατόμων σε ορισμένο χώρο.

Ο ποινικός νομοθέτης στον παλαιό ΠΚ εξάλλου, όπως φαίνεται και από τα άρθρα 157Α ή 197 ΠΚ, δεν εξαρτούσε την αναγνώριση των δικαιωμάτων από το τυπικό στοιχείο της απόκτησης νομικής προσωπικότητας, αλλά από την πραγματική, υλική υπόσταση των ενώσεων προσώπων στο κοινωνικό χώρο. Στις περιπτώσεις λοιπόν

¹³⁸ ΕφΠειρ 403/2004 (Τμ. Ναυτικών Διαφορών), ΠειρΝομ 2004, σ. 213, ΕΝαυτΔ 2004, σ. 177).

¹³⁹ Βλ. Φωτόπουλου, Γνωμ, ΠοινΧρ 1984, 692, Ψαρούδα Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1992, σελ. 153

¹⁴⁰ Βλ. Ψαρούδα-Μπενάκη, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1992, σελ. 153

¹⁴¹ Η νομολογία των ποινικών μας δικαστηρίων αντιμετώπισε το πρόβλημα σε σχέση με τα πολιτικά κόμματα, βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Η ποινική προστασία των πολιτικών σωμάτων στο ελληνικό δίκαιο, 1982, σελ. 242 επ.

αυτές θα μπορούσε εύλογα να αναγνωριστεί δικαίωμα εγκλήσεως στην ίδια την ένωση προσώπων¹⁴².

Ακολουθώντας με τα ως άνω αναφερόμενα, για την αντιμετώπιση του προβλήματος υποστηρίχθηκε¹⁴³ ότι όπου το έννομο αγαθό που προσβάλλεται προϋποθέτει την προηγούμενη αναγνώρισή του στο χώρο του αστικού δικαίου, η ένωση, στο μέτρο που δεν έχει νομική προσωπικότητα, δεν μπορεί να είναι φορέας του και άρα δικαιούχος εγκλήσεως (πχ εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας). Όπου αντίθετα το θιγόμενο έννομο αγαθό δεν προϋποθέτει προηγούμενη κρίση στο χώρο του αστικού δικαίου, θα μπορούσε να θεωρηθεί φορέας του και άρα δικαιούχος εγκλήσεως και η στερούμενη νομικής προσωπικότητας ένωση (πχ το έγκλημα της διατάραξης της οικιακής ειρήνης με αντικείμενο προσβολής τα γραφεία ενός πολιτικού κόμματος).

Όμως το πιο πάνω συμπέρασμα μάλλον δεν θα πρέπει να γίνει δεκτό στα πλαίσια ισχύος του νέου ΠΚ, εφόσον με αυτόν ο ποινικός νομοθέτης κατήργησε ουσιαστικά κάθε αξιόποινη πράξη με αμέσως παθόντα τα πολιτικά κόμματα, όπως τούτο συνέβη π.χ. με το άρθρο 197 ΠΚ ή με το άρθρο 157^Α ΠΚ¹⁴⁴.

2.4. Δικαιούχος της έγκλησης επί οιονεί καθολικής διαδοχής νομικών προσώπων

Ένα άλλο ζήτημα, που αναμένεται να εμφανισθεί με συχνότητα στην πράξη, είναι ο προσδιορισμός του δικαιουμένου να προβεί σε δήλωση συνέχισης της ποινικής διαδικασίας κατ' άρθρο 464 ΠΚ επί οιονεί καθολικής διαδοχής του παθόντος νομικού προσώπου (διάσπαση ή συγχώνευση δι' απορροφήσεως)¹⁴⁵.

Επειδή και το δικαίωμα αυτό είναι προσωποπαγές, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι, εφόσον το νομικό πρόσωπο, στο οποίο ανήκε αρχικά το προσβληθέν περιουσιακό στοιχείο, δεν υφίσταται πλέον στο νομικό κόσμο, κατ' ανάγκην σε δήλωση συνέχισης δικαιούται να προβεί το διάδοχο νομικό πρόσωπο, που είναι κατά το χρόνο της δήλωσης ο μοναδικός φορέας του δικαιώματος. Εντούτοις, θα πρέπει να επισημανθεί ότι στις περιπτώσεις οιονεί καθολικής διαδοχής νομικών προσώπων υπάρχει νομοθετικό κενό ως προς τον καθορισμό του δικαιούχου της έγκλησης. Δεδομένου ότι το άρθρο 115 παρ. 1 ΠΚ παρέχει το δικαίωμα υποβολής έγκλησης σε άλλα –πέραν του αμέσως παθόντος– πρόσωπα, μόνο όπου «ο νόμος ορίζει διαφορετικά», θα έπρεπε στο νέο ΠΚ να υπάρχει πρόβλεψη αντίστοιχου περιεχομένου με εκείνη του άρθρου 64 εδ. β' ΚΠΔ, που να χορηγεί ρητά το δικαίωμα έγκλησης στον οιονεί καθολικό διάδοχο του

¹⁴² Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου, Δίκαιο, σελ 250

¹⁴³ Λ. Μαργαρίτης – Ν. Παρασκευόπουλος – Γ. Νούσκαλης, Ποινολογία, άρθρα 50-133 νέου ΠΚ, Νομική Βιβλιοθήκη σελ. 189-190 και οι παραπομπές

¹⁴⁴ Γ.Μπουρμάς σε Α. Χαραλαμπίκη, Ο νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Πρώτος τόμος άρθρο 115 επ.

¹⁴⁵ Αρ. Τζαννετής, ο.π.

παθόντος νομικού προσώπου κατά τα ισχύοντα σε περίπτωση θανάτου του αρχικού δικαιούχου της έγκλησης (άρθρο 115 παρ. 4 ΠΚ)¹⁴⁶.

Σε κάθε περίπτωση δεν νοείται να υποβληθεί η έγκληση ή η δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 ΠΚ από άλλο τρίτο πρόσωπο πέραν του οιονεί καθολικού διαδόχου του αρχικώς ζημιωθέντος νομικού προσώπου, που είναι φορέας του προσβληθέντος εννόμου αγαθού κατά το χρόνο υποβολής της ανωτέρω δήλωσης.

Εντούτοις, έχει γίνει δεκτό από τον Άρειο Πάγο¹⁴⁷ ότι είναι νόμιμη η παράσταση της υπό εκκαθάριση ανώνυμης εταιρείας ως πολιτικώς ενάγουσας εκπροσωπούμενης από τον εκκαθαριστή αυτής, εφ' όσον η ΑΕ τελούσα υπό εκκαθάριση έχει νομική προσωπικότητα και μπορεί να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγουσα, κρίνοντας ότι νομίμως εκπροσωπήθηκε η υπό εκκαθάριση ΑΤΕ από τη διαχειρίστρια - ειδική εκκαθαριστή.

Επιπλέον, σε παρόμοια περίπτωση το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών για πράξη απάτης, που φέρεται τελεσθείσα σε βάρος τραπεζικής ανώνυμης εταιρείας πριν από τη θέση της σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης, και που προέβη σε δήλωση συνέχισης ο ειδικός εκκαθαριστής του τραπεζικού ιδρύματος, δέχθηκε ότι ο ειδικός εκκαθαριστής νομίμως υποβάλλει τη δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 ΠΚ, ασχέτως του εάν παραμένει κατά το χρόνο της δήλωσης φορέας της αξίωσης από το κατ' έγκληση διωκόμενο έγκλημα.

Ενόψει όμως του ότι το δικαίωμα υποβολής δήλωσης του άρθρου 464 ΠΚ είναι αυτοτελές και παρέχεται για πρώτη φορά με το νέο ΠΚ, στην εν λόγω δήλωση, κατά βάσιμη στη θεωρία άποψη¹⁴⁸, εδικαιούτο να προβεί μόνο ο οιονεί καθολικός διάδοχος του μεταβατικού πιστωτικού ιδρύματος, στο οποίο ανήκε κατά το χρόνο έναρξης ισχύος του νέου ΠΚ και υποβολής της σχετικής δήλωσης το προσβληθέν περιουσιακό δικαίωμα, ενώ αντιθέτως κατά το χρόνο εκείνο το αρχικώς ζημιωθέν νομικό πρόσωπο (εκπροσωπούμενο από τον ειδικό εκκαθαριστή) είχε παύσει να είναι φορέας του δικαιώματος .

2.5. Ως προς την ποινική δίωξη αυτεπαγγέλτως διωκομένων εγκλημάτων, η στοιχειοθέτηση των οποίων προϋποθέτει την τέλεση κάποιου βασικού αδικήματος

Σε περίπτωση δίωξης σοβαρών εγκλημάτων, διωκομένων αυτεπαγγέλτως, όπως το έγκλημα της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, για τη στοιχειοθέτηση του οποίου απαιτείται η τέλεση βασικών αδικημάτων, στα οποία

¹⁴⁶ Όπως σε περίπτωση καθολικής διαδοχής φυσικού προσώπου, τα πρόσωπα που δικαιούνται να υποβάλλουν έγκληση και κατ' επέκταση δήλωση συνέχισης του άρθρου 464 ΠΚ είναι τα οριζόμενα στο άρθρο 115 παρ. 4 ΠΚ.

¹⁴⁷ ΑΠ 556/2020, ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁴⁸ Αρ. Τζαννετής, ο.π.

συγκαταλέγονται ως επί το πλείστον τα εγκλήματα της υπεξαίρεσης και της απάτης, συντρέχει ο σοβαρότατος κίνδυνος αν δεν υποβληθεί έγκληση για το βασικό αδίκημα που διώκεται κατ' έγκληση, να εξαλειφθεί το αξιόποινο όχι μόνον αυτού αλλά και του εγκλήματος της νομιμοποίησης εσόδων που προήλθαν από την τέλεση του συγκεκριμένου βασικού αδικήματος¹⁴⁹.

2.6. Ως προς την ποινική δίωξη διωκομένων κατ' έγκληση εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, που τελούνται κατ' εξακολούθηση, με παθόντες περισσότερα πρόσωπα

Λαμβανομένου υπόψη ότι για το χαρακτηρισμό των εγκλημάτων κατά των περιουσιακών εννόμων αγαθών ως κακουργημάτων χρησιμοποιείται το ποσοτικό κριτήριο της αξίας του παρανόμως ιδιοποιηθέντος πράγματος (στο έγκλημα της υπεξαίρεσης) ή του παρανόμου περιουσιακού οφέλους του δράστη ή της ζημίας που προκλήθηκε στον παθόντα (στα εγκλήματα της απάτης και της απάτης με υπολογιστή), που πρέπει να υπερβαίνει το ποσόν των 120.000 ευρώ, ανακύπτει πρόβλημα στις περιπτώσεις τέλεσης κάποιου εκ των ανωτέρω εγκλημάτων κατ' εξακολούθηση, σε βάρος περισσότερων παθόντων, στο οποίο το ποσόν που προκύπτει από κάθε μία από τις μερικότερες πράξεις που το απαρτίζουν δεν υπερβαίνει το ανωτέρω ποσόν.

Εάν στις περιπτώσεις αυτές, κάποιοι εκ των παθόντων δεν υποβάλουν για οποιοδήποτε λόγο έγκληση και κατόπιν τούτου το συνολικό ποσόν που προκύπτει δεν υπερβαίνει το ποσόν των 120.000 ευρώ, τότε το κατά τα ανωτέρω τελεσθέν κατ' εξακολούθηση έγκλημα χαρακτηρίζεται ως πλημμέλημα, με αποτέλεσμα ο δράστης να αποφύγει την επιβολή κακουργηματικής ποινής και ενδεχομένως να υπάρξει και κίνδυνος παραγραφής της πράξης του¹⁵⁰.

Ο κίνδυνος να μην ασκηθεί καν ποινική δίωξη είναι ιδιαίτερα σημαντικός στο έγκλημα της απάτης με υπολογιστή, από το οποίο, όπως αναφέρει ο Μυλωνόπουλος¹⁵¹, μπορεί ο δράστης να αποκομίσει τεράστιο περιουσιακό όφελος αν και σε καθένα από τα χιλιάδες θύματα προκάλεσε ελάχιστη περιουσιακή ζημία. Εάν στο ως άνω έγκλημα δεν υποβληθεί έγκληση από κανένα παθόντα, λόγω της ελάχιστης ζημίας που υπέστη,

¹⁴⁹ Χρ. Βρούστης, Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161

¹⁵⁰ Ιδ. Ο Τζαννετής, ΠοινΧρ 2020, σ. 641, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, θεωρεί ότι «το σοβαρότερο μειονέκτημα της κατ' έγκληση δίωξης αναδεικνύεται στην κατ' εξακολούθηση τέλεση περιουσιακών αδικημάτων με πλείονες παθόντες», επισημαίνοντας ότι «εάν η ζημία αυτών είναι αμελητέα, μπορεί να μην ενδιαφερθεί κανένας εξ αυτών να υποβάλει έγκληση». Ορθά παρατηρεί δε, ότι στις περιπτώσεις αυτές, κατ' ουσίαν «η περιουσία εκάστου παθόντος εμμέσως συνδιατίθεται

από τους υπόλοιπους».

¹⁵¹ Μυλωνόπουλος, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2020, σελ 1029

τότε αυτή η πράξη, η οποία με βάση το συνολικό όφελος που αποκόμισε ο δράστης συνιστά κακούργημα, θα μείνει ατιμώρητη¹⁵².

2.7 Οι αμέσως παθόντες και άρα δικαιούχοι εγκλήσεως στην περίπτωση της τριγωνικής απάτης, της υπεξαίρεσης και των εγκλημάτων κατά της ιδιοκτησίας

Με δεδομένο ότι το έγκλημα της απάτης στρέφεται κατά της περιουσίας, την ιδιότητα του παθόντος και του δικαιούχου της υποβολής εγκλήσεως την έχει μόνον ο φορέας της περιουσίας που ζημιώθηκε και όχι το ενδεχομένως τρίτο πρόσωπο του παραπλανηθέντος στην περίπτωση της λεγόμενης τριγωνικής απάτης, στην οποία ως αμέσως παθών εμφανίζεται μόνον ο φορέας της περιουσίας που ζημιώθηκε και κατά συνέπεια μόνο αυτός έχει το δικαίωμα υποβολής εγκλήσεως ή της δήλωσης του άρθρου 464 ΠΚ και όχι το πρόσωπο που εξαπατήθηκε, πλην όμως δεν ζημιώθηκε η περιουσία του.

Εν συνεχεία, όσον αφορά στο αδίκημα της υπεξαίρεσης, η ιδιοκτησία αποτελεί ένα ατομικό, μη προσωποπαγές έννομο αγαθό, του οποίου φορέας μπορεί να είναι είτε φυσικό πρόσωπο είτε νομικό πρόσωπο, καθώς ο όρος «ιδιοκτησία» στο Ποινικό Δίκαιο αποδίδει ακριβώς τη δυνατότητα της θεσμικά επιτρεπτής εξουσιάσεως ενός πράγματος από ένα πρόσωπο. Έτσι, η ερμηνεία του όρου «ιδιοκτησία», με την έννοια της κυριότητας, πρέπει να εκληφθεί ως κυριότητα επί πραγμάτων, όπως αυτή προβλέπεται και ρυθμίζεται από το Αστικό Δίκαιο.

Συγκεκριμένα, με το έγκλημα της υπεξαίρεσης κρίνεται άξιος κολασμού όποιος αποστερεί οριστικά το πράγμα από τον ιδιοκτήτη, δηλαδή, με τη διάταξη του άρθρου 375 ΠΚ προστατεύεται αποκλειστικά ο κύριος του πράγματος και το δεοντολογικό στοιχείο της ιδιοκτησίας και όχι ο γενικά ζημιωθείς από αυτήν.

Επομένως, εν προκειμένω, για να εντοπίσουμε τον φορέα του εννόμου αγαθού και δικαιούχο της έγκλησης ή δήλωσης του άρθρου 464 ΠΚ, πρέπει να προσδιορίσουμε τον κύριο του υπεξαιρεθέντος πράγματος με βάση το Αστικό Δίκαιο¹⁵³.

Ωστόσο, στα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, εκτός από τον κύριο του πράγματος ως φορέα του εννόμου αγαθού και άρα άμεσα παθόντα, υφίσταται προσβολή και της κατοχής (πχ στο έγκλημα της κλοπής). Δεν μπορεί δηλαδή πειστικά να υποστηριχθεί ότι εκείνος ο οποίος με την κλοπή στερείται την κατοχή του πράγματος δεν είναι παθών

¹⁵² Χρ. Βρούστις, ο.π.

¹⁵³ Ι. Παπατριανταφύλλου, Ο δικαιούχος της έγκλησης στα περιουσιακά εγκλήματα, ΠοινΔικ 7/2022, σελ. 1011-1019

του εγκλήματος και ότι δεν θα πρέπει να έχει και αυτός δικαίωμα να διαθέσει την ποινική διαδικασία¹⁵⁴.

2.8. Η περίπτωση της πτώχευσης νομικού προσώπου

Το ζήτημα που ανακύπτει στην προκείμενη περίπτωση είναι ποιος είναι ο δικαιούχος της έγκλησης και της δήλωσης του 464 ΠΚ, αν παθόν είναι νομικό πρόσωπο, το οποίο, όμως, εν τω μεταξύ έχει πτωχεύσει.

Ως γνωστό, και όπως ήδη έχει κρίνει η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου¹⁵⁵, με βάση τον προϊσχύοντα Πτωχευτικό Κώδικα, η εταιρία που λύθηκε λόγω πτώχευσης διατηρεί κατά το στάδιο της εκκαθάρισης την περιουσιακή της αυτοτέλεια και δεν χάνει ούτε τη δικαιοπρακτική της ικανότητα, ούτε το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας, νομιμοποιούμενη και εκπροσωπούμενη ως προς μόνο την πτωχευτική περιουσία, βάσει του νόμου, από τον σύνδικο. Ο σύνδικος της πτώχευσης νομιμοποιείται ενεργητικά στη διεξαγωγή οποιασδήποτε δίκης, που αφορά, όμως, αποκλειστικά την κατά τον Πτωχευτικό Κώδικα πτωχευτική περιουσία. Κατά συνέπεια, αν μία αξιόποινη πράξη, όπως λ.χ. είναι η πράξη της υπεξαίρεσης, στρέφεται κατά μίας ανώνυμης εταιρίας, είτε πριν αυτή τεθεί σε κατάσταση πτωχεύσεως, είτε και μετά την πτώχευση, αυτή μόνη η εταιρία είναι η αμέσως παθούσα και κατ' επέκταση η φορέας του έννομου αγαθού που προσβλήθηκε και όχι η ομάδα των πιστωτών, που δεν διαθέτει νομική προσωπικότητα, ούτε ο σύνδικος αυτής. Η δε έγκληση ή η δήλωση του άρθρου 464 ΠΚ θα πρέπει να υποβληθεί από τον μέχρι την πτώχευση νόμιμο εκπρόσωπο της εταιρίας και όχι από τον διορισθέντα σύνδικο της πτώχευσης, ο οποίος και νομιμοποιείται ως αντιπρόσωπος του οφειλέτη μόνο για τις αστικές αξιώσεις.

Πλην όμως, υπό το πρίσμα του νέου Πτωχευτικού Κώδικα, εισάγεται μία νέα εξαίρεση στην διάταξη του άρθρου 115 ΠΚ και συγκεκριμένα με την προσθήκη, στην περίπτωση της πτώχευσης, και άλλου δικαιούχου της έγκλησης πέραν από τον ίδιο τον φορέα του εννόμου αγαθού που προσβλήθηκε. Ειδικότερα, με τη νέα διάταξη του άρθρου 148 ΠτΚ ορίζεται ότι: «Εφόσον προκύψουν ενδείξεις ότι κατά τη χρονική περίοδο που προηγήθηκε της κήρυξης της πτώχευσης του οφειλέτη έχουν λάβει χώρα παράνομες πράξεις, παραλείψεις ή ενέργειες σε βάρος του τελευταίου (οφειλέτη), οι οποίες επηρέασαν δυσμενώς την περιουσιακή του κατάσταση, με την άδεια του Εισηγητή, ο σύνδικος νομιμοποιείται να υποβάλλει έγκληση κατά των υπευθύνων προσώπων, καθώς και να δηλώσει παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, ενώπιον των αρμοδίων δικαστικών και εισαγγελικών αρχών».

¹⁵⁴ Ν. Μπιτζιλέκης, Εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020, σελ 293-294

¹⁵⁵ ΟΛΑΠ 2/2012

Με τη νέα αυτή διάταξη διαρρηγνύεται ο αυστηρά προσωποπαγής χαρακτήρας της έγκλησης και δίνεται, δυνάμει ειδικής διάταξης νόμου, η κατ' εξαίρεση δυνατότητα σε τρίτο μη αμέσως παθόντα από το έγκλημα και δη στον σύνδικο της πτώχευσης, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να υποβάλει έγκληση για προγενέστερα της πτώχευσης εγκλήματα εις βάρος του οφειλέτη, τα οποία είχαν ως αποτέλεσμα να επηρεάσουν δυσμενώς την περιουσιακή του κατάσταση¹⁵⁶.

Έτσι, με βάση το νέο νομοθετικό καθεστώς, ο σύνδικος της πτώχευσης, εφόσον λάβει σχετική άδεια από τον εισηγητή, θα δικαιούται, παρότι δεν είναι ο αμέσως παθών από το έγκλημα, να υποβάλλει έγκληση για μία πράξη λ.χ. υπεξαίρεσης που τελέστηκε εις βάρος του νομικού προσώπου πριν την κήρυξή του σε κατάσταση πτώχευσης, καθώς το πιθανότερο είναι να θεωρείται ότι αυτό πράγματι επηρέασε δυσμενώς την περιουσιακή του κατάσταση¹⁵⁷.

7. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΟΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΔΙΚΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΙΣΤΙΑΣ (ΑΡΘΡΟ 390 ΠΚ)

1. Οι ρυθμίσεις που έλαβαν χώρα μέχρι την τελική μορφή του άρθρου 390 ΠΚ με τον Ν. 4637/2019 – Κριτική

Η διάταξη του εγκλήματος της απιστίας κατά άρθρο 390 του νέου ΠΚ, δύναται ευλόγως να χαρακτηριστεί εκ των πραγμάτων ως μια από τις πιο «ταλαιπωρημένες» σε επίπεδο νομοθετικών μεταρρυθμίσεων διατάξεις του Ποινικού Δικαίου.

Ξεκινώντας από τα θετικά στοιχεία των νομοθετικών αλλαγών της συγκεκριμένης διάταξης, στα πλαίσια του εξορθολογισμού των εν γένει διατάξεων των περιουσιακών εγκλημάτων, όπως ήδη εκτέθηκαν ανωτέρω στο σχετικό κεφάλαιο περί των μεταβολών που επήλθαν με τη θέση σε ισχύ του Νέου Ποινικού Κώδικα, ο Ν. 4619/2019 εισήγαγε στην αντικειμενική υπόσταση του εν λόγω εγκλήματος δύο άκρως επιβεβλημένα, όπως είχε κριθεί από την νομολογία και θεωρία, στοιχεία, βασικά και νεωτεριστικά¹⁵⁸: α) τη ρητή πρόβλεψη της παράβασης του κανόνα επιμελούς διαχείρισης και β) την πρόβλεψη περί πρόκλησης βεβαίας ζημίας, μη αρκούσης πλέον μιας απλής πιθανολόγησης κινδύνου ζημίας.

¹⁵⁶ Πρβλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4738/2020, σελ. 220, όπου αναφέρει: «Νομοθετείται η δυνατότητα που είχε αναγνωριστεί νομολογιακά στο σύνδικο, να υποβάλλει εγκλήσεις ή αγωγές κατά προσώπων, πέραν αυτών του άρθρου 128, που με τις πράξεις τους, προ της κήρυξης της πτώχευσης, επηρέασαν δυσμενώς την περιουσιακή κατάσταση του οφειλέτη και συντέλεσαν στην παύση πληρωμών του. Η ευρεία αυτή δυνατότητα που δίνεται στο σύνδικο, έχει ως σκοπό την πρόληψη και αποφυγή δολίων συμπεριφορών που οδηγούν μία υγιή οικονομική οντότητα σε κατάσταση πτώχευσης, με αποτέλεσμα τη δυσλειτουργία της αγοράς και την νόθευση του ανταγωνισμού».

¹⁵⁷ Ι. Παπατριανταφύλλου, ο.π.

¹⁵⁸ Ο. Ναμίας, άρθρο του σε Nova Criminalia, Νοέμβριος 2020.

Εν συνεχεία, στα πλαίσια των εργασιών της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής και στις διαβουλεύσεις που έλαβαν χώρα, αρχικώς προβλεπόταν η κατ' έγκληση δίωξη και του αδικήματος της απιστίας, όπως ακριβώς και των υπολοίπων περιουσιακών εγκλημάτων, επιλογή αναγόμενη στον ατομικό χαρακτήρα του προσβαλλομένου εννόμου αγαθού της περιουσίας, ήτοι με όμοια ακριβώς δικαιολογητική βάση σε σχέση με τα υπόλοιπα εγκλήματα του νέου ενοποιημένου 23^{ου} κεφαλαίου. Έτσι, για μεν την απιστία στον ιδιωτικό τομέα προβλεπόταν αδιακρίτως η κατ' έγκληση δίωξη, ενώ η κακουργηματική απιστία στο δημόσιο τομέα (σε αντίθεση προς την πλημμεληματική μορφή της) διωκόταν αυτεπαγγέλτως.

Εντούτοις, στην δημόσια συζήτηση επί του Σχεδίου διατυπώθηκαν επιφυλάξεις σε σχέση με την μη αυτεπάγγελτη δίωξη της κακουργηματικής απιστίας στον ιδιωτικό τομέα εν όψει του ενδεχομένου, κατά την διατύπωση της Αιτιολογικής Έκθεσης, «καταχρηστικής μη υποβολής εγκλήσεως για την πράξη αυτή, ιδίως σε επιχειρηματικούς φορείς μεγάλου μεγέθους εκ μέρους των οργάνων διοίκησης των ιδίων». Έτσι, η τελική διάταξη του άρθρου 390 βάσει του Ν. 4619/2019 διατήρησε την αυτεπάγγελτη δίωξη της κακουργηματικής απιστίας ασχέτως του φορέα της βλαπτόμενης περιουσίας.

Αξίζει να σημειωθεί εν προκειμένω ότι αυτή η διαφοροποίηση και η επιλογή της διατήρησης της αυτεπάγγελτης δίωξης της απιστίας δέχθηκε κριτική¹⁵⁹: Όμως οι επιφυλάξεις αυτές είχαν κριθεί αλυσιτελείς για τους εξής λόγους: α) η απιστία του άρθρου 390 ΠΚ αποτελεί έγκλημα που προσβάλλει την περιουσία, δηλαδή καθαρά ατομικό έννομο αγαθό, με τον ίδιο τρόπο που την προσβάλλει και η απάτη και η υπεξαίρεση. Ποινικοδογματικά και δικαιολογικά, αλλά και από την άποψη νομοτεχνικής πληρότητας και συνέπειας, δεν συντρέχει κανένας λόγος διαφοροποίησης της κακουργηματικής απιστίας από την κακουργηματική απάτη και την κακουργηματική υπεξαίρεση, ως προς το ζήτημα της έγκλησης. β) Η ίδια δικαιολογική και νομοτεχνική αντινομία δημιουργείται εσωτερικά στη διάταξη του άρθρου 390 ΠΚ, όπου η μεν πλημμεληματική απιστία διώκεται κατ' έγκληση, η δε κακουργηματική αυτεπάγγελτα. γ) Ο κίνδυνος καταχρηστικής μη υποβολής εγκλήσεως εκ μέρους των οργάνων της Διοίκησης μεγάλων επιχειρηματικών φορέων ισχύει θεωρητικά εξ ίσου και στην περίπτωση της κακουργηματικής απάτης ή υπεξαίρεσης εις βάρος των νομικών αυτών προσώπων, καθώς επίσης και της πλημμεληματικής απιστίας. δ) Τόσο το ποινικό δίκαιο όσο και το δίκαιο περί ανωνύμων εταιρειών εμπεριέχουν πληθώρα διατάξεων που προσδιορίζουν την ευθύνη των οργάνων Διοίκησης των νομικών προσώπων σε περίπτωση έκνομης ή καταχρηστικής συμπεριφοράς τους σε βάρος του νομικού προσώπου. Επομένως υφίστανται μηχανισμοί εποπτείας και ελέγχου των οργάνων της διοίκησης ούτως ώστε να περιοριστούν οι κίνδυνοι καταχρηστικής συμπεριφοράς. ε) Σύμφωνα με τη νέα διατύπωση στο άρθρο 390 ΠΚ για την ύπαρξη απιστίας απαιτείται η διαπίστωση περιστατικών «βέβαιης» ζημίας, και όχι αορίστως «απειληθείσα». Ακόμα λοιπόν και στην περίπτωση όπου η περιουσιακή ζημία επέρχεται με ενέργειες της ενεστώσας

¹⁵⁹ Α. Χαραλαμπίκης, Ο νέος Ποινικός Κώδικας – Δύο χρόνια μετά, ΠοινΧρ 2021, σελ 561

διοίκησης του νομικού προσώπου, η πληθώρα διαδικασιών ελέγχου των ενεργειών τους, το δικαίωμα κάθε μετόχου να προκαλέσει σχετικό έλεγχο και όλες οι άλλες συναφείς διατάξεις εκμηδενίζουν σχεδόν την πιθανότητα καταχρηστικής συμπεριφοράς των οργάνων της διοίκησης ως προς το ζήτημα της ανάδειξης και καταγγελίας των ζημιολόγων πράξεων¹⁶⁰.

Ωστόσο, μετά την επισημείωση των νέων Κωδίκων από την Βουλή (Ν. 4619/2019 και Ν. 4620/2019) και την έναρξη της ισχύος τους από 1.7.2019, ο προβληματισμός για την δίωξη της απιστίας ετέθη υπ' όψιν της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής που συνεστήθη υπό την νέα Κυβέρνηση με αποστολή την συμπλήρωση ή τροποποίηση ορισμένων αμφισβητούμενων διατάξεων του νέου ΠΚ.

Στο σχέδιο νόμου που κατήρτισε η εν λόγω επιτροπή προβλεπόταν η επάνοδος στην αρχική ρύθμιση του Σχεδίου του νέου ΠΚ για την κακουργηματική απιστία στον ιδιωτικό τομέα, δηλαδή η δίωξή της με έγκληση. Τελικώς όμως, η τελευταία διχοτομήθηκε¹⁶¹. Έτσι, τέσσερις μήνες αργότερα με το άρθρο 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019 (ΦΕΚ Α' 180/18.11.2019) προστέθηκε εδ. β' στην παρ. 1 του άρθρου 405 ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο «για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 390 παρ. 1 εδ. β' αν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα απαιτείται έγκληση» σε αντίθεση με τη κακουργηματική απιστία στον υπόλοιπο ιδιωτικό τομέα, που διατηρήθηκε η αυτεπάγγελτη δίωξη. Στην δε Αιτιολογική Έκθεση του εν λόγω νόμου αναφέρεται ότι με την ανωτέρω διάταξη «ενισχύεται ουσιαστικά το νομικό πλαίσιο, ώστε να προστατεύεται η ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία καταδεικνύει την αποτελεσματικότητα της δημοκρατικής λειτουργίας της εκτελεστικής εξουσίας στην άμεση και καθημερινή οικονομική δραστηριότητά του».

Κατόπιν των ανωτέρω αλλαγών, το αδίκημα της απιστίας εν τέλει διώκεται ως εξής: η βασική μορφή της απιστίας (πλημμέλημα – άρθρο 390 παρ. 1 εδ. α' ΠΚ) διώκεται πάντοτε ύστερα από έγκληση, η διακεκριμένη μορφή της απιστίας (κακούργημα – άρθρο 390 παρ. 1 εδ. β' ΠΚ) διώκεται αυτεπαγγέλτως, εκτός εάν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα, οπότε σ' αυτή την περίπτωση απαιτείται έγκληση και τέλος, η ιδιαίτερα διακεκριμένη μορφή της απιστίας (βαρύ κακούργημα – άρθρο 390 παρ. 2 ΠΚ) διώκεται αυτεπαγγέλτως¹⁶².

Πέραν από την όποια νοηματική ασάφεια μπορεί να διακρίνει κανείς εύκολα στην ανωτέρω δικαιολογητική βάση της εξαίρεσης των φορέων του χρηματοπιστωτικού τομέα από την αυτεπάγγελτη δίωξη της απιστίας, όπως διατυπώθηκε ως άνω στην Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4637/2019, οι απόψεις και οι κριτικές για τις ανωτέρω

¹⁶⁰ Επί της ανωτέρω κριτικής και Α. Μαργαρίτης, Περιουσιακά εγκλήματα και ο τρόπος διώξεώς του, ΜΕΡΟΣ Β, ΠοινΔικ 6/2021, σελ 834-849

¹⁶¹ Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ 490

¹⁶² Α. Χαραλαμπίδης, Ο νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, σελ. 3177

νομοθετικές αλλαγές στη διάταξη της απιστίας ποικίλλουν από πλευράς θεωρητικού κόσμου, άλλες δε βρίσκουν νομικό έρεισμα σε κάποιο βαθμό ενώ άλλες τις χαρακτηρίζουν ως νομικά ασυνεπείς και μη δικαιολογημένες, ενώ πολλές τάσσονται με την άποψη της αντισυνταγματικότητας αυτών, όπως εκτενώς αναλύεται κατωτέρω με τη στάση της νομολογίας.

Για περαιτέρω δογματική ασυνέπεια και έλλειψη εσωτερικής συνοχής κάνει λόγο ο Βρούστις σε σχετικό άρθρο του¹⁶³, αναφέροντας από τη μία την αναγκαιότητα της αυτεπάγγελτης δίωξης των περιουσιακών αδικημάτων και δη της απιστίας, τουλάχιστον στην κακουργηματικής τους μορφή, ακριβώς εξαιτίας πρόσθετων και επιβεβλημένων λόγων γενικής πρόληψης, από την άλλη ότι αντί με την τροποποίηση που επέφερε το άρθρο 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019 στη διάταξη του άρθρου 405 παρ. 1 ΠΚ να αποκατασταθεί η συνοχή των άρθρων 381 παρ. 1 και 405 παρ. 1 ΠΚ, διασπάστηκε ακόμη περισσότερο, προκύπτοντας κι άλλη αντινομία στην ίδια τη διάταξη.

Σε σχέση δε με τη δικαιολογητική βάση της διάταξης όπως ακριβώς αυτή αποτυπώθηκε στην αιτιολογική έκθεση του Ν.4637/2019, αναφέρει ο ίδιος ότι, όπως είναι γνωστό, στο πλαίσιο της αυτεπάγγελτης δίωξης, οι τυχόν μηνύσεις, καταγγελίες κ.λπ. δεν συνεπάγονται την άνευ ετέρου άσκηση ποινικής δίωξης, αλλά την ενεργοποίηση της ποινικής διαδικασίας από την αρμόδια Εισαγγελική Αρχή, η οποία με τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρα 30, 32, 35, 243 ΚΠΔ), θα προβεί σε διερεύνηση της νομικής και ουσιαστικής βασιμότητας των καταγγελλομένων και εφόσον διαπιστώσει ότι προκύπτουν σοβαρές ενδείξεις τέλεσης εγκλήματος, θα ασκήσει τη σχετική δίωξη. Άλλως, θα θέσει την υπόθεση στο Αρχείο (43 παρ. 4 ΚΠΔ). Είναι επομένως δύσκολο να συμφωνήσει κανείς με την άποψη ότι ο αυτεπάγγελτος έλεγχος της τυχόν τέλεσης περιουσιακών εγκλημάτων σε βάρος χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα –ιδίως από μέλη της διοίκησής τους– εμποδίζει την ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας, η οποία προστατεύεται με την κατ' έγκληση δίωξη τέτοιων εγκλημάτων, ήτοι με την ανάθεση της πρωτοβουλίας για την ενεργοποίηση της ποινικής διαδικασίας για τη διακρίβωση αυτών στους, ενδεχομένως, δράστες των ως άνω εγκλημάτων! Αντίθετα, ο ως άνω έλεγχος της Εισαγγελικής Αρχής που διενεργείται μέσα στα καθορισμένα από το νόμο πλαίσια, συμβάλλει στην προστασία της ελευθερίας άσκησης της νόμιμης οικονομικής δραστηριότητας και αποτρέπει τυχόν καταχρηστική και αδιαφανή άσκηση της για την εξυπηρέτηση μη νόμιμων, ιδιοτελών σκοπών από τους φορείς της οικονομικής εξουσίας¹⁶⁴.

Εντούτοις, ο καθηγητής Η. Αναγνωστόπουλο δικαιολογεί την εν λόγω εξαίρεση των φορέων του χρηματοπιστωτικού τομέα, η οποία κατά τον ίδιο, εμπνέεται προφανώς από την ανησυχία, ότι η τελευταία αυτή ευνοεί φαινόμενα καταχρηστικών μηνύσεων με ποικίλα κίνητρα (ανταγωνισμός για μερίδια αγοράς, ενδοεταιρικές

¹⁶³ Βρούστις Χρ., Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161

¹⁶⁴ Βρούστις Χρ., ο.π.

διαμάχες, πολιτικά ή συνδικαλιστικά συμφέροντα κ.ά.τ.), τα οποία αποτρέπουν ή καθυστερούν την λήψη επιβεβλημένων επιχειρηματικών αποφάσεων από τις διοικήσεις τους και απειλούν να παραλύσουν αναγκαίες για την επιβίωσή τους πρωτοβουλίες¹⁶⁵. Αυτό μάλλον εννοεί και η –δυσνόητα διατυπωμένη– Αιτιολογική Έκθεση με την αναφορά της στην προστασία της ελευθερίας άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας.

Η ανησυχία των προαναφερόμενων φορέων είναι προϊόν της αρνητικής εμπειρίας τους από τον τρόπο εφαρμογής των διατάξεων για την απιστία τις τελευταίες δεκαετίες. Πράγματι, η χαλαρή περιγραφή της απιστίας στον προΐσχύσαντα ΠΚ, σε συνδυασμό με την επιθετική εφαρμογή του δρακόντειου Ν. 1608/50 στις υποθέσεις της απιστίας στην υπηρεσία, είχε προκαλέσει σειρά πολιτικά φορτισμένων και άλλως «αξιοποιήσιμων» διώξεων για το αδίκημα αυτό, οι οποίες αποδείχθηκε ότι δεν είχαν βάση. Αρκεί να αναφέρει κανείς την παλαιότερη υπόθεση της διοίκησης της Κτηματικής Τράπεζας (της οποίας τα μέλη είχαν συλληφθεί μόλις εμφανίστηκαν για να απολογηθούν στον ανακριτή) για τα δάνεια της «Ακτής Πλέπι», την υπόθεση της ΔΕΚΑ ΑΕ, τα μέλη της διοίκησης της οποίας αθώωθηκαν, μετά πολυετή εκκρεμοδικία, δις λόγω παραγραφής και τελικώς επί της ουσίας, ή, πλέον πρόσφατα, την καταμίνυση της διοίκησης του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας από προβεβλημένον πολιτικό σε σχέση με την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, η οποία οδήγησε στην αρχειοθέτηση της υπόθεσης αφού προηγήθηκε τριετής προκαταρκτική εξέταση.

Στην τρέχουσα, μάλιστα, δυσχερή οικονομική συγκυρία, στην οποία η λυσιτελής αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων από τις τράπεζες έχει αναδειχθεί σε ζήτημα κορυφαίας σημασίας, η απειλή της ποινικοποίησης ενδεικνυόμενων εκ μέρους τους χειρισμών θα μπορούσε να εμποδίσει την ανάληψη και επιτυχία των σχετικών πρωτοβουλιών. Όπως σημειώνει δε ο Αλ. Δημάκης¹⁶⁶, το περίπλοκα διατυπωμένο άρθρο 65 του Ν. 4472/2017 με το οποίο επιδιώχθηκε η αποφυγή αυθαίρετων διώξεων σε σχέση με την αναδιάρθρωση τραπεζικών δανείων, *«δεν επέφερε διασφάλιση του διαχειριστή από τη δίωξή του, αντίθετα, πολλαπλασίασε σε βαθμό υπερβολικό τις προϋποθέσεις απαλλαγής από την ποινική ευθύνη»*.

Στα ανωτέρω πλαίσια διατυπώθηκε και η καθ' όλα βάσιμη άποψη ότι¹⁶⁷ αφενός η πρόσφατη οικονομική κρίση, με τη βίαιη, απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών της αγοράς που επηρέασε όλη την οικονομία και αφετέρου ο ιδιαίτερος ρόλος των τραπεζών στις χρηματοδοτήσεις και στη αναγκαστική διαχείριση πολλών μη εξυπηρετούμενων δανείων, οδηγώντας σε αθρόες διώξεις για απιστία πλήθους τραπεζικών στελεχών όλων των βαθμίδων και σχεδόν όλων των τραπεζών, οδήγησε το νομοθέτη στον εξορθολογισμό του φαινομένου αυτού, παρεμβαίνοντας στη διάταξη της απιστίας με τις αλλαγές στην αντικειμενική υπόσταση του εν λόγω εγκλήματος (με την προσθήκη του στοιχείου της παράβασης κανόνα επιμελούς διαχείρισης και του

¹⁶⁵ Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ 490

¹⁶⁶ Δημάκης Αλ., Ζητήματα ποινικής ευθύνης κατά τη ρύθμιση των οφειλών, ΠοινΧρ 2018, 338 επ.

¹⁶⁷ Ο. Ναμίας, «Όταν οι υπερβολικές διώξεις προκαλούν ενίοτε υπερβολικά νομοθετήματα», άρθρο του σε Nova Criminalia, Νο11, Νοέμβριος 2020

στοιχείου της βέβαιης ζημίας) αλλά κυρίως με τη κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας στο χρηματοπιστωτικό τομέα, παρά τις όποιες βάσιμες αντιρρήσεις που μπορεί να υφίστανται στα πλαίσια της κατ' έγκληση δίωξης σοβαρών αδικημάτων με έντονη κοινωνική απαξία και επικινδυνότητα.

Με την αμέσως προηγούμενη άποψη σε σχέση με την αναγκαιότητα της ρύθμισης του Ν. 4637/2019 και την κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας στους χρηματοπιστωτικούς φορείς, συντάσσεται και ο Α. Χαραλαμπίδης¹⁶⁸, αναφέροντας ωστόσο ότι ο περιορισμός της κατ' έγκληση δίωξης της απιστίας μόνο στον χρηματοπιστωτικό τομέα δεν δικαιολογείται πολιτικά και θα πρέπει να επεκταθεί αδιάκριτα σε όλες τις συναφείς περιπτώσεις.

Από την άλλη, έγινε έντονα λόγος περί διαχρονικών ελλειμμάτων υποδομής της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, το οποίο καταμαρτυρεί η σε σύντομο χρονικό διάστημα (Ιούλιος – Νοέμβριος 2019) αλλαγή του Ποινικού Κώδικα με διόλου αμελητέες τροποποιήσεις (Ν. 4619/2019 & 4637/2019)¹⁶⁹. Τίθενται συνεπώς τα εξής εύλογα ερωτήματα: Ερωτάται: Γιατί ειδικά η απιστία σε βάρος τραπεζών αδιάκριτα, δηλ. ακόμη και όταν έχει κακουργηματικό χαρακτήρα, να υπάγεται σε κατ' έγκληση δίωξη; Έχει άραγε η προσβολή της περιουσίας των τραπεζών, παρά τη δυνατότητα της έμμεσης αναφοράς της μάλιστα στις αποταμιεύσεις των πολιτών μικρότερη απαξία απ' ό,τι η προσβολή της περιουσίας άλλων απλών ν.π.ι.δ.; Ποιος ακριβώς προστατεύεται τελικά μέσα από μια τέτοια ρύθμιση, και πού οδηγείται η συστηματική ενότητα ενός νομοθετήματος που θέλουμε να το ονομάζουμε ΠΚ; Η ελευθερία άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας έχει σημασία μόνο για ό,τι συμβαίνει με τις τράπεζες, και όχι για όλα τα υπόλοιπα υποκείμενα της οικονομίας; Εξάλλου, πόσο δημοκρατική μπορεί να είναι επιτέλους μια μεροληπτική δημοκρατία; Τα ακόλουθα ερωτήματα που διατύπωσε στα πλαίσια άσκησης έντοκης κριτικής η Καϊάφα-Γκμπάντι καταλήγουν στην ακόμη πιο αυστηρή θέση ότι *«Η νομοθετική εξουσία οφείλει να σέβεται τη νοημοσύνη των πολιτών στους οποίους απευθύνεται όταν αιτιολογεί τις δικαιολογιακές επιλογές της, γιατί αλλιώς αυτή όχι μόνο δεν επιτελεί το ρόλο της στο κράτος δικαίου, αλλά το φθείρει σε βάθος χρόνου με καταστροφικά αποτελέσματα που και η ίδια δεν μπορεί να προβλέψει»*.

Τέλος, έχει διατυπωθεί και η άποψη περί δικαιιοπολιτικά ορθής επιλογής της κατ' έγκληση δίωξης της κακουργηματικής απιστίας στον χρηματοπιστωτικό τομέα, με επιφυλάξεις φόβου ωστόσο μήπως η τρίμηνη προθεσμία δεν αποβεί επαρκής για τη σύνταξη της απαιτούμενης εγκλήσεως, ιδίως σε περιπτώσεις πολύπλοκων περιουσιακών εγκλημάτων εξ αφορμής μιας σύνθετης οικονομικής-επιχειρηματικής δραστηριότητας. Προς τούτο προκρίθηκε η λύση της αυτεπάγγελτης δίωξης με δυνατότητα όπως του παθόντος να δηλώσει ότι δεν επιθυμεί τη δίωξη του δράστη, κατ'

¹⁶⁸ Α. Χαραλαμπίδης, Ο νέος Ποινικός Κώδικας – Δύο χρόνια μετά, ΠοινΧρ 2021, σελ 561

¹⁶⁹ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Βασικές Αρχές του Κράτους Δικαίου, ο Νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του, ΠοινΧρ 2020, σελ 161 επ.

αναλογία των όσων προβλέπονται στις διατάξεις για την κλοπή και φθορά ξένης ιδιοκτησίας (άρθρο 381 παρ. 1 εδ, β και γ)¹⁷⁰.

2. Η κρίση περί αντισυνταγματικότητας του άρθρου 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 από πλευράς νομολογίας – κριτική από πλευράς θεωρίας – η απάντηση του Αρείου Πάγου

Στη νομολογία ετέθη ζήτημα αντισυνταγματικότητας της πρόβλεψης για την κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας όταν στρέφεται κατά των φορέων του χρηματοπιστωτικού τομέα. Βασικές αιτίες που δημιούργησαν το ζήτημα αυτό αποτέλεσαν τόσο η διαφορετική αντιμετώπιση των χρηματοπιστωτικών φορέων από τους λοιπούς ιδιωτικούς φορείς, όσο και ο κίνδυνος καταχρηστικής μη υποβολής εγκλήσεων, για την εν λόγω αξιόποινη πράξη της κακουργηματικής απιστίας, από τα όργανα της διοίκησης των ως άνω ιδρυμάτων.

Με τα βουλεύματα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών με αριθμούς 2147/2020 με αντιθ. εισαγγελική πρόταση, 2165/2020 2020 με αντιθ. εισαγγελική πρόταση¹⁷¹, ΣυμβΠλημΑθ 2696/2020, με αντιθ. εισαγγελική πρόταση, ΣυμβΠλημΑθ 3039/2020, με αντιθ. εισαγγελική πρόταση¹⁷², κρίθηκε αντισυνταγματική η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 Ν 4637/2019. Κεντρικά επιχειρήματα αποτέλεσαν το ότι με την επιλογή αυτή του νομοθέτη α) εισάγεται μορφή κρυπτοαμνηστίας, β) παραβιάζεται η αρχή της ισότητας σε σχέση με τον υπόλοιπο ιδιωτικό τομέα γ) παραβιάζεται το δικαίωμα για παροχή δικαστικής προστασίας όπως κυρίως των μετόχων της μειοψηφίας.

Ειδικότερα, στα ανωτέρω βουλεύματα υποστηρίχθηκε ότι με τη διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 Ν. 4637/2019 θεσπίζεται συγκεκριμένη αμνηστευση του εγκλήματος της απιστίας, κατά παράβαση των άρθρων 26, 47 παρ. 3 και 4 του Συντάγματος, προβλεπόμενης συναφώς της αμνηστίας μόνο για τα πολιτικά εγκλήματα (πρβλ. Ολ. ΑΠ 3/2016, ΠοινΧρ 2016/734), καθώς μια συγκεκριμένη κατηγορία υπαιτίων για πράξεις κακουργηματικής απιστίας εις βάρος τραπεζικών ιδρυμάτων ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα για τις οποίες οι ποινικές δίωξεις έχουν ασκηθεί αυτεπαγγέλτως και δεν υποβλήθηκαν στη συνέχεια δηλώσεις περί συνέχισης των οικείων ποινικών διαδικασιών ή και εγκλήσεις αυτοτελώς από τα αρμόδια όργανα εκπροσώπησης, περιέχονται, κατ' εξαιρετική ρύθμιση νομοθετική διάκριση, σε δικονομικά ευχερέστερη θέση, κατατείνουσα σε απαλλαγή τους, εις βάρος λοιπών φορέων του ιδιωτικώς επιχειρείν (φυσικών ή νομικών προσώπων), για τους οποίους εξακολουθεί να προβλέπεται η αυτεπάγγελτη ποινική δίωξη και οι σχετικές ποινικές

¹⁷⁰ Χούρσογλου Ο., Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας στον Νέο Ποινικό Κώδικα, Νομικό Βήμα, τόμος 67 σελ. 1420 επ.

¹⁷¹ Δημοσίευση ΝΟΜΟΣ

¹⁷² Αδημοσίευτες

διαδικασίες συνεχίζονται απρόσκοπτα, με αποτέλεσμα να θίγεται η αρχή της δικονομικής αναλογικής ισότητας των άρθρων 4 παρ. 1, 20 παρ. 1 και 25 παρ. 1 εδ. τελ. του Συντάγματος, κατά την οποία η παροχή δικαστικής προστασίας πρέπει να λαμβάνει χώρα υπό καθεστώς ισότητας, με όμοια αντιμετώπιση ουσιωδώς όμοιων καταστάσεων. Επί της επικαλούμενης κρυπτοαμνηστίας, δεν έλειψε από τα ανωτέρω βουλεύματα και το επικουρικό επιχείρημα ότι η διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 Ν. 4637/2019, ακόμη και αν κριθεί σύμφωνη με το Σύνταγμα, δεν εφαρμόζεται επί τραπεζικών ιδρυμάτων που έχουν τεθεί σε καθεστώς ειδικής εκκαθάρισης σύμφωνα με το Ν. 3601/2007, διότι η εξασφάλιση της απρόσκοπτης οικονομικής δραστηριότητας νοείται μόνο σε πλήρως λειτουργούντα πιστωτικά ιδρύματα¹⁷³.

Εν συνεχεία, και σε σχέση με την επικαλούμενη στα ανωτέρω βουλεύματα παραβίαση της αρχής της ισότητας, υποστηρίχθηκε ότι με τη διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019 ρυθμίζεται το ζήτημα της αναγκαιότητας έγκλησης για την ποινική δίωξη της κακουργηματικής απιστίας στον ιδιωτικό τομέα του άρθρου 390 παρ. 1 εδ. β' του νέου ΠΚ, το οποίο αφορά όλους τους κοινωνούς του ιδιωτικώς επιχειρείν, κατά τρόπο ανόμοιο και αυθαίρετο, καθώς η οικεία διαφορετική πρόβλεψη-διάκριση δεν επιβάλλεται ούτε δικαιολογείται από συγκεκριμένους λόγους, πολλώ δε μάλλον από λόγους γενικότερου κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος, με επακόλουθο την προσβολή της αρχής της αναλογικής ισότητας των άρθρων 4 παρ. 1, 25 παρ. 1 εδ. τελ. του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α. (η οποία έχει κυρωθεί με το Ν.Δ. 53/1974 και έχει υπερνομοθετική ισχύ σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος). Επιπροσθέτως, στην αιτιολογική έκθεση του τροποποιητικού του νέου ΠΚ ν. 4637/2019, ουδείς λόγος που να επιστηρίζει την άνωθεν εξαίρεση διαλαμβάνεται, ο δε ατομικός χαρακτήρας του συναφώς προστατευόμενου εννόμου αγαθού της περιουσίας (εφόσον ήθελε να γίνει δεκτός καθ' απολυτότητα στο αδίκημα της απιστίας) παραμένει αδιαφοροποίητος και σε κάθε βιοτική περίπτωση κακουργηματικής απιστίας εις βάρος φυσικού ή νομικού προσώπου, στον ιδιωτικό τομέα, για τη δίωξη της οποίας δεν προβλέπεται η χρεία έγκλησης. Ακόμη κι αν ήθελε θεωρηθεί ότι με την άνωθεν εξαίρεση διασφαλίζεται η απρόσκοπτη άνευ ποινικών εκκρεμοτήτων οικονομική δραστηριότητα των τραπεζικών ιδρυμάτων ή των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα ως ουσιώδους πυλώνα του εθνικού οικονομικού συστήματος, ως η σχετική αιτιολογική έκθεση αναφέρει, και πάλι, ο συγκεκριμένος λόγος εν δύναται να θεωρηθεί εγκείμενος στο κοινωνικό ή δημόσιο συμφέρον, καθώς, σύμφωνα με την κοινή πείρα και λογική, οι τραπεζικές ανώνυμες εταιρείες, ή και αυτές εν γένει οι επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα, δεν αποτελούν συνιστώσα της εθνικής οικονομίας πιο σημαντική από τις μεγάλες εμπορικές επιχειρήσεις του λιανεμπορίου (super market, λειτουργίας πολυκαταστημάτων, εμπορίας ειδών ένδυσης, υπόδησης κ.ά.), ή από τις ναυτιλιακές εταιρείες ή τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών με χιλιάδες εργαζόμενους ή από τις ευμεγέθεις δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας (Δ.Ε.Η., Ε.Υ.Δ.Α.Π.), ούτε παράγοντα διασφάλισης της κοινωνικής συνοχής και ομαλότητας πιο ουσιώδη από τα

¹⁷³ Ιδ. βουλεύματα ΣυμβΠλημΑθηνών 2147/2020, 3039/2020

χορηγούνται συντάξεις ταμεία ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (αλλά και ως νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου)¹⁷⁴.

Διαφορετική ωστόσο επί της εν λόγω θέσεως περί παραβίασης της αρχής της ισότητας είναι η οπτική του υπ' αριθμ. 2165/2020 βουλεύματος, σύμφωνα με το οποίο ο ατομικός χαρακτήρας του προσβαλλομένου από το έγκλημα της απιστίας εννόμου αγαθού δεν δικαιολογεί την εξαιρετική μεταχείριση των τραπεζικών στελεχών, διότι η λειτουργία των τραπεζικών ιδρυμάτων τελεί υπό την εγγύηση του ελληνικού Δημοσίου, εξαιτίας της οποίας ο ατομικός χαρακτήρας της περιουσίας των τραπεζικών ιδρυμάτων είναι περισσότερο χαλαρός σε σύγκριση με την απιστία σε βάρος οποιουδήποτε άλλου ΝΠΔ, με συνέπεια μεγαλύτερης βαρύτητας κακουργήματα να αντιμετωπίζονται κατά τρόπο προνομιακό (2165/2020, 3039/2020). Στο ίδιο βούλευμα (2165/2020) παρατίθεται η πρόσθετη σκέψη ότι η κατ' έγκληση δίωξη της κακουργηματικής απιστίας σε βάρος πιστωτικών ιδρυμάτων δεν δικαιολογείται από την ανάγκη ρύθμισης των λεγόμενων «κόκκινων δανείων»³⁶, διότι τα τραπεζικά στελέχη προστατεύονται επαρκώς από το άρθρο 65 παρ. 3 Ν. 4472/2017, το οποίο αποκλείει την αστική και ποινική ευθύνη για πράξεις ή παραλείψεις κατά την εξυπηρέτηση της αναδιάρθρωσης ή διαγραφής δανείων ή οφειλών, οι οποίες είναι σύμφωνες με το καταστατικό, τις εγκυκλίους και τους εσωτερικούς κανονισμούς των τραπεζικών ιδρυμάτων. Άλλα βουλεύματα (2147/2020, 3039/2020) επικαλούνται το επιχείρημα ότι το αδίκημα της κακουργηματικής απιστίας δεν προστατεύει αποκλειστικά την εταιρική περιουσία, αλλά και τη σχέση αντιπροσώπευσης/εμπιστοσύνης που συνδέει το νομικό πρόσωπο με τους μετόχους ή τους εταίρους του βάσει του εταιρικού δεσμού της εταιρικής πίστης με τους διοικητές του νομικού προσώπου¹⁷⁵.

Τέλος, και σε σχέση με το τρίτο επιχείρημα περί αντισυνταγματικότητας της διάταξης του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019, υποστηρίχθηκε ότι παραβιάζεται το δικαίωμα πρόσβασης στην παροχή δικαστικής προστασίας, κατ' άρθρα 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Ε.Σ.Δ.Α., των μετόχων/εταίρων της μειοψηφίας, των καταθετών και των επενδυτών των (ανώνυμων) τραπεζικών εταιρειών ή των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα, κατά περίπτωση, αλλά και, αυτοτελώς, των ιδίων των νομικών προσώπων απάντων των τελευταίων, αφού αποκλείονται από την καταφυγή στην προστατευτική ασπίδα της ποινικής δικαιοσύνης έναντι ζημιολόγων πράξεων κακουργηματικής απιστίας διοικήσεων, η αντικατάσταση των οποίων δεν καθίσταται εφικτή και οι οποίες ουδέποτε θα στραφούν εναντίον εαυτών, λαμβάνοντας απόφαση υποβολής εγκλήσεων έναντι των ιδίων των μελών τους. Προς ενίσχυση του εν λόγω επιχειρήματος γίνεται αναφορά στην αρχική αιτιολογική έκθεση του ν. 4619/2019, στην οποία αποτυπώθηκε η άποψη της Νομοπαρασκευαστικής του Επιτροπής περί απόρριψης της υιοθέτησης της έγκλησης για τη δίωξη της κακουργηματικής απιστίας στον ιδιωτικό τομέα, με αιτιολογική θεμελίωση ακριβώς

¹⁷⁴ Ιδ. βουλεύματα 2147/2020, 2696/2020 και 3039/2020

¹⁷⁵ Αριστ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ 2020, σελ 641

στο «ενδεχόμενο καταχρηστικής μη υποβολής εγκλήσεως για την πράξη αυτή, ιδίως σε επιχειρηματικούς φορείς μεγάλου μεγέθους εκ μέρους των οργάνων της διοίκησης των ιδίων».

Στον αντίποδα των ανωτέρω βουλευμάτων, με την 2026/2020 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών (υπόθεση Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου) τέτοιο ζήτημα δεν τέθηκε και το δικαστήριο έπαυσε οριστικά την ποινική δίωξη για το αδίκημα της απιστίας λόγω εκπρόθεσμης υποβολής της δήλωσης συνέχισης της δίκης από την ειδική εκκαθαρίστρια εταιρεία του παθόντος τραπεζικού ιδρύματος¹⁷⁶.

Πράγματι, μέρος της θεωρίας υποστήριξε σθεναρά ότι η ρύθμιση της υπαγωγής μόνο των κακουργηματικών πράξεων απιστίας σε βάρος χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα στα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, προκαλεί αμφισβητήσεις ως προς τη συνταγματικότητά της¹⁷⁷. Ειδικότερα, ως προς τη συμβατότητα της εν λόγω ρύθμισης με τη διάταξη του άρθρου 4 § 1 του Συντάγματος, που επιβάλλει την ισότητα των πολιτών απέναντι στο νόμο, ήτοι την όμοια μεταχείριση ομοίων περιπτώσεων, παρατηρείται ότι η κατ' έγκληση δίωξη των δραστών κακουργηματικής απιστίας σε βάρος επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα συνιστά εξαίρεση του κανόνα της αυτεπάγγελτης ποινικής δίωξης των δραστών της ίδιας πράξης σε βάρος άλλων επιχειρήσεων και γενικά σε βάρος οποιουδήποτε άλλου. Τούτο αποτελεί διαφορετική μεταχείριση από το νόμο ομοίων περιπτώσεων και στην παρατήρηση αυτή βασίζεται η αμφισβήτηση της συνταγματικότητάς της. Επιπλέον, και ως προς τη συμβατότητα με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε πολίτη στην παροχή δικαστικής προστασίας, παρατηρείται ότι η εξάρτηση της ποινικής δίωξης των δραστών κακουργηματικής απιστίας από την υποβολή έγκλησης, δημιουργεί πράγματι δυσυπέρβλητα εμπόδια στην παροχή δικαστικής προστασίας για το νομικό πρόσωπο που βλάπτεται άμεσα από την παράνομη και ζημιογόνο συμπεριφορά εκείνων που το διοικούν ή ελέγχουν τη διοίκησή του, αλλά και για τους μετόχους του που βλάπτονται έμμεσα από την ως άνω συμπεριφορά. Τα εμπόδια αυτά πολύ συχνά δεν είναι δυνατό να ξεπεραστούν, με αποτέλεσμα, σε τέτοιες περιπτώσεις, να μην υποβάλλεται έγκληση και ως εκ τούτου να μην ενεργοποιείται καν η ποινική διαδικασία.

Με αφετηρία της ανωτέρω κρίσεις περί αντισυνταγματικότητας της διατάξεως του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019, όπως αυτές διατυπώθηκαν στα ως άνω αναφερόμενα βουλεύματα και με βάση τα εν λόγω επιχειρήματα που αναπτύχθηκαν ανωτέρω, ασκήθηκαν κατά των βουλευμάτων που έπαυσαν την ποινική δίωξη για πράξεις απιστίας στο χρηματοπιστωτικό τομέα εφαρμόζοντας την ανωτέρω διάταξη, αιτήσεις αναιρέσεως ενώπιον της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου.

¹⁷⁶ Όμοια και τα βουλεύματα του ΣυμβΠλημΑθ 2758/2020 ΠοινΧρ 2020, 536 και ΣυμβΠλημΑθ 51/2020, αδημοσίευτο

¹⁷⁷ Βρούστις Χρ., Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161

Επ' αφορμή των ανωτέρω αναιρέσεων, ο Άρειος Πάγος αρχικώς με την υπ' αριθ. 158/2021 απόφασή του σε συμβούλιο¹⁷⁸, η οποία επιλήφθηκε της αίτησης αναίρεσης του βουλευμάτος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών με 2758/2020 (που είχε παύσει την ποινική δίωξη για πράξη απιστίας), αλλά και μετέπειτα με τις υπ' αριθ. 309/2021, 227/2022 και 265/2022 αποφάσεις του (σε συμβούλιο)¹⁷⁹ έκρινε οριστικά ότι η ανωτέρω διάταξη δεν είναι αντισυνταγματική, υιοθετώντας σχεδόν το σύνολο των απόψεων που είχαν ήδη εκφραστεί από αρκετούς θεωρητικούς που κατέρριπταν με σαφή και βάσιμα νομικά επιχειρήματα την κρίση και τα επιχειρήματα των ανωτέρω βουλευμάτων περί αντισυνταγματικότητας της διάταξης του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4639/2019¹⁸⁰.

Ειδικότερα έγινε δεκτό ότι: α) δεν μπορεί να γίνει λόγος για κρυπτοαμνηστία, διότι η επίμαχη διάταξη δεν καταργεί το αξιόποινο, αλλά απλώς θεσπίζει πρόσθετο δικονομικό όρο για την άσκηση της ποινικής δίωξης. Επιπλέον, δεν είναι δυνατό να θεμελιωθεί κρίση περί αμνηστίας στα πλαίσια νομοθετικής θέσπισης μια δικονομικής προϋπόθεσης για τη δίωξη κάποιου εγκλήματος, διότι αυτή δεν οδηγεί ούτε σε κατάργηση δικαστικών αποφάσεων ούτε κηρύσσει μη τελεσθέντα ήδη διαπραχθέντα εγκλήματα¹⁸¹. Ορθώς επίσης προς αντίκρουση του επιχειρήματος της κρυπτοαμνηστίας, υποστηρίχθηκε ότι ήταν άστοχη η παραπομπή των υπό κρίση βουλευμάτων στην ΟΛΑΠ 3/2016, η οποία αφορούσε εντελώς διαφορετική περίπτωση, ήτοι την εξαίρεση ορισμένης κατηγορίας προσώπων από την έννοια του «υπαλλήλου» στο άρθρο 263Α του προϊσχύσαντος ΠΚ και τον συνεπεία αυτής αποκλεισμό τους από τα πρόσφορα υποκείμενα του εγκλήματος της παράβασης καθήκοντος ή άλλων γνησίων υπηρεσιακών εγκλημάτων. Άλλωστε, η αποδοχή του επιχειρήματος των βουλευμάτων περί συγκεκριμένης αμνηστίας θα οδηγούσε στο άτοπον, κάθε νομοθετική ρύθμιση, με την οποία κάποιο έγκλημα που διωκόταν αυτεπαγγέλτως μετατρέπεται σε κατ' έγκληση διωκόμενο, να θεωρείται αντισυνταγματική!¹⁸² β) δεν παραβιάζεται η αρχή της ισότητας, διότι αφενός οι τράπεζες έχουν εντελώς διαφορετική θέση στο οικονομικό σύστημα μιας χώρας σε σχέση με τις λοιπές ιδιωτικές επιχειρήσεις, δεδομένου ότι αποτελούν πηγή άντλησης κεφαλαίων για τις παραγωγικές κυρίως επιχειρήσεις, αφετέρου η εφαρμογή της αρχής της ισότητας θα μπορούσε να συζητηθεί μόνον υπό την όψη της επεκτάσεως μια ευνοϊκής ρύθμισης και σε άλλη κατηγορία προσώπων, εφόσον εισαγόταν άνιση μεταχείριση όμοιων πραγμάτων. Μάλιστα κρίθηκε¹⁸³ παντελώς άστοχη και εξωπραγματική η εξομοίωση

¹⁷⁸ ΑΠ 158/2021 ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁷⁹ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ

¹⁸⁰ Αρ. Τζαννετής, Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ 2020, σελ. 641, Η. Αναγνωστόπουλος, Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019 με αφορμή τις ΣυμβΠλημΑθ 2758/2020, 2165/2020, 2147/2020, ΠοινΧρ 2020, σελ. 490, Ο. Ναμίας, Όταν οι υπερβολικές διώξεις προκαλούν ενίοτε υπερβολικά νομοθετήματα, άρθρο του σε Nova Criminalia, Νο11, Νοέμβριος 2020, Βρούστης Χρ., Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών ενόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ. 161, Ν. Δεληδήμος, Τα περιουσιακά εγκλήματα κατά τις ισχύουσες διατάξεις, ΕλλΔνη 1/2021, σελ. 20επ., Ν. Βασιλείαδης, Περιουσιακά εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Γ') ΠοινΔικ 7/2021, σελ. 994-1007

¹⁸¹ Ν. Δεληδήμος, Τα περιουσιακά εγκλήματα κατά τις ισχύουσες διατάξεις, ΕλλΔνη 1/2021 σελ. 20

¹⁸² Αναγνωστόπουλος Η., ο.π.

¹⁸³ Αρ. Τζαννετής, ο.π.

των τραπεζιτών με τους λοιπούς επιχειρηματίες και επιπλέον συντρέχουν σοβαροί λόγοι δημοσίου συμφέροντος¹⁸⁴ που εν προκειμένω δικαιολογούν την κατ' έγκληση δίωξη της απιστίας σε βάρος τραπεζικών ιδρυμάτων, όπως η απρόσκοπτη λειτουργία του τραπεζικού συστήματος για την εθνική οικονομία ή τη ρύθμιση «κόκκινων» δανείων γ) δεν παραβιάζεται το δικαίωμα για παροχή δικαστικής προστασίας, διότι οι μικρομέτοχοι των τραπεζικών ανώνυμων εταιρειών ακόμα και υπό την ισχύ του προϊσχύσαντος ΠΚ δεν είχαν δικαίωμα, ούτε να υποβάλουν έγκληση, ούτε να δηλώσουν παράσταση πολιτικής αγωγής, αφού δεν θεωρούνται αμέσως παθόντες από οποιοδήποτε, στρεφόμενο κατά της περιουσίας της ανώνυμης εταιρείας, περιουσιακό έγκλημα, δεδομένου ότι επί ανώνυμων εταιρειών φορέας του ποινικώς προστατευτέου έννομου αγαθού της περιουσίας είναι η εταιρεία και όχι οι μέτοχοί της. Σε κάθε τους παρέχει το δικαίωμα να ζητήσουν το διορισμό προσωρινής διοίκησης ή ειδικού εκπροσώπου, για την υποβολή έγκλησης, κατά των μελών του διοικητικού συμβουλίου της ανώνυμης εταιρείας, όταν η απιστία έχει τελεστεί από αυτά, κάτι που ισχύει σε κάθε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, όπως στην περίπτωση που το έγκλημα της απιστίας κατά της εταιρείας έχει διαπραχθεί από μέλος του διοικητικού της συμβουλίου. Εξάλλου το ενδεχόμενο της καταχρηστικής μη υποβολής εγκλήσεως, από τα όργανα της διοίκησης των τραπεζών ιδρυμάτων, ελαχιστοποιεί τα περιθώρια αυθαίρετων αποφάσεων για τη συγκάλυψη αξιόποινων προσβολών της τραπεζικής περιουσίας, διότι οι τράπεζες λειτουργούν σε ένα αυστηρό ελεγκτικό και εποπτικό θεσμικό πλαίσιο. Έτσι, στα τραπεζικά ιδρύματα τα περιθώρια αυτοϋπόθαλψης είναι πολύ πιο περιορισμένα σε σύγκριση με τις λοιπές ανώνυμες εταιρείες του ιδιωτικού τομέα, στις οποίες ισχύουν χαλαρότερες προϋποθέσεις ως προς τη συγκρότηση των διοικητικών συμβουλίων, τον έλεγχο των αποφάσεών τους και την εν γένει παρακολούθηση της δραστηριότητάς τους.

Τα επιχειρήματα της άποψης περί συνταγματικότητας της διάταξης αντικρούουν καταλυτικά τα επιχειρήματα της αντίθετης άποψης. Ο νομοθέτης τόσο με τη θέσπιση του νέου ΠΚ όσο και με τις τροποποιήσεις αυτού με το Ν 4637/2019 επέλεξε μία δικαιιοπολιτική «στροφή» στο πεδίο προστασίας των εννόμων αγαθών της περιουσίας και της ιδιοκτησίας, προκρίνοντας την επιλογή ενίσχυσης της ατομικότητας των συγκεκριμένων εννόμων αγαθών, με τον περιορισμό της αυτεπάγγελτης δίωξης και την ταυτόχρονη διεύρυνση της κατ' έγκληση δίωξης. Συνεπώς, μόνος υπεύθυνος για την προστασία του εννόμου αγαθού της περιουσίας είναι πλέον ο ίδιος ο παθών και όχι η δημόσια τάξη. Στο πλαίσιο αυτό, προσπάθειες «διάσωσης» υποθέσεων, που εμφορούνται από «δικαιοπολιτικά κίνητρα» του παρελθόντος, παραγκωνίζουν ανεπίτρεπτα τη συνταγματική τάξη και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, με ό,τι κινδύνους αυτό συνεπάγεται για το μέλλον¹⁸⁵.

¹⁸⁴ Αρ. Τζαννετής, ο.π. αλλά και Ο. Ναμίας σε Nova Criminalia Νοέμβριος 2020, Νο11

¹⁸⁵ Ν. Βασιλειάδης, Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Συμβ) 158/2021 (Έλεγχος συνταγματικότητας - Κατ' έγκληση δίωξης της κακουργηματικής τραπεζικής απιστίας, ΠοινΔικ 3/2021, σελ 407-409 Π. Βρυνιώτης σε Α. Χαραλαμπίδης, Ο νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019

3. Η λήξη της προθεσμίας υποβολής της δήλωσης προόδου του άρθρου 6 παρ. 2 Ν. 4637/2019

Με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 Ν 4637/2019 ορίστηκε ότι «εκκρεμείς ποινικές διαδικασίες, που έχουν ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως με αντικείμενο πράξεις απιστίας για τη δίωξη των οποίων απαιτείται έγκληση στον παρόντα νόμο ενώ διώκονταν αυτεπαγγέλτως υπό το προϋσχύσαν δίκαιο, συνεχίζονται, εφόσον ο δικαιούμενος να υποβάλει έγκληση δηλώσει εντός τεσσάρων μηνών από την έναρξη της ισχύος του παρόντος νόμου ότι επιθυμεί την πρόοδό τους», ήτοι από την 18.11.2019 μέχρι την 18.3.2020.

Παράλληλα, στις αρχές Μαρτίου του έτους 2020 επιβλήθηκε στη Χώρα μας, λόγω των έκτακτων συνθηκών εμφάνισης του Covid - 19, περιορισμός μετακινήσεων και δραστηριοτήτων και μεταξύ αυτών περιορίστηκε και η λειτουργία των δικαστηρίων. Στο πλαίσιο αυτό, εκδόθηκαν οι κάτωθι Κοινές Υπουργικές Αποφάσεις Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ. 17733 (ΦΕΚ Β' 833/12.3.2020), Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ.18176 (ΦΕΚ Β' 864/15.3.2020), Αριθμ. Δ1α/Γ.Π.οικ.21159 (ΦΕΚ W 1074/27.3.2020), Αριθμ. Δ1α/ΓΠ.οικ.24403 (ΦΕΚ Β' 1301/11.4.2020), με τις οποίες, και για προληπτικούς λόγους δημόσιας υγείας, προβλέφθηκε η προσωρινή αναστολή λειτουργίας των πολιτικών δικαστηρίων, ποινικών δικαστηρίων και εισαγγελιών της Χώρας, για το χρονικό διάστημα από 13.3.2020 έως και 27.04.2020, δηλαδή πέντε ημέρες πριν τις 18.3.2020, ήτοι πριν τη λήξη της προθεσμίας υποβολής δήλωσης προόδου κατά άρθρο 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019.

Το βαρύνουσας σημασίας ζήτημα που τέθηκε εν προκειμένω ήταν εάν η προθεσμία υποβολής της δήλωσης κατά το ανωτέρω άρθρο επηρεάζεται από την αναστολή των προθεσμιών που προβλέφθηκε στις εκδοθείσες ΚΥΑ για το περιορισμό της λειτουργίας των δικαστηρίων. Η απάντηση στο θέμα αυτό ήταν εν τέλει αρνητική, παρά τις όποιες αντίθετες ερμηνείες που δόθηκαν από πλευράς θεωρίας και νομολογίας, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 46 της από 13.4.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου [Α' 84] ορίζεται ότι «Άρθρο τεσσαρακοστό έκτο: Προθεσμία δηλώσεων επιθυμίας προόδου εκκρεμών ποινικών διαδικασιών. Η αναστολή των προθεσμιών που προβλέπεται στις κοινές αποφάσεις των Υπουργών Εθνικής Άμυνας, Υγείας και Δικαιοσύνης, που εκδοθήκαν κατόπιν εξουσιοδότησης του άρθρου 11 της από 11.3.2020 Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου, όπως αυτή κυρώθηκε με το άρθρο 2 του Ν 4682/2020, δεν καταλαμβάνει την προθεσμία δηλώσεων επιθυμίας προόδου εκκρεμών ποινικών διαδικασιών, που είχαν ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως, με αντικείμενο πράξεις που διώκονταν αυτεπαγγέλτως, για τη δίωξη των οποίων απαιτείται έγκληση.».

Μάλιστα, η ως άνω ΠΝΠ κυρώθηκε με το Ν 4690/30.5.2020 [ΦΕΚ Α' 104, σελ. 1865]. Στη δε αιτιολογική έκθεση του νόμου αυτού, ως προς τη συγκεκριμένη διάταξη

επισημαίνεται ότι «Με το τεσσαρακοστό έκτο άρθρο, δεδομένου ότι με την επιβολή του μέτρου της προσωρινής αναστολής λειτουργίας των δικαστηρίων δεν έχει αρθεί η δυνατότητα υποβολής δηλώσεων επιθυμίας προόδου εκκρεμών ποινικών διαδικασιών, που είχαν ανοίξει χωρίς την υποβολή εγκλήσεως, με αντικείμενο πράξεις που διώκονταν αυτεπαγγέλτως για τη δίωξη των οποίων απαιτείται έγκληση, κρίνεται σκόπιμο να μην διατηρείται η αβεβαιότητα σχετικά με τις ανωτέρω διαδικασίες, αλλά να επιτευχθεί η αποσυμφόρηση της δικαστικής ύλης, όσον αφορά υποθέσεις ως προς τις οποίες δεν υφίσταται πλέον, από τους δικαιουμένους προς υποβολή εγκλήσεως, η επιθυμία συνέχισης των σχετικών ποινικών διαδικασιών».

Ανεξάρτητα, βέβαια, από την πρόβλεψη της ανωτέρω ΠΝΠ, η οποία κυρώθηκε με νόμο, η προθεσμία υποβολής της δήλωσης προόδου δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δύναται να ανασταλεί, εκτός εάν συνέτρεχε λόγος ανωτέρας βίας. Τούτο, διότι¹⁸⁶:

α) Η δήλωση επιθυμίας προόδου επέχει θέση εγκλήσεως, αφού αφενός, κατά ρητή αναφορά στη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 Ν 4637/2019, νομιμοποιούμενος προς υποβολή της είναι ο δικαιούμενος να υποβάλλει έγκληση, αφετέρου η άπρακτη πάροδος των τεσσάρων μηνών οδηγεί σε εξάλειψη του αξιοποίνου της πράξης και κηρύσσεται απαράδεκτη η ποινική δίωξη¹⁸⁷.

β) Η έγκληση έχει μικτό χαρακτήρα (ουσιαστικό και δικονομικό), όμως η νομική φύση της έγκλησης (και της δήλωσης προόδου) ως προς την προθεσμία υποβολής της είναι ουσιαστικού ποινικού δικαίου, καθώς η παραμέληση υποβολής της έγκλησης εντός της τασσόμενης προθεσμίας οδηγεί σε εξάλειψη του αξιοποίνου της πράξης, παράγοντας ουσιαστικού ποινικού δικαίου αποτελέσματα [ΟΛΑΠ 1/2007]. Επομένως, η μη υποβολή έγκλησης εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας εξαλείφει το αξιόποινο της πράξης και έχει ουσιαστικού δικαίου αποτέλεσμα (εξάλειψη αξιοποίνου).

γ) Δεν είναι συνταγματικά επιτρεπτή η αναστολή προθεσμιών ουσιαστικού ποινικού δικαίου (λ.χ. εξάλειψη αξιοποίνου, παραγραφή) διότι αντίθετη προσέγγιση προσκρούει στο άρθρο 2 ΠΚ και στο άρθρο 7 Συντ. Έτσι, δεν είναι νομικά νοητή η αναστολή προθεσμιών ουσιαστικού ποινικού δικαίου, παρά μόνο δικονομικού ποινικού δικαίου [ΟΛΑΠ 1/2014]. Με τον τρόπο αυτό, προστατεύεται το άτομο από την αυθαιρεσία της Πολιτείας, τα όργανα της οποίας θα μπορούσαν να κάνουν κατάχρηση της ποινικής διαδικασίας σε βάρος πολίτη.

δ) Αυτή ακριβώς την αποφυγή παρανόησης έρχεται να καλύψει η παρούσα διάταξη της από 13.4.2020 ΠΝΠ, ώστε να διαφυλαχθεί η συνταγματική τάξη. Έτσι, ακόμα και εάν στην ΚΥΑ είχε προβλεφθεί ρητά η αναστολή της προθεσμίας για την υποβολή δήλωσης συνέχισης της διαδικασίας, δεν θα είχε κανένα νομικό αποτέλεσμα, καθώς θα έπρεπε να εφαρμοστεί η ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο διάταξη (δηλαδή εκείνη

¹⁸⁶ Π. Βруниώτης σε Α. Χαραλαμπίκη, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο Ν. 4619/2019, σελ. 3180 επ.

¹⁸⁷ Αυτό άλλωστε έχει κριθεί και στην αντίστοιχη περίπτωση της ακάλυπτης επιταγής την ΟΛΑΠ 4/2006 [ΠοινΧρ 2006, 402 - αρ. 79 παρ. 1, 2, 5 Ν 5960/1933].

που θα προέβλεπε τη λήξη της προθεσμίας ουσιαστικού ποινικού δικαίου στις 18.3.2020).

ε) Μόνο η αναστολή προθεσμιών δικονομικού ποινικού δικαίου είναι συνταγματικά επιτρεπτή. Διαφορετικά έχουν τα πράγματα για τις δικονομικού δικαίου προθεσμίες (λ.χ. προθεσμία άσκησης ενδίκου μέσου κατά αποφάσεως ή βουλεύματος), αφού οι προθεσμίες αυτές προβλέπονται σε δικονομικού δικαίου διατάξεις, ήτοι του ΚΠΔ [ΟΛΑΠ 1/2014]. Αυτό άλλωστε είναι και το νόημα της πρόβλεψης των ΚΥΑ, που αναφέρουν ότι αναστέλλονται «οι νόμιμες και δικαστικές προθεσμίες για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων και άλλων ενεργειών των υπηρεσιών των δικαστηρίων και των εισαγγελιών». Δηλαδή στις ΚΥΑ γίνεται αναφορά στις προθεσμίες δικονομικού ποινικού δικαίου και όχι ουσιαστικού ποινικού δικαίου (λ.χ. εξάλειψης αξιοποίνου, παραγραφής)

στ) Εν όψει των ανωτέρω, η προθεσμία υποβολής δήλωσης προόδου, εξομοιούμενη εν προκειμένω με το θεσμό της έγκλησης, όπως ήδη ανωτέρω αναλύθηκε και υποστηρίζεται από το σύνολο σχεδόν της θεωρίας, δεν θα μπορούσε να ανασταλεί ως ουσιαστικού ποινικού δικαίου διάταξη, η πάροδος της οποίας (προθεσμίας) οδηγεί σε εξάλειψη του αξιοποίνου της πράξης. Υπό το δεδομένο αυτό, η υποβολή δήλωσης επιθυμίας προόδου εμπίπτει στις εξαιρέσεις για τη λειτουργία των δικαστηρίων που προβλέπονται στη διάταξη του άρθρου των ΚΥΑ που αναφέρεται στα πολιτικά — ποινικά δικαστήρια, ως πράξη με κατεπείγοντα χαρακτήρα, που χρήζει άμεσης αντιμετώπισης καθώς η πράξη «κινδυνεύει» με εξάλειψη του αξιοποίνου.

ζ) Εξαίρεση από τον παραπάνω κανόνα αποτελεί μόνον η συνδρομή λόγου ανωτέρας βίας ως προς την προθεσμία υποβολής της έγκλησης. Η νομολογία είναι πράγματι πάγια, ως προς το θέμα αυτό, σύμφωνα με την κρατούσα αρχή στο δίκαιο, ότι «ουδείς υποχρεούται εις τα αδύνατα» (*imposibilibium nulla est obligatio*)¹⁸⁸. Και ορθά, διότι σε διαφορετική περίπτωση το θύμα θα στερείτο δικαστικής προστασίας. Στην προκειμένη περίπτωση, δεν συντρέχει λόγος ανωτέρας βίας, δεδομένου ότι η αναστολή των δικαστηρίων ήταν μερική και όχι ολική (άρθρα ΚΥΑ για πολιτικά και ποινικά δικαστήρια, που προβλέπουν τη λειτουργία της εισαγγελίας και υπηρεσιών του δικαστηρίου για έκτακτες περιπτώσεις). Βέβαια, η συνδρομή λόγου ανωτέρας βίας είναι ένα ζήτημα που πρέπει να κριθεί και *ad hoc*. Για αυτό ορθά επισημαίνεται ότι «Άλλο ζήτημα είναι, βεβαίως, το εάν σε κάποια υπόθεση ο παθών εμποδίστηκε λόγω σχετιζόμενων με την υγειονομική κρίση γεγονότων που συνιστούν ανωτέρα βία να προβεί στην σχετική δήλωση, ώστε η εκπρόθεσμη δήλωσή του να θεωρηθεί εμπρόθεσμη σύμφωνα με την αρχή *ultra posse nemo obligatur*»¹⁸⁹.

Είναι γεγονός ότι δημιουργήθηκαν μείζονα ερμηνευτικά προβλήματα τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία ως προς το εάν οι ανωτέρω εκδοθείσες ΚΥΑ που προέβλεπαν την αναστολή των νόμιμων και διαδικαστικών προθεσμιών για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων και άλλων ενεργειών ενώπιον των υπηρεσιών των

¹⁸⁸ βλ. ενδ. ΑΠ 654/1986 ΠοινΧρ 1986, 715, ΑΠ 233/1986 ΠοινΧρ 1987, 62

¹⁸⁹ Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας με τον Ν 4637/2019, 2020, 490

δικαστηρίων και εισαγγελιών της χώρας καταλάμβαναν και την προβλεπόμενη στο άρθρο 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 προθεσμία υποβολής δήλωσης προόδου, προκαλώντας έντονη διχογνωμία.

Στην πλειονότητα της θεωρίας, διατυπώθηκε η άποψη ότι «η αναστολή των προθεσμιών με τις προαναφερόμενες ΚΥΑ δεν κατελάμβανε την προθεσμία υποβολής δήλωσης για την συνέχιση της διαδικασίας εν όψει του μικτού (ουσιαστικού και δικονομικού) χαρακτήρα της τελευταίας που αναπληρώνει την έγκληση. Πράγματι, η υπό συζήτηση δήλωση, όπως και η έγκληση, δεν είναι απλώς μια διαδικαστική πράξη ή ενέργεια, ενώπιον μιας υπηρεσίας, με αμιγώς δικονομικό χαρακτήρα (όπως είναι για παράδειγμα η άσκηση ενδίκου μέσου), αλλά συνάμα όρος του αξιοποιίνου της πράξης, η έλλειψη του οποίου οδηγεί στην οριστική παύση της ποινικής δίωξης λόγω εξάλειψης του αξιοποιίνου. Στο συμπέρασμα, επομένως, περί μη υπαγωγής της δήλωσης για την συνέχιση της διαδικασίας στην αναστολή των προθεσμιών που προέβλεψαν οι προαναφερόμενες ΚΥΑ θα κατέληγε κανείς και χωρίς την διευκρινιστική διάταξη της ΠΝΠ της 13.4.2020¹⁹⁰. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από την διατύπωση της παρ. 2 του άρθρου 11 της ΠΝΠ της 11.3.2020, σύμφωνα με την οποία η παρεχόμενη στους Υπουργούς εξουσιοδότηση για την έκδοση κοινών αποφάσεων αφορά, μεταξύ άλλων, την «αναστολή των δικονομικών προθεσμιών». Η διατύπωση της ΠΝΠ είναι στενότερη εκείνης των ΚΥΑ, στις οποίες γίνεται αναφορά στις «νόμιμες και δικαστικές προθεσμίες»¹⁹¹.

Κατόπιν λοιπόν των ανωτέρω, και όπως ορθά παρατηρεί ο Αναγνωστόπουλος, άποψη την οποία υιοθετεί και η γράφουσα, διάταξη που εισάγει αναστολή προθεσμιών ουσιαστικού ποινικού δικαίου, όπως αυτή της υποβολής εγκλήσεως ή δήλωσης συνέχισης, επιμηκύνοντας κατ' ουσίαν την προθεσμία υποβολής τους, αποτελεί δυσμενέστερο νόμο σε σχέση με τις αρχικές προβλέψεις του άρθρου 114 παρ. 1 ΠΚ και 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 και ως εκ τούτου και σε συνδυασμό με την διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 ΠΚ, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής¹⁹².

Από την άλλη, ένα μέρος της θεωρίας υποστήριξε την άποψη ότι η αναστολή των προθεσμιών με τις προαναφερόμενες ΚΥΑ κατέλαβε και την προθεσμία για τη δήλωση επιθυμίας προόδου της διαδικασίας, η δε διευκρινιστική διάταξη της ΠΝΠ της 13.4.2020 είναι ψευδο-ερμηνευτική και δεν μπορεί να εφαρμοστεί για το προ αυτής χρονικό διάστημα, με συνέπεια η τετράμηνη προθεσμία της δήλωσης να τρέχει εκ νέου από την 13.4.2020 και εξής¹⁹³.

¹⁹⁰ Π. Βρυνιώτης σε Α. Χαραλαμπάκη, Ο Νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο Ν. 4619/2019, ο.π.

¹⁹¹ Έτσι και Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας με τον Ν 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ 490, βλ. και Ναζίρης, Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, 2020, 150, υποσημ. 376, Χαραλαμπάκης Α., Οι μεταβατικές διατάξεις του νέου ΠΚ, ΠοινΔικ 2020, 276.

¹⁹² Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας με τον Ν 4637/2019, ΠοινΧρ 2020, σελ 490

¹⁹³ Γιαννίδης Ι., Απιστία. Δήλωση συνέχισης της διαδικασίας. Αναδρομική εφαρμογή ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων, ΠοινΧρ 2020, 468.

Μάλιστα κατά τον Γιαννίδη, όπως αναφέρει σε γνωμοδότησή του για τα τεθέντα προς αυτόν ερωτήματα αφενός εάν η προβλεπόμενη στο άρθρ. 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 τετράμηνη προθεσμία υποβολής δήλωσης συνέχισης προόδου εκκρεμών ποινικών διαδικασιών υπόκειται στην αναστολή των νομίμων και δικαστικών προθεσμιών των ανωτέρω ΚΥΑ, αφετέρου εάν η διάταξη του άρθρ. 46 της από 13.4.2020 ΠΝΠ έχει αναδρομική ισχύ από την έκδοση της πρώτης ΚΥΑ ή η ισχύς της εκκινεί το πρώτον από τη δημοσίευσή της, απαντά αρχικώς στο πρώτο θετικά, λέγοντας ότι η δήλωση συνέχισης του άρθρου 6 παρ. 2 του Ν. 4637/2019 προσλαμβάνει πρωτίστως δικονομικό νόημα, οδηγώντας σε αποχή από την περαιτέρω εκδίκαση και προς τούτο η αναστολή της προθεσμίας της εν λόγω δηλώσεως είναι επιτρεπτή. Παράλληλα υποστηρίζει ότι η αναστολή αυτή δεν προσκρούει στη θεμελιώδη αρχή της εφαρμογής του επεικέστερου ποινικού νόμου καθώς κατά το χρόνο που προβλέφθηκε η αναστολή δεν είχε παρέλθει ακόμη η προβλεπόμενη στο άρθρο 6 παρ. 2 Ν. 4637/2019 τετράμηνη προθεσμία, και άρα υπήρχε ακόμη ενεργό δικαίωμα, ευρισκόμενοι ακόμη στο χώρο του δικονομικού δικαίου ενώ εάν είχε ήδη παρέλθει άπρακτη η ανωτέρω προθεσμία, μόνο τότε θα είχαμε ανεπίτρεπτη αναδρομική αναστολή της τετράμηνης προθεσμίας. Σε συνέχεια των ανωτέρω σκέψεων και ως προς το δεύτερο τεθέν προς αυτόν ερώτημα, αναφέρει ότι για τον ίδιο λόγο είναι δικονομική και η διάταξη του άρθρ. 46 της ΠΝΠ της 13.4.2020 που εκδόθηκε διαρκούσης της αναστολής προθεσμίας και ισχύει από τη δημοσίευσή της, διακόπτουσα την αναστολή προθεσμίας μόνον για το μέλλον, και με δεδομένο ότι η αναστολή της προθεσμίας προβλέφθηκε (δυνάμει της πρώτης ΚΥΑ της 13.3.2020) έξι ημέρες πριν την εκπνοή της (18.3.2020), αυτό το χρονικό διάστημα των έξι ημερών θα πρέπει να συνυπολογιστεί μετά την διακοπή της αναστολής κατ' άρθρ. 46 της από 13.4.2020 ΠΝΠ. Παράλληλα δεν μπορεί να θεωρηθεί ερμηνευτική, ώστε να είναι δυνατή η αναδρομική εφαρμογή της από 13.3.2020. Σε κάθε περίπτωση, τυχόν αναδρομική ισχύς της διάταξης του άρθρ. 46 της ΠΝΠ από 13.3.2020 προσκρούει στην αρχή «ουδείς υποχρεούται στα αδύνατα», καθώς και στην συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της ισότητας και στερεί από τους δικαιούμενους προς υποβολή δηλώσεως το συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμά τους προς έννομη προστασία.

Τέλος, και σε σχέση με τη διατυπωθείσα στην νομολογία άποψη, η υπ' αριθμ. 2026/2020 απόφαση Τριμελούς Εφετείου Κακουργημάτων Αθηνών στην υπόθεση του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου, έπαυσε οριστικά την ποινική δίωξη για το αδίκημα της απιστίας, κρίνοντας εκπρόθεσμη την υποβολή της δήλωσης επιθυμίας προόδου της δίκης από την ειδική εκκαθαρίστρια εταιρεία στις 14.4.2020. Είναι δε χαρακτηριστικό, ότι η εκκαθαρίστρια υπέβαλε τη δήλωση επιθυμίας προόδου στην εισαγγελία εφετών, γεγονός δηλωτικό της μη συνδρομής λόγου ανωτέρας βίας, καθώς τα δικαστήρια λειτουργούσαν, όπως αποδεικνύεται από την κατάθεση της δήλωσης. Αντιθέτως, με το υπ' αριθ. 2165/2020 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, έγινε δεκτό ότι η προθεσμία υποβολής δήλωσης προόδου αναστέλλεται και καταλαμβάνεται «αναμφίβολα», όπως χαρακτηριστικά διατυπώθηκε, από την αναστολή των προθεσμιών που προβλέπουν οι εκδοθείσες ΚΥΑ, παρότι με το υπό κρίση βούλευμα δεν ετίθετο αντίστοιχο θέμα, καθώς η εκεί εκκαθαρίστρια εταιρεία δεν υπέβαλε

εκπρόθεσμη δήλωση (ώστε να εγείρεται τέτοιο ζήτημα), αλλά παρέλειψε να υποβάλει τέτοια δήλωση, ενώ η ανωτέρω παραδοχή έγινε στα πλαίσια της διατύπωσης των έντονων επιχειρημάτων και της σφοδρής κριτικής περί αντισυνταγματικότητας της νέας ρύθμισης του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4639/2019, ενισχύοντας μάλιστα με τον τρόπο αυτό το επιχείρημα περί κρυπτοαμνηστίας, ενώ τέλος το βούλευμα αναφέρει ότι η μη υποβολή δήλωσης δεν εμποδίζει την πρόοδο της διαδικασίας λόγω της «αντισυνταγματικότητας» της νέας ρύθμισης.

8. ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Υπήρχαν κάποιοι σοβαροί δικαιοπολιτικοί λόγοι που μπορεί να υποκίνησαν τις παραπάνω, θεμελιακής φύσεως, αλλαγές στο σύστημα της ποινικής προστασίας σε σχέση με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, ιδίως τις αλλαγές που συναρτώνται με την εισαγωγή χαρακτηριστικών «ιδιωτικοποίησης», όπως αυτές οι αλλαγές αυτές χαρακτηρίστηκαν από μεγάλο μέρος της θεωρίας; Η αιτιολογική έκθεση δεν αναφέρει κάτι σχετικό.

Ωστόσο εύκολα μπορεί κανείς να πιθανολογήσει τέτοιους λόγους, αν έχει μια αδρή εικόνα της σημερινής ελληνικής πραγματικότητας. Είναι συχνό π.χ. το φαινόμενο, να εμφανίζεται στην πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια δίκη το θύμα, αφού τα έχει βρει με τον δράστη και έχει αποζημιωθεί έστω και μερικώς από αυτόν, και να δηλώνει ότι ο δράστης δεν είχε δόλο να τελέσει το αδίκημα που του αποδίδεται, αλλά όλα οφείλονταν σε μια παρεξήγηση. Στη συντριπτική πλειονότητα τα δικαστήρια συνθηκολογούν μπροστά σε αυτή την εικόνα συμφιλίωσης και αθωώνουν λόγω έλλειψης δόλου, ακόμη και αν αντιλαμβάνονται ότι δόλος υπήρχε.

Μέσω των θεσμών της έγκλησης ή της εντελούς ικανοποίησης παρέχεται μια θεσμικά κατοχυρωμένη οδός για να φτάνει κανείς στο ίδιο αθωωτικό αποτέλεσμα, χωρίς να υποβαθμίζει την ποινική αποδεικτική διαδικασία. Συχνό είναι, επίσης, το ενίοτε αντίστροφο φαινόμενο, ήτοι να εργαλειοποιείται ο ποινικός μηχανισμός για τη διεκδίκηση καταχρηστικών αστικών αξιώσεων. Οι χρονικοί περιορισμοί που συνοδεύουν την υποβολή έγκλησης, αλλά και οι δυνατότητες που παρέχονται μέσω των νέων θεσμών στον φερόμενο δράστη να απαλλάσσεται από την ποινική εμπλοκή καταβάλλοντας μόνο αυτά που πραγματικά οφείλει, και όχι αυτά που καταχρηστικά διεκδικεί ο αντίδικός του, παρέχουν και εδώ ένα θεσμικά κατοχυρωμένο αντίβαρο στην αθέμιτη εργαλειοποίηση της ποινικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο μιας πραγματιστικής θεώρησης θα μπορούσε εξάλλου να σκεφτεί κανείς ότι δεν είναι ενδεχομένως κακό, σε ένα δικαίωμα σύστημα, όπως το ελληνικό, που χαρακτηρίζεται από την εξαιρετική βραδύτητα και αναποτελεσματικότητα των αστικών διαδικασιών αποζημίωσης του θύματος, να ανάγεται η αποζημίωση σε κεντρικό μέλημα και του ποινικού δικαίου.

Αν οι νέες ρυθμίσεις θα επιτύχουν τους ανωτέρω, ενίοτε σύνθετους στόχους που πιθανολογείται ότι επιδιώκουν, είναι ένα θεμιτό, συνταγματικά ανεκτό

εγκληματοπολιτικό στοίχημα που θα κριθεί στον χρόνο. Δεν θα πρέπει, πάντως, κανείς να παραγνωρίζει στο ενδιάμεσο διάστημα ότι οι νέες διατάξεις ενέχουν και πολλούς κινδύνους για την αντεγκληματική αποτελεσματικότητα του ποινικού δικαίου, στο επίκεντρο του οποίου βρίσκεται παραδοσιακά η πρόληψη και όχι η αποζημίωση. Κανείς δεν μπορεί να αποκλείσει, π.χ., την καταχρηστική εκμετάλλευση των νέων θεσμών από έμπειρους δράστες, που θα έχουν πάντα διαθέσιμα τα αναγκαία κεφάλαια, ώστε να αποκαθιστούν μονομερώς τη βλάβη όσων από τα θύματά τους θα έχουν καταφέρει να τους οδηγήσουν μέχρι το ακροατήριο, διατηρώντας παράλληλα τα εγκληματικά κέρδη από άλλες περιπτώσεις όπου τα θύματα δεν θα έχουν υποβάλλει έγκληση ή όπου η εγκληματική δράση δεν θα έχει αποκαλυφθεί. Δεν μπορεί κανείς επίσης να αποκλείσει το ενδεχόμενο να χάνεται η προθεσμία έγκλησης σε περιπτώσεις π.χ. σύνθετων σοβαρών διαχειριστικών αδικημάτων, όπου τα θύματα θα έχουν θελήσει, πριν στραφούν κατά του δράστη, να έχουν συγκεντρώσει, στο πλαίσιο μια χρονοβόρας διαδικασίας, όλες τις αναγκαίες αποδείξεις. Δεν αποκλείεται, τέλος, σε περιπτώσεις προσχεδιασμένων αδικημάτων, που στρέφονται κατά εκατοντάδων ή χιλιάδων θυμάτων, όπως π.χ. μια διαδικτυακή απάτη, προκαλώντας αθροιζόμενη ζημία που υπερβαίνει τα όρια του κακουργήματος, να καθίσταται αδύνατη για τις διωκτικές αρχές η συνολική απαξιολόγηση της εγκληματικής συμπεριφοράς του δράστη, γιατί μόνο ελάχιστα από τα θύματά του θα έχουν μπει στον κόπο να υποβάλλουν έγκληση εντός του προβλεπόμενου τριμήνου.

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τέτοια προβλήματα θα ήταν ενδεχομένως σκόπιμο, σε επίπεδο πλέον *de lege ferenda*, αντί του θεσμού της έγκλησης να προβλεφθεί ο υβριδικός θεσμός της καταρχήν αυτεπάγγελτης δίωξης, που μπορεί να παύει με αντίθετη δήλωση του θύματος. Σε *de lege lata* επίπεδο, εξάλλου, για τις περιπτώσεις των κατ' εξακολούθηση τελούμενων εγκλημάτων, νοητή, υπό το φως του άρθρου 98 παρ. 2 ΠΚ και της θεωρίας περί ενιαίου εγκλήματος, θα ήταν και η λύση, να θεωρείται επαρκής η υποβολή έγκλησης από ένα έστω θύμα για τη δίωξη του συνολικού κατ' εξακολούθηση τελούμενου αδικήματος.

Όπως διαφαίνεται, ο νέος ΠΚ βρίθει δικαιοπολιτικών νεωτερισμών και ερμηνευτικών προκλήσεων. Πρόδηλο είναι, βέβαια, ότι το βάρος διαχείρισης όλων αυτών των προβλημάτων το φέρει κυρίως η νομολογία. Τούτη καλείται, στο πλαίσιο ενός διαρκούς εποικοδομητικού διαλόγου με την επιστήμη, να συγκεκριμενοποιήσει τις βέλτιστες δυνατές λύσεις, έτσι ώστε αφενός να περιοριστούν οι όποιες ενδεχόμενες αρνητικές παρενέργειες των νέων διατάξεων, και αφετέρου να μπορέσουν αυτές οι διατάξεις να αναπτύξουν πλήρως τα θετικά χαρακτηριστικά τους, στα οποία απέβλεψαν και οι συντάκτες τους ¹⁹⁴.

¹⁹⁴ Παπακυριάκου Θ., ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ «Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ» Θεσσαλονίκη, 17-18/10/2019, Το αδίκημα της απιστίας στον νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστόπουλος Η., Η δίωξη της απιστίας μετά τον Ν. 4637/2019 Με αφορμή τις ΣυμβΠλημΑθ 2758/2020, 2165/2020, 2147/202, ΠοινΧρ 2020, σελ 490

Ανδρουλάκης Ν., Οι θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, 3^η έκδοση, Αθήνα 2007

Ανδρουλάκης Ν., Οι θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, 4^η έκδοση, Αθήνα 2012

Βασιλειάδης Ν., Παρατηρήσεις στην ΑΠ (Συμβ) 158/2021 (Έλεγχος συνταγματικότητας - Κατ' έγκληση δίωξης της κακουργηματικής τραπεζικής απιστίας), ΠοινΔικ 3/2021, σελ 407-409

Βασιλειάδης Ν., Περιουσιακά εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Γ'), ΠοινΔικ 7/2021, σελ 994-1007

Βρούστης Χρ., Προβληματισμοί επί της διεύρυνσης της κατ' έγκληση δίωξης των εγκλημάτων κατά περιουσιακών εννόμων αγαθών, ΠοινΧρ 2021, σελ 161

Βρυνιώτης Π., Η απόφαση περί μη υποβολής έγκλησης για αξιόποινη πράξη στρεφόμενη κατά πιστωτικού ιδρύματος, ΠοινΔικ 12/2019, σελ 1290-1303

Γιαννίδης Ι., Απιστία. Δήλωση συνέχισης της διαδικασίας. Αναδρομική εφαρμογή ουσιαστικών και δικονομικών κανόνων, Ιδιωτική γνωμοδότηση, ΠοινΧρ 2020, σελ 468

Δεληδήμος Ν., Τα περιουσιακά εγκλήματα κατά τις ισχύουσες διατάξεις, Εισήγηση σε διημερίδα της ΕΣΔΙ, 25.9.2020, Θεσσαλονίκη, ΕλλΔνη 1/2021

Ζαγκαρόλας Ιακ. Η κατ' έγκλησιν δίωξις εις το νέον ποινικόν κώδικα, ΠοινΧρ 1955, τόμος Ε'

Ζήσης Αχ., Ποινικός Κώδικας, Κατ' άρθρο Νομολογία, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2022

Ζήσης Αχ., Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Κατ' άρθρο Νομολογία, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2022

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Βασικές αρχές του κράτους δικαίου, ο νέος Ποινικός Κώδικας και οι τροποποιήσεις του, ΠοινΧρ 2020, σελ 161

Κακαβούλης Κ./ Κουμουλέντζος Νικ., Η επίδραση της προϋφιστάμενης εκπρόθεσμης εγκλήσεως, όταν δεν επακολούθησε δήλωση εξακολούθησης διαδικασίας κατ' άρθρο 464 ΠΚ επί αδικημάτων που μετατράπηκαν σε κατ' έγκληση διωκόμενα από τον νέο ΠΚ, ΠοινΔικ 5/2020, σελ 431-434

Καρράς Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, Τρίτη Έκδοση, Εκδ. Αντ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ

- Κατσαντώνης Αλ., Ποινικόν Δίκαιον, Γενικόν Μέρος, Τόμος Δεύτερος, Αθήναι 1978
- Κονταξής Α., Η έγκληση στην ποινική Δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Θεσσαλονίκη 2003
- Μαργαρίτης Α., Περιουσιακά Εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Α'), ΠοινΔικ 5/2021, σελ 672-681
- Μαργαρίτης Α., Περιουσιακά Εγκλήματα και τρόπος διώξεώς τους (ΜΕΡΟΣ Β'), ΠοινΔικ 6/2021, σελ 834-849
- Μαργαρίτης Α., Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Νομική Βιβλιοθήκη
- Μαργαρίτης Α., Παρασκευόπουλος Ν., Νούσκαλης Γ., Ποινολογία, άρθρα 50-133 νέου ΠΚ, Νομική Βιβλιοθήκη
- Μπενάκη-Ψαρούδα Άννα, Προβλήματα της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα και οι νέοι Ποινικοί Κώδικες, ΠοινΧρ 2020, σε΄3
- Μπιτζιλέκης, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2020
- Μυλωνόπουλος Χρ. Ποινικό Δίκαιο Γενικό Μέρος, Π.Ν. Σάκκουλας, 2020
- Μυλωνόπουλος Χρ., Ποινικό Δίκαιο Ειδικό μέρος, Νομική Βιβλιοθήκη 2021
- Ναζίρης Γ., Διαχρονικό Ποινικό Δίκαιο, Τα χρονικά όρια εφαρμογής των διατάξεων του νέου ΠΚ και του νέου ΚΠΔ, Νομική Βιβλιοθήκη
- Ναμίας Ο., Όταν οι υπερβολικές διώξεις προκαλούν ενίοτε υπερβολικά νομοθετήματα, άρθρο σε Nova Criminalia, Νοέμβριος 2020, Νο11
- Παπαδαμάκης Α., Τα περιουσιακά εγκλήματα άρθρα 385-405 ΠΚ, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2020
- Παπακυριάκου Θ., ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ «Ο ΝΕΟΣ ΠΟΙΝΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ – Ο ΝΕΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ» Θεσσαλονίκη, 17-18/10/2019, Το αδίκημα της απιστίας στον νέο ΠΚ ως χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου δικαιοπολιτικού μοντέλου προστασίας των εννόμων αγαθών της ιδιοκτησίας και περιουσίας, http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/papakyriakou_2019.pdf
- Παπατριανταφύλλου Ι., Ο δικαιούχος της έγκλησης στα περιουσιακά εγκλήματα, ΠοινΔικ 7/2022, σελ 1011-1019
- Συμεωνίδου -Καστανίδου Ελ., Δικαιούχοι της Εγκλήσεως, Τιμητικός Τόμος Ν. Χωραφά, Η. Γάφου, Κ. Γαρδίκας, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 1986

Τζαννετής Αρ., Ζητήματα της κατ' έγκληση δίωξης των περιουσιακών εγκλημάτων, ΠοινΧρ 2020, σελ 641

Χαραλαμπάκης Α., Ο νέος Ποινικός Κώδικας – Δύο χρόνια μετά, ΠοινΧρ 2021, σελ 561

Χαραλαμπάκης Α., Ποινικό Δίκαιο & Νομολογία, Ενημερωμένο με τον νέο Ποινικό Κώδικα (Ν. 4619/2019) και τον νέο Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Ν. 4620/2019) 3^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη

Χαραλαμπάκης Α., Ο νέος Ποινικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4619/2019

Χαραλαμπάκης Α., Οι μεταβατικές διατάξεις του νέου ΠΚ, ΠοινΔικ 3-4/2020, σελ 273-281

Χαραλαμπάκης Α., Οι σημαντικότερες μεταρρυθμίσεις στο Σχέδιο του νέου Ποινικού Κώδικα, ΠοινΔικ 2/2019, σελ 168-176

Χούρσογλου Ο., Τα εγκλήματα κατά της περιουσίας στον νέο ΠΚ, Νομικό Βήμα, Τόμος 67, Σεπτέμβριος 2019, σελ 1420 επ